

COMITETUL DE STAT
PENTRU CULTURĂ ȘI ARTĂ

REVISTA
MUZEELOR

2

ANUL II. — 1965

**APARE SUB ÎNGRIJIREA COMISIEI
MUZEELOR ȘTIINȚIFICE DIN C.S.C.A.
Redactor șef: LUCIAN ROȘU**

Redacția: str. Fundației nr. 4, raionul 30
Decembrie, București, telefon 12 17 70
Administrația: str. Brezoianu nr. 23—25,
telefon 14 67 99

Combinatul Poligrafic „Casa Științei”
Piața Științei Nr. 1

P. 38

INV. 987

Universitatea București
SEMINARUL DE ARHEOLOGIE
„VASILE PĂRVAN”

REVISTA MUZEELOR

Nr. 2

Anul II

1965

AMINTIREA TOVARĂȘULUI GHEORGHE GHEORGHIU-DEJ, VEȘNIC VIE ÎN INIMA PARTIDULUI, A CLASEI MUNCITOARE, A POPORULUI

La 19 martie partidul și poporul nostru au suferit o grea pierdere : a încetat să bată inima tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej, fiu devotat al clasei muncitoare din România, al poporului român.

Nemărginită este durerea noastră, a tuturor.

Tovarășul Gheorghiu-Dej și-a dăruit întreaga sa viață partidului clasei muncitoare, luptei revoluționare pentru eliberarea oamenilor muncii, pentru fericirea poporului român și a patriei noastre, pentru socialism. Înalt exemplu de fidelitate față de marxism-leninism, tovarășul Gheorghiu-Dej a fost un eminent militant al mișcării comuniste și muncitorești internaționale, a luptat neobosit pentru prietenia și unitatea țărilor socialiste, pentru coeziunea partidelor comuniste, pentru cauza păcii și libertății popoarelor.

În uriașa sa activitate și-au găsit expresie trăsăturile cele mai nobile ale eroicei noastre clase muncitoare, care este mândră de a fi plămădit în mijlocul ei, în focul luptei conduse de partid, un asemenea conducător.

Născut la 8 noiembrie 1901 la Birlad, într-o familie de muncitori, tovarășul Gheorghiu a început să muncească de la vârsta de 11 ani ca ucenic în diferite ateliere și fabrici, calificându-se ca muncitor electrician. Sub influența valului revoluționar din România de la sfârșitul primului război mondial, însuflețit de ideile Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, tovarășul Gheorghiu-Dej s-a înrolat din fragedă tinerețe în mișcarea muncitorească. El a participat, în rîndurile muncitorilor din Valea Trotușului, la greva generală din 1920 — care a oglindit creșterea conștiinței de clasă, a capacității de luptă a proletariatului român și a evidențiat necesitatea istorică a înfringerii oportunistului, a făuririi partidului de tip nou, Partidul Comunist din România.

În anii următori, tovarășul Gheorghiu-Dej ia parte la un șir de acțiuni muncitorești la Galați, fiind ales în conducerea sindicatului de la Atelierele C.F.R.

În 1930 el devine membru al Partidului Comunist, în rîndurile căruia avea să lupte pînă la ultima suflare. În acei ani, cînd criza economică lovea greu masele muncitoare, activitatea partidului era paralizată de lupte fracționiste care aduseseră partidul la un pas de lichidare. Refacerea unității partidului, orientarea activității sale spre în-

tărirea legăturilor cu masele muncitoare și în primul rînd cu detașamentele de bază ale proletariatului au făcut posibilă organizarea unor mari acțiuni muncitorești, culminînd cu eroicele lupte din februarie 1933 — în a căror pregătire și desfășurare s-au afirmat cu putere marile calități politice și organizatorice de conducător revoluționar ale tovarășului Gheorghiu-Dej.

La Galați și apoi la Dej, unde fusese mutat disciplinar, ca și la București, Iași, Cluj, Pașcani și în alte localități, tovarășul Gheorghiu-Dej, dînd exemplu de felul cum trebuie muncit în mijlocul maselor, a depus o intensă activitate pentru realizarea unității de acțiune a muncitorilor ceferiști.

În 1932, la Conferința pe țară a muncitorilor feroviari, tovarășul Gheorghiu-Dej, a fost ales secretar al Comitetului Central de acțiune care, sub îndrumarea Comitetului Central al Partidului Comunist, a organizat nemijlocit lupta ceferiștilor.

Tovarășul Gheorghiu-Dej și-a îndeplinit în mod strălucit sarcinile de răspundere încredințate de partid în organizarea acestor lupte, care au constituit o cotitură în istoria întregii noastre mișcări muncitorești, au demonstrat capacitatea clasei muncitoare de a acționa ca forță socială conducătoare a poporului muncitor în lupta de eliberare, au deschis o pagină nouă în viața partidului. Întărindu-și rîndurile cu cele mai bune, mai combative și revoluționare cadre proletare, partidul s-a legat mai strîns de masele oamenilor muncii.

Procesul intentat de reacțiune în 1933—1934 conducătorilor muncitorimii ceferiste a fost transformat de Partidul Comunist într-o tribună de demascare a regimului burghezo-moșieresc, a politicii antinaționale și antipopulare a claselor dominante. Din banca acuzaților în lanțuri a răsunit cu vigoare și curaj, prin glasul tovarășului Gheorghiu-Dej, chemarea înflăcărată, mobilizatoare a partidului adresată maselor muncitoare de a lupta cu hotărîre pentru o viață mai bună, împotriva robiei capitaliste, pentru apărarea suveranității și independenței naționale.

Condamnat la 12 ani muncă silnică, tovarășul Gheorghiu-Dej a fost deținut în diferite închisori — Jilava, Văcărești, Craiova, Ocele Mari, Aiud, Doftana, Caransebeș și în lagărul de la Tg. Jiu.

Gratiile temnițelor, sirma ghimpată a lagărelor n-au putut să-i izoleze de partid, de clasa muncitoare, de popor pe militanții revoluționari. Simțind în permanență sprijinul partidului, solidaritatea maselor muncitoare și a unor largi cercuri democratice, ei au păstrat legătura cu viața și activitatea partidului, au înfruntat cu fermitate și dîrzenie regimul de teroare și exterminare din închisori, pe care le-au transformat în școli de călire revoluționară. Prin munca politico-ideologică desfășurată de comuniștii din închisori, în frunte cu tovarășul Gheorghiu-Dej, s-au făurit cadre oțelite de militanți comuniști, caracterizate prin capacitatea de a organiza masele muncitoare, prin clarviziune politică și combativitate revoluționară, cadre care au avut ulterior un rol de excepțională însemnătate în conducerea de către partid a luptei pentru cucerirea puterii de către oamenii muncii și construirea socialismului.

Aprecierea acordată de partid activității desfășurate de tovarășul Gheorghiu-Dej și-a găsit expresie în cooptarea sa, în 1935, pe cînd se afla în închisoare, ca membru al C.C. al P.C.R.

În anii războiului, tovarășul Gheorghiu-Dej împreună cu ceilalți tovarăși din închisori și lagăre își manifestau încrederea nestrămutată în victoria împotriva fascismului, solidaritatea frățescă cu popoarele Uniunii Sovietice. În strînsă legătură cu cadrele de bază din afară, ei

și-au pus întreaga experiență, tot elanul revoluționar în slujba organizării luptei antihitleriste a poporului român.

Tovarășului Gheorghiu-Dej îi revine meritul principal în demascarea și lichidarea clicii de trădători și capitulanți, infiltrate în conducerea partidului; înlăturarea agenturii trădătoare a constituit una din condițiile esențiale pentru ca partidul să-și poată îndeplini rolul conducător în lupta de eliberare națională și socială a poporului român.

Activul revoluționar al partidului, în frunte cu tovarășul Gheorghiu-Dej, a elaborat linia strategică și tactică pentru răsturnarea dictaturii militarofasciste și întoarcerea armelor împotriva Germaniei hitleriste. Partidul a trecut la organizarea formațiunilor de luptă patriotice, la realizarea Frontului Unic Muncitoresc cu partidul social-democrat, la înfăptuirea unui larg sistem de alianțe cu diferite grupări politice și atragere în lupta antihitleristă a unor personalități însuflețite de sentimente patriotice, la desfășurarea unei vaste activități în rândurile armatei.

În zilele hotărâtoare pentru pregătirea insurecției, C.C. al partidului a organizat evadarea din lagăr a tovarășului Gheorghiu-Dej și a altor cadre de bază ale partidului.

Organizată și condusă de partid, insurecția armată a deschis o eră nouă în istoria poporului român, a însemnat începutul revoluției populare. Românii s-a alăturat coaliției antihitleriste, Armata română, în totalitatea ei, a luptat umăr la umăr cu Armata sovietică pînă la zdrobirea Germaniei hitleriste. Singele vărsat în comun a cimentat prietenia și alianța indestructibilă dintre poporul român și poporul sovietic în lupta pentru cauza păcii și socialismului.

Tovarășul Gheorghiu-Dej a dat o contribuție de cea mai mare importanță la elaborarea liniei politice și tactice a partidului în desfășurarea furtunoasă a marilor bătălii de clasă de după 23 August 1944, muncind cu nesecată energie pentru înfăptuirea sarcinilor stabilite de partid — mobilizarea tuturor forțelor în războiul antihitlerist, refacerea economiei naționale, democratizarea țării, făurirea alianței muncitorești-țărănești în focul luptei pentru reforma agrară, instaurarea puterii populare.

Ca reprezentant al partidului și clasei muncitoare în guvern, tovarășul Gheorghiu-Dej a preluat, în noiembrie 1944, conducerea Ministerului Comunicațiilor și Lucrărilor Publice, fiind primul muncitor ministru în istoria politică a României.

Sub conducerea partidului, clasa muncitoare organizată în sindicatele unice revoluționare, masele largi țărănești care luptau pentru pămînt, partidele și grupările reunite în frontul național democrat dădeau lovituri zdrobitoare cercurilor reacționare. Valul luptei revoluționare a măturat un șir de guverne cu majoritate reacționară și a impus la 6 Martie 1945 aducerea la putere a primului guvern din țara noastră în care clasa muncitoare avea rolul precumpănitor.

La Conferința Națională a Partidului Comunist din octombrie 1945, tovarășul Gheorghiu-Dej a prezentat Raportul Politic al Comitetului Central, care cuprindea un amplu program de luptă pentru întărirea puterii populare, reconstrucția țării și consolidarea independenței naționale. În acest program, de o largă perspectivă istorică, partidul, scrutînd departe în viitor, și-a exprimat concepția leninistă privitoare la construirea unei industrii puternice ca temelie a dezvoltării social-economice a României.

După Conferința Națională, tovarășul Gheorghiu-Dej a fost ales secretar general al Partidului Comunist Român.

În calitate de ministru al Economiei Naționale și apoi al Industriei și Comerțului, ca președinte al Comisiei Ministeriale pentru redresarea economică, el a adus o contribuție esențială în lupta împotriva inflației și sabotajului economic al capitaliștilor, în pregătirea și înlăptuirea programului din iunie 1947 de stabilizare monetară și refacere a economiei naționale.

Abolirea monarhiei și proclamarea Republicii Populare Române au marcat cucerirea deplină a puterii de către clasa muncitoare în alianță cu masele largi ale țărănimii; misiunea de a realiza actul abdicării regelui, la 30 Decembrie 1947, i-a revenit, din însărcinarea partidului și guvernului și în numele tuturor forțelor democratice, tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej, împreună cu doctorul Petru Groza.

Oamenii muncii, devenind singurii stăpîni ai țării, au pășit cu însuflețire, sub conducerea partidului, la construirea societății socialiste.

Tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej a avut un rol deosebit în lupta partidului pentru realizarea unității politice și organizatorice a clasei muncitoare — înlăptuită la Congresul de unificare din februarie 1948 prin crearea Partidului Muncitoresc Român pe baza principiilor ideologice și organizatorice marxist-leniniste. Congresul l-a ales secretar general al Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român.

Prin istoricul act al naționalizării, pregătit de partid sub îndrumarea nemijlocită a tovarășului Gheorghiu-Dej, principalele mijloace de producție industrială au devenit bun al întregului popor și s-a creat o puternică temelie construcției socialiste în țara noastră.

Partidul a orientat cu neștrămutată perseverență dezvoltarea României în direcția transformării ei într-o țară industrială, cu o agricultură înaintată. Tovarășului Gheorghiu îi revin mari merite în elaborarea politicii de industrializare socialistă, ca pîrghie hotărîtoare a progresului rapid al țării, a valorificării resurselor ei și a dezvoltării tuturor ramurilor economiei în vederea creșterii continue a bunăstării celor ce muncesc — obiectivul fundamental al politicii partidului.

Călăuzit de teza marxist-leninistă că socialismul trebuie construit nu numai la orașe ci și la sate, partidul a pus la ordinea zilei rezolvarea celei mai complexe sarcini a construcției socialiste — transformarea socialistă a agriculturii. Întreaga muncă desfășurată în acest domeniu s-a întemeiat pe linia exprimată în numele partidului de tovarășul Gheorghiu-Dej la plenara din martie 1949 a Comitetului Central. Viața a confirmat în mod strălucit această linie politică; înlăptuirea cu succes a cooperativizării agriculturii a deschis largi perspective dezvoltării intensive și multilaterale a producției agricole, a ridicat pe o treaptă mai înaltă alianța muncitorească-țărănească.

Întreaga activitate a Comitetului Central în frunte cu tovarășul Gheorghiu-Dej oglindește capacitatea de a aplica creator, la condițiile țării noastre, legile obiective, general-valabile, ale revoluției și construcției socialiste, de a desprinde cerințele specifice fiecărei etape istorice și de a îndrepta în direcția hotărîtoare eforturile partidului, ale poporului.

Aceste trăsături caracterizează munca efectuată de partid sub conducerea nemijlocită a tovarășului Gheorghiu pentru elaborarea planului de electrificare, a planurilor cincinale și a planului de șase ani, planuri a căror realizare, prin eforturile însuflețite ale întregului popor, a asigurat introducerea largă a tehnicii noi, dezvoltarea proporțională, armonioasă și mereu ascendentă a economiei naționale.

Îndeplinind cele mai înalte funcții de partid și de stat — președinte al Consiliului de Miniștri din 1952 pînă în 1955, prim-secretar al Comitetului Central al P.M.R. și președinte al Consiliului de Stat pînă

în ultima clipă a vieții sale — tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej avea un contact larg și direct cu poporul, studia cu deosebită luare aminte experiența maselor, manifesta o nemărginită încredere în puterea de creație a poporului — făuritorul istoriei și al tuturor marilor realizări ale României socialiste.

Exemplu de simplitate și modestie, el avea un neasemuit dar de a-și apropia oamenii, de a-i însufleși și a-i antrena la lupta pentru înfăptuirea sarcinilor trasate de partid; oamenii muncii păstrează neștearsă amintirea înfăptuirilor cu tovarășul Gheorghiu, a sfaturilor sale de tovarăș și prieten care le vorbea în același grai al inimii.

Tovarășul Gheorghiu exprima cu deosebită căldură grija permanentă a partidului pentru educarea tineretului, nădejdea de mine a țării, pentru promovarea femeilor în munci de răspundere în economie, în instituții de stat și în organizațiile obștești. El manifesta o neslăbită preocupare pentru satisfacerea setei de cultură și îmbogățirea vieții spirituale a poporului, pentru avântul continuu al învățămîntului, acorda o mare atenție activității creatoare a intelectualilor, a oamenilor de știință, artă și cultură, cărora le împărțea înalta prețuire a partidului pentru valoroasa lor contribuție la propășirea patriei.

În fruntea partidului, tovarășul Gheorghiu are merite deosebite în rezolvarea marxist-leninistă a problemei naționale în țara noastră, prin care au fost asigurate deplina egalitate în drepturi a tuturor oamenilor muncii și cimentarea prieteniei de nezdruccinat dintre poporul român și minoritățile naționale.

Timp de peste trei decenii, tovarășul Gheorghiu-Dej a adus o mare contribuție la călirea ideologică și organizatorică a partidului nostru. Minunat conducător de tip leninist, el a militat pentru întărirea partidului ca detașament combativ de avangardă al clasei muncitoare, strîns legat de mase, singe din singele poporului, forța conducătoare în opera de construire a socialismului.

Partidul nostru s-a călit, a realizat o unitate și o coeziune fără precedent printr-o luptă intransigentă împotriva oricăror abateri de la ideologia și politica sa marxist-leninistă, împotriva elementelor antipartinice, fracționiste, oportuniste. În această luptă tovarășul Gheorghiu-Dej, cu înalta sa conștiință partinică și perspicacitate politică, cu ascuțitul său spirit de clasă, a avut un rol de frunte. Partidul Muncitoresc Român, strîns unit în jurul Comitetului său Central, este astăzi mai puternic decît oricînd.

Este pilduitoare pentru noi preocuparea neabătută a tovarășului Gheorghiu-Dej pentru întărirea continuă a rolului conducător al partidului în toate domeniile activității social-economice, pentru aplicarea neștirbită a normelor de muncă leniniste. În viața partidului, în activitatea conducerii sale s-a înrădăcinat principiul muncii colective, toate hotărîrile și măsurile conducerii partidului fiind rodul activității și gîndirii colective ale Comitetului Central, Biroului său Politic.

Tovarășul Gheorghiu a depus o vastă activitate pentru sintetizarea experienței acumulate de partid în conducerea revoluției și construcției socialiste, pentru însușirea acestei experiențe de către membrii partidului, în vederea înarmării lor teoretice.

Patriot și internaționalist înflăcărat, tovarășul Gheorghiu-Dej a fost un strălucit exponent al politicii consecvente a partidului și statului nostru de prietenie și alianță frățească cu țările socialiste, de solidaritate cu lupta clasei muncitoare și a forțelor democratice de pretutindeni, cu mișcarea de eliberare națională a popoarelor, pentru unitatea tuturor forțelor progresului social. Exprimînd, cu energia și tenacitatea ce l-au caracterizat întotdeauna, poziția Partidului Muncitoresc Român, el a militat pentru unitatea țărilor socialiste, pentru coeziunea marii armate internaționale a comuniștilor, avînd convingerea că nu

există îndatorire internațională mai înaltă decât aceea de a contribui la salvagardarea și întărirea acestei unități — chează victoria cauzei socialismului în întreaga lume.

Sub conducerea Comitetului Central în frunte cu tovarășul Gheorghiu, partidul nostru a depus eforturi neprecupețite pentru promovarea și stricta aplicare în relațiile dintre partidele comuniste și dintre țările socialiste a normelor marxist-leniniste — ca cerință vitală pentru asigurarea și întărirea unității și coeziunii lor, pentru creșterea forței de atracție a ideilor socialismului în lume. Linia partidului în problemele vieții internaționale și ale mișcării comuniste mondiale, exprimată în Declarația plenarei lărgite din aprilie 1964 a C.C. al P.M.R., este urmată cu perseverență nestrămutată de întregul partid.

Eminent om de stat, tovarășul Gheorghiu-Dej a desfășurat o vastă activitate în elaborarea politicii externe a Republicii Populare Române, politică de consolidare a păcii, de luptă împotriva politicii agresive a cuceririlor imperialiste, împotriva colonialismului, pentru sprijinirea dreptului popoarelor de a dispune singure de soarta lor, pentru dezvoltarea colaborării internaționale pe baza principiilor coexistenței pașnice a statelor cu orînduiri social-politice diferite.

Țara noastră așează ca temelie de neclintit a relațiilor sale internaționale respectarea egalității, suveranității și independenței popoarelor, neamestecul în treburile lor interne, pronunțîndu-se pentru stricta respectare și promovarea acestor principii pe arena internațională, în interesul colaborării și apropierii între popoare.

Toate succesele în domeniul politicii interne și internaționale ale Republicii Populare Române, toate realizările obținute în aceste decenii sînt strîns legate de activitatea desfășurată în fruntea Comitetului Central al partidului de tovarășul Gheorghiu-Dej.

Măsura operei titanice înfăptuite de popor sub conducerea partidului o dă deosebirea dintre tabloul întunecat al României de acum două decenii și înfățișarea de astăzi a țării, în care poporul român, liber de orice exploatare, stăpîn al destinului său, își făurește o viață fericită.

Scumpul nostru tovarăș Dej a închis ochii pentru vecie cu conștiința datoriei împlinite; el a putut vedea triumful idealurilor cărora și-a dăruit viața, victoria deplină a socialismului în țara noastră, mersul rapid al României pe calea progresului economic și cultural.

În ultimele sale cuvinte adresate țării, prin scrisoarea trimisă recentei sesiuni a Marii Adunări Naționale, el își exprima convingerea îndreptățită că țara noastră va pași mai departe, neabătut, pe această cale; cu nezdruccinată încredere, el arăta că înaintea României socialiste sînt deschise perspectivele unui viitor strălucit — viitor care stă în mîinile harnice și încercate ale poporului.

Comitetul Central al Partidului Muncitoresc Român, tovarășii de muncă și de luptă ai marelui dispărut își iau legămîntul solemn să întărească neconținut unitatea partidului și a conducerii sale, să continue neabătut linia generală, internă și internațională, a partidului, să nu-și cruțe forțele pentru a duce mereu înainte opera de construire a socialismului și comunismului, de înflorire a patriei și ridicare a bunăstării poporului — operă măreață căreia i-a consacrat întreaga viață tovarășul Gheorghiu-Dej.

Marea durere care ne îndoliază tuturor inima unește și mai strîns poporul în jurul partidului. Clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, toți oamenii muncii își înzecesc eforturile pentru a obține noi victorii, spre binele și prosperitatea patriei noastre socialiste.

Adio, scump prieten și tovarăș de luptă!

Numele tău va rămîne veșnic viu în inima partidului, în inima clasei muncitoare, a poporului român!

**COMITETUL CENTRAL
AL PARTIDULUI MUNCITORESC ROMÂN**

HOTĂRÎREA

Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român,
a Consiliului de Stat și a Consiliului de Miniștri
ale Republicii Populare Române

Pentru eternizarea memoriei tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej, Comitetul Central al Partidului Muncitoresc Român, Consiliul de Stat și Consiliul de Miniștri ale Republicii Populare Române,

HOTĂRĂSC :

1. Se vor edita lucrările tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej.
2. Se va edita biografia tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej.
3. Statuia tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej va fi ridicată în orașele București și Cluj.
4. Bustul tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej va fi așezat la Comitetul Central al Partidului Muncitoresc Român, Marea Adunare Națională a Republicii Populare Române, clubul C.F.R. „Grivița Roșie” din orașul București și la Casa de Cultură din orașul Galați.
5. Pe clădirile legate de activitatea tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej în perioada ilegalității vor fi așezate plăci comemorative.
6. La Muzeul de Istorie a Partidului din orașul București se va organiza o sală memorială, consacrată vieții și activității tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej.
7. Se va institui bursa republicană „Gheorghe Gheorghiu-Dej” care va fi acordată celor mai merituoși studenți.
8. Se va atribui numele „Gheorghe Gheorghiu-Dej” :
 - a) Orașului Onești
 - b) Combinatului siderurgic Galați
 - c) Hidrocentralei „16 Februarie” de pe Argeș
 - d) Combinatului chimico-metalurgic din Baia Mare
 - e) Institutului Politehnic din București
 - f) Casei de cultură a studenților din Cluj
 - g) Unei școli medii de cultură generală din orașul Birlad
 - h) Unui bulevard și unei piețe din orașul București, precum și unor piețe și străzi din alte orașe importante din țară.
9. Se va emite un timbru memorial cu efigia tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej.

COMITETUL CENTRAL
AL PARTIDULUI
MUNCITORESC ROMÂN

CONSILIUL DE STAT
AL REPUBLICII
POPULARE ROMÂNE

CONSILIUL DE MINIȘTRI
AL REPUBLICII
POPULARE ROMÂNE

DIN EXPERIENȚA ORGANIZĂRII UNEI SECȚII DE ȘTIINȚELE NATURII (PRIN- CIPII, METODE)

ION FIRU

În urmă cu doi ani s-a redeschis expoziția de bază a secției de științele naturii din cadrul Muzeului Oltenia din Craiova. După cum am putut constata din părerile exprimate de specialiști, din cronici publicate în presă, precum și din impresiile vizitatorilor, ea este apreciată ca o bună realizare muzeografică.

Vom căuta să expunem mai jos unele principii și metode pe care le-am folosit, pentru ca experiența noastră să poată fi utilă și altor muzeografi.

Un principiu important este următorul : muzeul prezintă probleme, nu obiecte. De aceea, orice piesă expusă va trebui să se afle într-o strânsă relație cu ansamblul din care face parte și să se subordoneze disciplinei pe care o impune ansamblul problemei. Trebuie realizată o perfectă concordanță între expresie și conținut, între mijloace și scop. La muzee vine un public foarte divers ca vîrstă, profesie, preocupare, formație artistică și care vizitează expoziția în primul rînd pentru instrucțiune, dar și pentru agrement. Ținînd seama de toate acestea, e necesar să oferim fiecărui vizitator cele mai semnificative repere pentru înțelegerea acestui fenomen complex, atît de divers și în același timp unitar, care se cheamă „viață“. Trebuie să scoatem în relief esențialul, bazîndu-ne însă pe amănuntul științific, într-un mod sintetic, dar viguros și nu lipsit de atracție, să arătăm principalele probleme de științele naturii care-l preocupă în genere pe vizitatorul muzeului. În același timp însă, trebuie arătat și frumosul plin de poezie al naturii, fiindcă indiferent de tematică, un muzeu are obligația de a contribui și la educația estetică a vizitatorilor. Iar lucrul acesta nu trebuie făcut în mod forțat sau pur decorativ, ci redînd adevărul, prin cele mai autentice și dominante mărturii.

Un alt principiu cere ca în prezentarea naturii regiunii să fie selecționate cele mai semnificative elemente de peisaj, vegetație, faună, cu valoare de general, de tipic. De pildă, noi nu insistăm decît arareori asupra speciilor de plante ori animale

„spectaculoase“ ori „rare“, ci mai ales asupra acelor care constituie fondul permanent, specific și majoritar al florei și faunei din Oltenia. Natura regiunii, desfășurată pe o suprafață de peste 20 000 km², a trebuit să fie oglindită în muzeu pe o suprafață de vreo 600 m². Scopul educativ nu poate fi îndeplinit dacă natura este copiată, ci numai dacă e triată și interpretată, deoarece realitatea nu este totdeauna chintesențială. Natura e bogată, dar e risipită și nu e bine să facem doar oficiul de a transmite altora o simplă înregistrare a unor impresii.

În muzeul nostru, varietatea de relief, de peisaj a Olteniei, este ilustrată în cele 12 biogrupe într-o concepție muzeografică modernă: în majoritatea cazurilor, animalele nu mai sînt piese centrale (așa cum se obișnuiește în general), ci sînt și ele, alături de vegetație, componente ale unui peisaj. Iar peisajul, deși este un loc precis din regiune, a fost ales ca să reprezinte cel mai bine o zonă întregă și nu un caz izolat. Biogrupa referitoare la zăvoaie, deși redă un aspect de pe malul Jiului lângă Craiova, este tot atât de tipică pentru orice zăvoi din zona de cîmpie și de deal. Aceste biogrupe prezintă principalele tipuri de peisaj din Oltenia, de la bălțile Dunării pînă la zona alpină din Parîng și fiecare subiect este prezentat în alt moment al anului, ba chiar și în altă oră din zi.

Socotim necesar să subliniem că prezentarea științifică a naturii într-un muzeu nu depinde în ultimă instanță de numărul mare al dioramelor, ci de subiectele alese, de selectarea materialului expus pentru un loc și un moment dat — care poate duce la înțelegerea generalului și tipicului, — în sfîrșit, de priceperea tehnică de a crea senzația, emoția de natural.

Pentru că biogrupele nu pot cuprinde decît o mică parte din speciile de plante și animale din regiune, multe alte elemente floristice și faunistice trebuie expuse ca exemplare izolate, în vitrine. În majoritatea muzeelor, plantele și animalele (cînd nu sînt în biogrupe) sînt aranjate în succesiunea sistematică așa cum apar în determinatoare. Noi am pornit însă de la o altă idee, neaplicată în muzeele din țara noastră pînă în prezent, părăsind complet criteriul sistematic și încercînd o prezentare după criteriul ecologic, pe medii de viață. Mai multe cauze ne-au determinat să încercăm acest sistem: în primul rînd ne-am propus să dăm cunoștințe despre natura regiunii și nu despre sistematica vegetală ori animală. Fără a micșora importanța sistematiei, trebuie să spunem însă că numai cu speciile dintr-o regiune sau chiar dintr-o țară, rareori se poate face o ilustrare completă, lipsind tocmai verigile de trecere de la un grup la altul. Apoi, avînd în vedere faptul că vizitatorii au studiat mai ales sistematica în școală și în mai mică măsură ecologia, am socotit că este mai potrivit ca în muzeu să primeze criteriul ecologic. În definitiv, pentru a întui interdependența fenomenelor naturii (problemă biologică de primă importanță ce trebuie permanent reliefată în cadrul prezentării) este mult mai important de a pune alături de șuiță (*Citellus citellus*) nu veverița, cu care se înrudește sistematic, ci potîrnicea (*Perdix perdix*) care trăiește în același mediu, ori un răpitor (cu pene sau cu păr) pentru care șuița este o pradă obișnuită. În textele ce însoțesc piesele s-a arătat nu apartenența sistematică a speciei respective, ci numele popular (unul sau mai multe), denumirea științifică și principalele date privind viața animalului, și unde era cazul, importanța lui pentru om.

În măsura în care a fost posibil, am încercat să respectăm nu numai repartizarea animalelor pe zone bine definite de relief, ci și distribuția lor pe verticală în cadrul zonelor respective. Adică au fost așezate pe parterul vitrinelor speciile de animale ce-și duc viața în general la nivelul solului; la jumătatea înălțimii vitrinei, acelea care trăiesc pe arbuști și scoarța arborilor, iar sus de tot cele ce se găsesc în coroana copacilor.

Dacă la muzeul nostru plantele și animalele au fost aranjate ecologic, aceasta nu înseamnă că un muzeu nu poate sau nu trebuie să adopte criteriul sistematic. Dimpotrivă, acolo unde există posibilități (spațiu și piese) este necesar să se facă expoziții de sistematică vegetală sau animală, pentru că ele vor fi mult solicitate în primul rînd de elevi și studenți. Însă în acest caz nu este suficient de a arăta morfologia externă, ci trebuie insistat asupra elementelor noi, de superioritate, ce apar

Muzeul
nr. 4834/925
ARHIVOL

în evoluția plantelor sau animalelor, atât în texte și desene explicative, cât și prin material anatomic original (unde este posibil) sau prin mulaje. Credem că numai în felul acesta aranjamentul sistematic și-ar avea justificare. Desigur în cadrul unui grup restrins de plante sau animale s-ar putea arăta și marea diversitate de forme (de exemplu : familia Ranunculaceae la plante, sau Pieridaele dintre fluturi etc.). Nu este cazul să dezvoltăm aici tematica unei expuneri de acest gen, dar am ținut să arătăm totuși câteva principii de care credem că trebuie să se țină seama.

Am acordat o atenție deosebită ilustrării temei „transformarea naturii de către om”, tratând concret problemele majore contemporane de biologie aplicată (valorificarea nisipurilor și terenurilor nisipoase, a terenurilor degradate și de pantă, introducerea de soiuri noi de plante și rase noi de animale). Deși prezentarea insistă mai mult asupra procesului biologic intim, în care omul a intervenit conștient, totuși scopul modificărilor — obținerea de producții sporite și de calitate superioară — apare nu numai ca un enunț tematic, ci cu fiecare exponat original sau grafic.

Și acum, câteva cuvinte despre metodele de prezentare. Mai întâi s-a urmărit — pe cât a fost posibil — să existe un raport bun între repartizarea graficii și a materialelor originale, pentru a evita monotonia și a nu se crea aspectul unei expoziții temporare.

Pentru o bună înțelegere a fragmentelor scheletice fosile (la tema „evoluția vieții”), alături de cele mai multe piese s-a expus o schiță cu reconstituirea animalului (ori plantei) pe care, în pată de culoare mai închisă, a fost marcat fragmentul original prezentat. De asemenea, alături de o fișă biologică referitoare la specia fosilă respectivă, se află o hartă a Olteniei cu câteva repere geografice mai cunoscute, pe care s-a marcat locul descoperirii, precum și o hartă a globului pământesc pe care s-a desenat arealul ocupat azi de urmașii speciei dispărute. Ideea aceasta — a prezentării arealului unei specii — vrem să o extindem și la plantele și animalele actuale expuse la natura regiunii.

Toate elementele de grafică (picturi, desene, hărți, texte) sînt lucrate în culori tempera care au tonuri calde, luminoase, pline de farmec și totodată nu dau reflexele nefavorabile ale uleiurilor.

Dar principalul element modern în tehnica expozițională apare la prezentarea celor 12 biogrupuri, care dau senzația de natural în adevăratul înțeles al cuvîntului, de frumos care te reține. Ce este nou ca sistem de prezentare, în afară de partea teoretică ?

În primul rînd, ca fundal a fost folosită o fotografie foarte mult mărită, de 650 cm lățime cu 380—400 cm înălțime, reprezentînd peisajul adecvat subiectului.

Folosirea ca fundal de dioramă a fotografiei și nu a unei picturi este o metodă care s-a aplicat pînă acum, după cîte știm, numai în muzeul nostru. Este adevărat că intenția noastră de a folosi fotografia pentru fundal a fost primită la început cu rezerve, dacă nu chiar cu neîncredere.

Am crezut însă în reușită, bineînțeles pe baza unor încercări prealabile. Pentru imaginile definitive am alcătuit mai întîi un bogat fond de expuneri panoramice, formate din 2—4 clișee pentru un peisaj (cu aparat Flexaret 6×6), din care apoi am triat ceea ce ne interesa. În general, pentru o temă s-au făcut circa 8—12 variante. Expunerile au fost executate de autor, sau de autor împreună cu fotografii muzeului. Patru din mărirea definitivă au fost realizate în laboratorul fotografic al muzeului, iar restul de către secția foto a Combinatului Poligrafic „Casa Scînteii”.

Pentru imaginea necesară unei diorame fotografiile au fost mărite după două negative de 6×6 cm (din care s-a folosit de fapt un clișeu și jumătate) pe hirtie fotografică lată de 100 cm. Aceasta a făcut să avem la fiecare biogrupă circa 6 fișii și jumătate care s-au lipit pe verticală. Desfășurarea fișiiilor pe orizontală nu este recomandabilă, deoarece locul unde se unesc apare mult mai vizibil. O mare atenție trebuie dată însă timpului de expunere a celor două clișee și revelatorului fiecărei fișii, pentru a nu se ivi discordanțe de ton între ele. După lipirea asamblată a fotografiei pe fundalul semicircular de lemn s-au montat în interiorul fiecărei boxe cîte

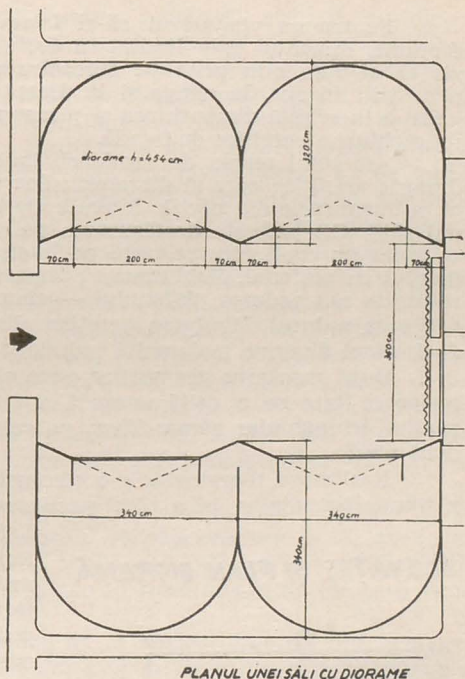
3 tuburi fluorescente de câte 40 de wați (de 120 cm lungime) și s-au acoperit ferestrele sălii, eliminând deci complet lumina zilei. S-a pus câte un tub în stînga și dreapta cam la jumătatea distanței de adîncime și la circa 150 cm sub plafonul camerei vîruiț în alb. Aceste două becuri dau o lumină dispersată, care anulează umbrele nedorite. Al treilea tub s-a așezat frontal, imediat deasupra vizetei, cu lumină directă spre subiect. Dar acest tub a fost ecranizat cu celofan divers colorat (ar fi fost mai bine cu filtre de sticlă), în funcție de subiect. Ecranizarea, începută o dată cu colorarea fotografiilor, s-a definitivat însă la încheierea completă a dioramei, pentru a ajuta și chiar corecta lumina momentului zilei și sezonului ales. Apoi s-a trecut la colorarea ușoară — transparentă — a fotografiei, cu vopsele de ulei diluate cu petrol pentru a nu da reflexe. O mențiune specială: colorarea s-a făcut la lumina fluorescentă instalată și provizoriu ecranizată, nu la lumina zilei, pentru a elimina neconcordanțele ce s-ar fi ivit ulterior.

După terminarea colorării s-a trecut la retușarea (pozitivarea) fotografiei, lucrare necesară chiar la o fotografie mică. Ceva mai mult de lucru a fost la retușarea aspectului marmorat al cerului liber și la locul de îmbinare a celor două imagini ale negativelor folosite pentru un fundal. Și corectările și retușul s-au făcut nu cu creioane colorate, cum s-ar crede, ci numai cu creioane albe și negre, acestea însă nu cu mină de grafit, pentru a evita reflexele, ci cu mină neagră, din trusa de creioane colorate. La cîmpuri mai mari de negru, am folosit creionul dermatograf, cu bună aderență, intensitate și acoperire pe hîrtia fotografică. Am ținut mult să folosim fotografia ca fundal, deoarece ne dădea cel mai autentic peisaj, cu cea mai bună perspectivă și cele mai bune detalii. Totodată — și aceasta este tot atît de important — timpul de execuție al mării și colorării, la toate cele 12 diorame, s-a redus de la circa 200 de zile la numai aproximativ 45 de zile, iar costul a fost de cel puțin 3—4 ori mai mic. Să precizăm: și pentru pictură era necesară o prealabilă documentare în teren, ca și pentru luarea de imagini fotografice, numai că și aci timpul s-a redus de cel puțin 8—10 ori, bineînțeles, respectînd cu multă strictețe relația reală a componentelor (fotografie, plante, animale, lumină) unui peisaj dat, la un moment dat, care s-a ilustrat în dioramă.

Suprafața reală ocupată de dioramă este de circa 7 m², forma fiind a unui dreptunghi de 340 cm × 50 cm la fațadă (plus două buzunare în stînga și dreapta vizetei cu geam) care se continuă cu o jumătate de cerc cu raza de 160 cm. La fațadă, diorama are următoarele valori: 340 cm lățime cu 454 cm înălțime, în ea fiind dispusă o vizetă cu 195 cm lățime cu 150 cm înălțime (din geam gros de 6 mm).

Vizeta este ridicată la 60 cm de la podeaua sălii, centrată la 70 cm de la fiecare perete din stînga și din dreapta unei diorame și la 244 cm sub plafonul sălii.

Am ales forma geometrică amintită (un dreptunghi la fațadă care se continuă cu o jumătate de cerc) pentru a realiza desfășurarea panoramică a peisajului ce va apărea pe fundalul dioramei. Chiar dacă se pierde, prin neutilizarea, o oarecare suprafață din sală (în spatele cercului), în schimb se cîștigă o perspectivă de calitate.

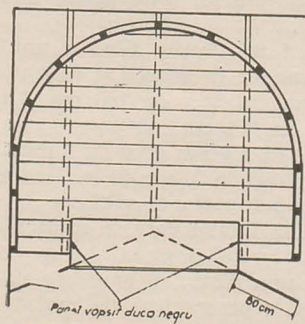
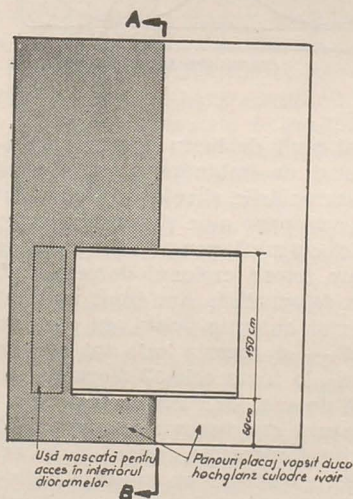
Pentru ca vizitatorul să-și însușească firesc ansamblul peisagistic al unei diorame, orizontul este limitat în toate părțile ca într-o fotografie, sau mai bine zis ca și cum s-ar privi pe fereastra unei camere, dând iluzia de continuitate a priveliștii în sus, la stînga și la dreapta. Pentru aceasta am folosit (după cum se vede și în schiță) dimensiunea și plasarea vizetei la cotele date, precum și montarea în unghiuri a pereților de fațadă.

Am ținut seama de următorii indici : unghiul vizual cuprinde în stînga și în dreapta arcul de cerc al dioramei ; dar peisajul (fundalul și parterul) se desfășoară și în buzunarele din părțile laterale ale vizetei precum și în înălțime, pînă la plafonul sălii. Cît privește desfășurarea peisajului pe întreaga verticală, am avut grijă ca chiar un copil care privește pe lîngă geamul vizetei să nu vadă încheierea fundalului cu plafonul. Subliniem că tratarea fundalului pe un dreptunghi cu colțurile rotunjite sau vederea plafonului — chiar racordat în arc de cerc — ar dăuna senzației de natural. Montarea pereților din fațadă în zig-zag am făcut-o și pentru a da fiecărei diorame mai multă individualitate, pentru o separare mai netă.

După montarea geamurilor, accesul lucrătorilor din muzeu în interiorul dioramelor se face pe o ușiță mascată și trecînd dintr-un compartiment în altul prin spațiul triunghiular rămas liber, pe care-l dă îmbinarea pereților de fațadă între două vizete.

Realizarea dioramelor s-a efectuat în trei etape : construcția părții lemnoase a compartimentelor, la a cărei proiectare am avut prețioasa contribuție tehnică a

ELEVAȚIE ȘI PLAN DIORAMĂ

I. S. Decorativa, montarea fundalului și montarea pieselor tridimensionale (originale sau artificiale). În ultima etapă s-a montat și parterul. Pe podeaua situată la 40 de cm de la podeaua sălii, acolo unde a fost cazul, s-au montat — în poziția aleasă — arborii naturali, tratați în prealabil cu insecticid. Trunchiurile au fost solid fixate, ancorate pe această primă podea. Tot acum s-au așezat și grupurile de mamifere mari care aveau un postament gros. După aceea s-a executat un al doilea postament din scîndură mai subțire, care a acoperit ancorele arborilor. Totodată, această a doua podea s-a construit, în toate cazurile, înclinată cu o diferență minimă de 18 cm de ridicare în spate față de primul plan la peisajele fără denivelări de teren (baltă, cîmp, zăvoi, pădure de stejar etc.) pentru a crea perspectiva ; iar diferența maximă de 100 de cm, în cazul peisajelor cu mari denivelări (pădurea de conifere cu urși, zona alpină cu capre negre), pentru racordarea cu relieful ilustrat în fotografie. În toate cazurile, parterul nu este lipit de perețele fundalului, ci așezat la o distanță de 15 cm ; acest spațiu liber contribuie la efectul optic necesar pentru o bună racordare între forma și culoarea materialelor originale cu cele fotografice.

În cazul prezenței unei vegetații bogate și cu diferențe de înălțime la nivelul de racord, totul este bine, dar la un parter degajat (plaje nisipoasă, iarbă scurtă etc.) trebuie făcute mici denivelări (cu pămînt, nisip, pietre etc.) spre marginea semicercului de parter, pentru că altfel cercul din spate ar putea să fie vizibil.

S-au legat apoi pe crengile arborilor frunzele uscate în nisip și vopsite cu culori de tempera, s-a plasat vegetația arborescentă și ierboasă (preparată la fel ca și frunzele), animalele mici, florile artificiale utilizate numai când am avut nevoie de plante cu corolă colorată — apoi pietrele, trunchiurile, frunzele căzute, ciupercile (mulaje), insectele etc. La subiectele cu pădure, pentru o redare cât mai naturală, am așezat în prim plan și ramuri pe care le-am fixat imediat deasupra vizetei și plecând spre interiorul dioramei. Fiecare piesă, mare sau mică, fiecare fir de iarbă, pietricică ori insectă, trebuie așezate cu multă chibzuială, neconvențional, nu după povestiri sau scrieri, ci în baza observațiilor atente și îndelungate din natură.

În ultimul moment s-a ecranizat becul frontal și s-au mai făcut unele intervenții de culoare pe fotografie, la nivelul inferior, pentru racord cu parterul, iar pe rama lată a vizetei, în colțul din stînga jos, s-a așezat schița explicativă.

Coridorul liber de vizitare a dioramelor (cite două de o parte și alta) este de 360 cm și această distanță mică a făcut să existe reflexe ca în oglindă — totuși nesesizabile în primul moment — la geamurile dioramelor. Acest inconvenient putea fi remediat dacă geamurile n-ar fi fost așezate la verticală, ci cu un unghi de inclinare sau dacă le-am fi montat la partea interioară a vizetei. Dar în aceste cazuri s-ar fi observat mai ușor că există un geam; altfel, majoritatea vizitatorilor au impresia de trăire chiar în mediul respectiv.

Credem, bazîndu-ne pe experiența personală, că este aproape obligatoriu ca proiectantul științific al unei expoziții permanente să supravegheze și să participe cît mai mult la execuția ei. La cele mai înalte studii, cel mai calificat sprijin îl dă numai practica, deci o bună prezentare nu depinde în final numai de valoarea proiectului, ci de aducerea lui la îndeplinire.

Expoziția permanentă de științele naturii de la Muzeul Olteniei din Craiova, fără a fi definitivă, a reușit să răspundă scopului propus. Ea se bazează pe lucrările multor specialiști din numeroase domenii, iar cei ce vor duce mai departe cercetările și înfăptuirile muzeografice, credem că vor găsi aci date utile, uneori cu detalii care nu vor fi de prisos. În concepția și realizarea acestei lucrări am încercat să ne strecurăm printre stîncile prejudecăților și să evităm vîltoarea senzaționalului decorativ.

Noutățile teoretice și de prezentare aduse în această expoziție, ca și expoziția în ansamblu, s-au bucurat de aprobare și de o bună apreciere din partea multor vizitatori (peste 106 000 de la 5 mai 1963 la 1 noiembrie 1964) și a celor aproape 100 de specialiști care au vizitat muzeul nostru.

Ne-am străduit să depășim ceea ce se realizase pînă acum și sîntem convinși că peste un timp vom fi și noi depășiți, pentru că în meseria noastră apar mereu probleme noi.

РЕЗЮМЕ

Автор передает свой опыт по организации экспозиции естествознания в Областном Музее Олтении в г. Крайове, экспозиции открытой в 1963 г.

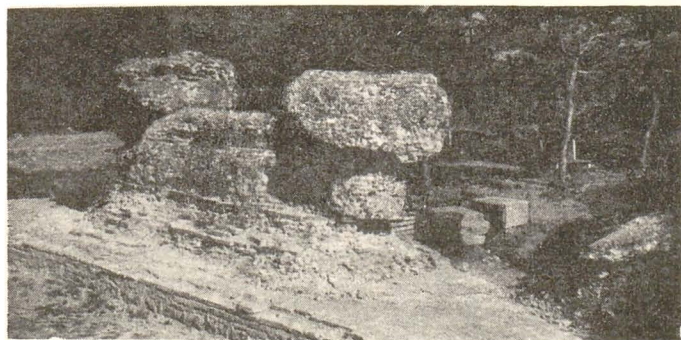
В статье указаны некоторые имевшиеся в виду принципы (показ проблемы, а не просто предметов, отбор материалов общего значения, а не исключенный), а также использованные экспозиционные методы с подчёркиванием демонстрация материалов в диорамах на фотографическом фоне.

RÉSUMÉ

L'auteur nous communique quelques unes de ses expériences dans l'organisation de l'exposition des sciences naturelles au Musée régional de l'Oltenie, à Craiova, exposition inaugurée en 1963.

Après l'indication de quelques principes dont il a été tenu compte (présentation de problèmes et non pas d'objets comme tels, sélection du matériel à valeur de généralité et non pas d'exception, etc.) l'auteur montre les méthodes d'exposition utilisées en insistant sur l'exposition en diorames à fond photographique.

MONUMENTELE PATRIEI

Unul din picioarele podului construit peste Dunăre, la Drobeta (azi Turnu Severin), de către Apollodor din Damasc, la ordinul împăratului Marcus Ulpianus Traianus, în perioada dintre cele două războaie daco-romane (103—104).

← Ruinele portalului podului, de pe malul românesc.

IMPORTANȚA CERCETĂRILOR ȘI STUDIILOR DE TOPOGRAFIE ISTORICĂ PENTRU ORGANIZAREA ACTIVITĂȚII MUZEELOR

RADU FLORESCU

Topografia istorică, deși prezentată în materialul de față sub o denumire încă negeneralizată, este o ramură veche a cercetării arheologice și istorice. Primele cercetări de acest fel, recunoscute și prin denumirea lor ca atare, au fost cele de topografie **romană**. De aici, prin extindere și generalizare, se propune utilizarea termenului de topografie istorică, pentru toate acele studii vizînd o **descriere** completă a urmelor arheologice de pe un **teritoriu** dat, cu toate implicațiile cronologice, culturale și tipologice pe care analiza urmelor de la suprafața solului le poate genera.

Preocupări științifice de acest fel au apărut totdeauna la începuturile activității arheologice într-o zonă dată. Este suficient să amintim, pentru țara noastră, exemplul binecunoscut al cercetărilor întreprinse la sfîrșitul secolului trecut și începutul celui în curs de Pamfil Polonic, sub îndrumarea lui Gr. Toculescu, ale căror rezultate încă mai constituie un element de bază în cunoașterea topografiei antice romane a Dobrogei și Olteniei.

Dar și în alte țări asemenea cercetări s-au plasat totdeauna în perioada „eroică” a arheologiei și au avut semnificația unor deschideri de drumuri. **Bericht der Romisch-Germanische Kommission** una din cele mai însemnate publicații arheologice cuprinde în primele sale numere, mai ales, astfel de articole, dintre care se pot aminti: G. Wolf, U. H. Dragendorff: **Im Römischen Städte und Artskunde**, în **Bericht über die Fortschritte der Romisch-Germanischen Forschung im Jahre 1905**.

Dezvoltarea științei și tehnicii moderne și a metodelor de documentare și informare științifică a dus la necesitatea reluării acestor cercetări în majoritatea cazurilor. Rezultatele obținute au fost însă de cele mai multe ori la înălțimea așteptărilor, recompensînd din plin eforturile depuse. Cea mai caracteristică inovație în acest sens o constituie utilizarea aviației și a aerofotogramelor pentru identificarea stațiunilor arheologice, ale vechilor drumuri, în general ale urmelor pe care activitatea umană le-a lăsat de-a lungul istoriei, pe scoarța pămîntului. Ca exemple tipice se pot cita lucrările de acest fel realizate în perioada dintre

cele două războaie mondiale de sir Aurel Stein în Asia Anterioară, precum și utilizarea sistematică de către arheologii englezi a aerofotogramelor Angliei realizate de „General Survey”. Se citează ca o ilustrare a înaltei precizii a informațiilor ce se pot obține pe această cale, faptul că pe unele aerofotograme ale teritoriului britanic s-au putut distinge și deosebi urmele activității agricole din vremea celților de cele lăsate de agricultura practică de saxoni .

Recent s-a încercat să se aplice și metodele prospekțiunii electrice și magnetice pentru a obține precizarea și completarea datelor furnizate de fotografia aeriană. Rezultatele sînt mai mult decît promițătoare.

Erau amintite mai sus cercetările de topografie istorică de la noi din țară efectuate de Pamfil Polonic. Replica modernă a acestor cercetări a fost dată de un colectiv de cercetători de la Muzeul de istorie a Moldovei, din Iași, care au parcurs întregul teritoriu al acestei provincii istorice, identificînd, cartînd, colectînd material și descriînd fiecare stațiune arheologică identificată. Lucrarea — în curs de pregătire pentru tipar — este de cea mai mare importanță și, după cît se știe, a prilejuit încă de pe acum importante concluzii privind felul de a amplasa așezările în diferite epoci și culturi, modul de grupare a așezărilor în raport cu unitățile geomorfologice și hidrografice ș. a.

Din analiza tuturor lucrărilor de acest gen se desprinde o definiție conform căreia cercetările de topografie istorică sînt acele cercetări cu caracter arheologic, care constau în identificarea și descrierea urmelor pe care activitatea colectivităților omenești le-a lăsat pe suprafața scoarței terestre, fie sub formă de resturi monumentale, fie prin modificarea microreliefului și a compoziției solului, în clasarea pe etape cronologice, culturi și tipuri a acestor urme și în precizarea raportului acestor urme cu toponimele de epocă păstrate în izvoarele istorice scrise sau în tradiția folclorică, cu scopul de a reconstitui felul în care a fost organizată locuirea unui teritoriu dat în diferitele etape istorice prin care a trecut.

Așadar, cercetarea de topografie istorică este în primul rînd o cercetare de teren. Ea caută să epuizeze toate informațiile pe care observarea terenului le oferă la nivelul a ceea ce se numește curent, în arheologie, cercetarea de suprafață. Realizarea acestui deziderat metodologic implică, pe de o parte, o parcurgere sistematică a terenului, după un plan prealabil stabilit care să țină seama de unitatea geomorfologică și biogeografică a zonelor de parcurs, pe de altă parte, această cercetare exhaustivă presupune o înregistrare metodică a observațiilor, o descriere cît mai obiectivă în care elementul de „impresie personală” asupra terenului să intervină cît mai puțin.

În afară de aceste operații, pentru acele stațiuni care conțin și resturi monumentale, analiza raporturilor dintre elementele constructive tipologic și cronologic diferite în cadrul aceleiași stațiuni este de asemenea o lucrare indispensabilă. Ea se rezumă, în cazul în care resturile monumentale lipsesc, la recoltarea materialelor — ceramice sau de altă natură — răspîndite la suprafața solului sau în rupturile terenului, la clasificarea lor pe tipuri culturale și la observarea raporturilor dintre zonele de răspîndire sau dintre straturile corespunzătoare fiecărui tip cultural, atunci cînd acest lucru este posibil.

Trebuie remarcat că tehnica modernă a cercetării arheologice permite realizarea acestor principii metodologice. Dar, în egală măsură, ea presupune o organizare riguroasă și pe scară mare, nu limitată la zone reduse, locale în care elementele de tehnică modernă, adesea costisitoare, nu pot fi folosite cu randament maxim.

Dar și cercetarea pe izvoare scrise își are cuvîntul de spus în cadrul lucrărilor de topografie istorică. Între acestea primul loc îl ocupă documentele cartografice vechi, de la vechile *formae* romane, la portulanele medievale, sau la hărțile colorate, executate în litogravură din vremurile mai noi.

De asemenea, cercetarea inscripțiilor și documentelor și extragerea referințelor topografice — și în primul rînd a toponimelor — este o lucrare foarte importantă în cadrul studiilor de topografie istorică. Ele pot fi cu succes completate prin studiul tradițiilor folclorice și chiar prin studiul lingvistic al etimologiei și semanticii toponimelor. Astfel delimitată, sfera noțiunii de topografie istorică se evidențiază prin conținutul ei bogat și complex. Din acest conținut derivă aspectele metodologice a căror analiză conturează și mai bine imaginea acestui gen de cercetare și îi subliniază importanța.

Orice cercetare de topografie istorică trebuie să înceapă cu studiul hărții. Pe baza acestui studiu se precizează zonele — unitare și geomorfologic și biogeografic — care trebuie cercetate, se stabilesc itinerariile de parcurs, ba chiar, cînd harta este întocmită la o scară convenabilă, și mai ales în cazul aerofotogramelor, se pot depista unele stațiuni ale căror urme generează modificări caracteristice ale microreliefului (cetățui, ringuri, cîmpuri de tumuli). Din această pricină tendința constantă a cercetării trebuie să fie aceea de a folosi cu precădere aerofotogramele, cu atît mai mult cu cît imaginea terenului este mai reală. Dar pentru precizarea mai ales a complexelor biogeografice, harta solurilor și a rețelei hidrografice este la fel de importantă. Combinat cu studiul toponimelor, studiul hărții precizează masivele păduroase, vechile zone de trecere, „țările” formînd unitate de viață socială etc.

În general, la stabilirea unităților teritoriale este util să se plece de la situația actuală, așa cum ea este definită din punct de vedere biogeografic, geomorfologic și etnografic. De exemplu, depresiuni relativ clar delimitate, cum sînt Țara Loviștei sau Țara Birsei, vor fi considerate asemenea unități.

Aceste unități trebuie parcurse integral cu piciorul și cu ochiul. Evident nu este vorba aici de o epuizare a întregii suprafețe metru cu metru, ci numai de observarea tuturor locurilor ce ar prezenta posibilitatea amplasării unei așezări sau, în general, a unei stațiuni arheologice. Pentru aceasta itinerariile trebuie stabilite în funcție de rețeaua hidrografică, deoarece și așezările, în general, s-au dezvoltat în legătură cu aceasta.

În general, ca să nu se scape necercetat nici un colț de teren, cel mai eficient sistem este acel al labirintului, adică al parcurgerii rețelei mergînd pe un singur mal și în același sens, abătînd drumul pe afluenții cursului principal, pînă la izvor, de unde întoarcerea se face tot pe un singur mal — cel opus de astă dată — și așa în continuare.

În acest fel este parcurs întregul bazin hidrografic, fără a fi lăsat la o parte nici cel mai mic curs de apă. În această privință trebuie să se țină seama și de văile cu cursuri de apă ce nu sînt active decît o parte a anului, bine cunoscute, de exemplu, în Dobrogea. Și pe malurile acestora așezările vechi abundă.

O problemă mai dificilă o ridică necropolele. Dacă cele tumulare sînt ușor de depistat, cele plane sînt mai greu de localizat. Dar este evident că o dată rețeaua de așezări identificată, spațiul în care se pot căuta necropolele corespunzătoare este implicit delimitat.

În sfîrșit, există o serie de stațiuni arheologice, caracterizate prin fortificațiile lor și cu funcția de punct întărit, fie de pază a unei zone, fie de interdicere a unui acces, care trebuie căutate nu în funcție de rețeaua hidrografică, ci fie în locurile ce domină punctele obligate de trecere de pe traseul unui drum, fie în punctele ce supraveghează o zonă, sau au **legătură de vedere**, cu alte puncte, constituind o rețea de supraveghere a unei zone. De acest tip sînt castelele medievale precum și așezările de pisc caracteristice culturii Coțofeni, datînd din perioada de trecere de la neolitic la epoca bronzului.

În timpul parcurgerii itinerariului operația cea mai importantă constă în identificarea stațiunilor. Pentru aceasta trebuie să se țină seama de toate urmele care se păstrează la suprafața solului — zidării, modificări ale microreliefului — valuri, gropi, zone de arsură ș.a. — în sfîrșit, resturi de cultură materială, în primul rînd ceramică, apoi pietre cioplite sau șlefuite, obiecte de metal, sticlă etc. Operațiunea identificării unei stațiuni trebuie să precizeze trei elemente: poziția precisă a stațiunii, întinderea și forma ei relativă și încadrarea cronologică a resturilor arheologice ce se păstrează în cadrul ei. Pentru aceasta sînt necesare în primul rînd operațiuni de relevarea și cartarea stațiunilor. Pentru relevarea lor este evident că nu se poate recurge curent la ridicări complete și precise, cu aparate, pe baza unor caiete de sarcini care să asigure înregistrarea tuturor amănuntelor planimetrice sau de nivelment semnificative. În general, cercetătorul trebuie să se mulțumească cu o ridicare sumară realizată cu busola și ruleta. Cînd însă există o aerofotogramă a regiunii, cel mai bun procedeu este acela de a se scoate un detaliu mărit după aerofotogramă și să se identifice element cu element prin compararea aerofotogramei cu terenul. În acest fel se obține un relevu exact, cu înregistrarea fidelă a celor mai mici amănunte semnificative într-o formă care păstrează și aspectul real. De asemenea, este foarte util dacă se poate realiza în

Toate aceste rezultate sînt evident nu numai rodul culegerii și consemnării mecanice de date, prin relevare și cartare, ci al judecării istorice, pe baza comparațiilor, a datelor. Fără îndoială, o asemenea operație depășește cadrul unei unități teritoriale administrative și pentru a fi posibilă ea trebuie să folosească rezultate de pe toate zonele, mai mult — să nu scape nici o zonă — căci altfel unele fapte noi, de natură să ateste aspecte încă necunoscute, ar rămîne neobservate și neconsemnate.

Muzeele au de tras foloase importante din efectuarea cercetărilor de topografie istorică. Un prim aspect este acela al procurării de material muzeistic: hărți istorice de zone teritoriale, planuri de așezări, imagini de poziții de așezări, înșfîșit, material arheologic — e adevărat fragmentar, dar adesea foarte prețios din punct de vedere științific și în orice caz dobîndit cu cheltuieli foarte mici.

Dar această cercetare constituie pentru multe muzee și baza activității lor viitoare. În adevăr, harta istorică a teritoriului pe care activează muzeul precizează nu numai rețeaua teritorială dar și elementele de mai mare importanță pentru fixarea profilului muzeului respectiv. Dar și pentru perspectivele de dezvoltare științifică, pentru stabilirea planului de cercetări, aceste elemente sînt la fel de importante și, fapt care merită să rețină atenția, ele constituie singurul criteriu științific, obiectiv, în ceea ce privește această ordine de preocupări.

Înșfîșit, aproape că nu mai trebuie pomenit faptul că rezultatele acestor cercetări constituie un element de bază pentru evidența științifică a depozitelor arheologice de pe teritoriul muzeului și un instrument indispensabil pentru orice cercetare pe o temă dată, privind teritoriul respectiv.

Reiese deci cu claritate în ce măsură cercetarea de topografie istorică este nu numai o preocupare ce cade în sfera muzeelor locale (regionale, raionale, orășenești) dar chiar o obligație a lor în măsura în care sarcina lor principală este cunoașterea istorică a teritoriului afectat fiecăreia dintre aceste instituții.

Evident, așa cum s-a arătat, pentru a obține maximum de rezultate este necesar ca acțiunile de cercetare să nu se desfășoare izolat în timp și spațiu, pe unități, cu metode și după principii de organizare locale, ci coordonat, metodic, unitar și adesea cu ajutorul unor instituții centrale care dispun de mijloacele moderne necesare, de care s-a amintit mai sus.

Rezultatele deosebit de bogate care se întrevăd impun inițierea acestor cercetări cît mai curînd.

РЕЗЮМЕ

Автор подчеркивает значение исследований по исторической топографии для археологии, как метода работы, указывающего на соотношения геоморфологических и биографических данных с древними человеческими поселениями. В статье описана последовательность операций, которые необходимо выполнить: изучение карт или аэрофотограм, идентификация стоянок, нанесение на карту. Необходимо также изучить топонимую и литературные источники. В результате можно установить сеть территориальной организации, характерную для данной территории в разные исторические периоды, и соотношения между типом поселения, типом культуры и типом географического расположения. Такого рода исследование требует координированной деятельности, единого метода работы и часто нуждается в поддержке со стороны соответствующих центральных учреждений. Описанный метод играет важную роль в работе музеев, как способ приобретения музейных предметов и как основа перспективной деятельности.

RÉSUMÉ

L'auteur souligne l'importance des études de topographie historique pour l'archéologie en tant que méthode de travail indiquant les rapports existant entre les unités géomorphologiques et biogéographiques d'une part, et les établissements humains du passé d'autre part. Il décrit la succession des opérations à accomplir : étude des cartes ou des photographies aériennes, identification de stations sur le terrain, cartage. Il est également nécessaire d'étudier la toponymie et les sources littéraires. Il devient ainsi possible de savoir quel a été le réseau d'organisation territoriale, par époques, pour un territoire donné, et de connaître les rapports entre le type d'établissement, le type de culture et le type de position géographique. Ce mode de recherche exige une activité coordonnée, une méthode unitaire et souvent il demande l'appui de certaines institutions centrales. Il est très important pour les musées, en tant que moyen pour procurer le matériel muséistique et comme base de leur activité en perspective.

O MADONĂ FLAMANDĂ LA MUZEUL REGIONAL CRIȘANA

VASILE DRĂGUȚ

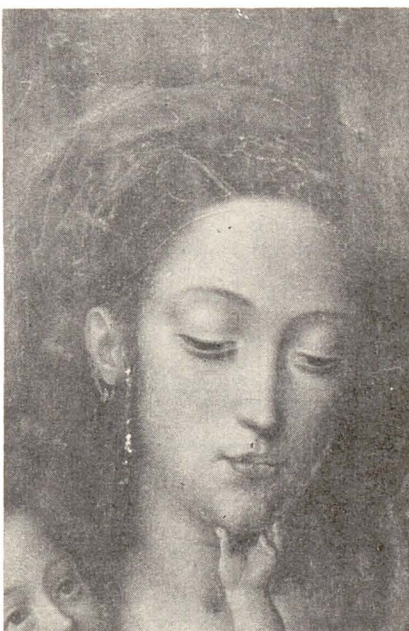
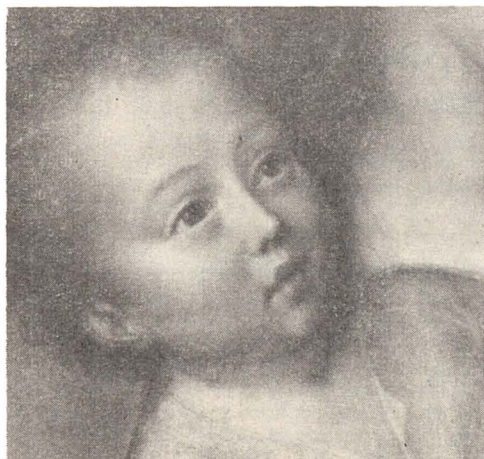
Fără să dispună, în prezent, de o secție de artă, Muzeul regional Crișana păstrează în colecțiile sale un însemnat număr de opere de artă plastică și decorativă, unele de o certă și netăgăduită valoare.

Un relicvar, decelat în smalt, probabil german din secolele XIII-XIV, deosebit de prețios; un tors de cavaler înzăuat, sculptură în piatră provenind din atelierul vestiților maeștri clujeni Martin și Gheorghe; două statui de lemn aurit — sfinții Ioan evanghelistul și Ștefan — lucrări admirabile de o mare finețe de execuție și pline de caracter, părînd a proveni dintr-unul dintre centrele artistice ale Germaniei de sud-est de la începutul secolului al XVI-lea; un frumos aghiazmatar din marmură roșcată, sculptură de renaștere italiană semnată de Ioannes Fiorentinus la 1515; două cupe de băut la ocazii solemne, excelente piese de argintărie transilvăneană din secolul XVII — toate acestea sînt numai cîteva dintre exponatele care rețin atenția vizitatorului sălilor de istorie medievală din muzeu.

În depozitul muzeului, în afară de un mare număr de gravuri originale — printre care unele semnate de Dürer, Cranach, Marc Antonio Raimondi — se află și cîteva tablouri care pot justifica interesul cercetătorului¹.

Dintre aceste lucrări se distinge cu deosebire un tablou, reprezentînd o madonă cu pruncul, care se impune atenției prin desăvîrșirea frumuseții artistice, care îl învestește cu noblețea valorii capodoperelor.

¹ Deși repictate în mod indiscret, încît și-au pierdut în bună măsură calitățile, se cuvin a fi menționate aici două tablouri în ulei dăruite Oradiei de către Maria-Tereza: o *Bunăvestire*, cu o foarte interesantă rezolvare compozițională, pare a fi fost pictată în atelierul lui Correggio, figurile fiind de o încîntătoare suavitate. Celălalt tablou, o madonă cu pruncul între sfinții Iosif, Ioan Botezătorul și sfința Ecaterina, pare a fi produsul ambianței artistice a lui Palma Vecchio. Dar pentru a se putea răspunde la problemele ridicate de autenticitatea și paternitatea acestor lucrări se impune, în prealabil, o atentă și metodică restaurare a lor.

Proiectat pe un fond verde închis, fără nici o indicație de decor, grupul madonei cu pruncul apare deasupra unei perne albe — cu broderii la încheieturile stofei — așezată pe un pălmar acoperit cu un brocart colorat într-o gamă reținută de griuri închise și deschise.

Madona, văzută din față, are rochie albastru-ceruleum închis, peste care cad faldurile largi ale unei mantii roșii. Părul și o parte din figură sînt acoperite de un vâl străveziu pe deasupra căruia este așezată o eșarfă verde închis. Carnația, de o tinerească netezime, este tratată în ocru palid cu foarte ușoare intervenții de roz, alb și umbră, pentru modelarea formelor. Părul castaniu cade despletit pe umeri, ale căror rotunjimi se ascund sub faldurile mantiei.

Susținut de mîinile madonei, pruncul este întins pe pernă de la stînga la dreapta, într-o poziție de calmă destindere. Este îmbrăcat într-o cămășuță ușoară, transparentă; în mina dreaptă ține un măr roșu, iar cu mina stîngă mîngieie bîrbia mamei sale, care se înclină deasupra-i visătoare și tristă.

Întreaga compoziție, de o nobilă simplitate, se definește printr-o liniștită și profundă expresivitate realizată cu mijloace alese, fără artificii și efecte de recuzită.

Pictată pe o bucată de lemn dintr-o esență tare², — probabil exotic —, lucrarea de care ne ocupăm are dimensiuni modeste: 444×308 mm. Păstrată în condiții de conservare destul de bune, — abia cîteva mici zgîrieturi de suprafață vin să-i tulbure puritatea — lucrarea vădește remarcabile calități de execuție. Stratul de preparație, alb, foarte subțire, a fost acoperit cu o peliculă extrem de fină de culoare — după toate aparențele tempera frecată cu ou — peste care s-a dat cu verni, într-o pojghiță aproape imperceptibilă.

Desenul, decanat și pur, scrie cu claritate cristalină detalii prețioase, forme armonioase și echilibrate ce se compun într-un ansamblu omogen care exprimă prin toate datele sale o liniște meditativă, un ritm lăuntric de o inefabilă muzicalitate. Modelajul formelor se realizează prin subtile modulații de culoare, de la

² Deși are o grosime de numai 4 mm și este lipsit de barele de consolidare care, de obicei, se așezau pe verso pentru a preveni curbarea, suportul de lemn al acestei lucrări se păstrează perfect, prezentînd o foarte vagă tendință de curbură, este nefisurat și fără carii.

Madona cu pruncul. Muzeul regional Crișana.

saturația minimă la saturația maximă, care nu bruschează ci dimpotrivă implinesc formele cu grație și calm, iar efectele de umbră se obțin în același mod, rareori intervenindu-se cu tente ușoare de „umbră”, blicurile albe fiind, de asemenea, foarte rare.

Faldurile vesmintelor se ordonează în pliuri largi și liniștite, inserându-se în dispozitivul echilibrat și grav al întregii lucrări.

Figurii respiră o conținută frumusețe, trăsăturile, nobile și pure fiind învăluite în poezia unui moment de reculeasă reverie. Ovalul madonei acuză o ireală perfecțiune, iar ochii, de tipul numit al „castanelor crăpate”, își topesc privirile în ceața unui gând nevăzut a cărui prezență artistul a știut să o surprindă.

Pruncul, bucălat și cuminte, pare cu înțelegere asociat gândurilor mamei, dialogul lăuntric, operându-se nu numai prin comunitatea de expresie — în care s-a făcut distincția netă dintre copilărie și maturitate — ci și prin limbajul mișcărilor. Stringerii calde a mâinilor mamei, pruncul îi răspunde cu o gingașă mângiere în care se descifrează un neașteptat sens de promisă protecție.

Întreaga lucrare impune prin distincție și eleganță, printr-o armonie de o calmă desăvârșire.

Toate aceste calități, ca și finețea și siguranța execuției într-o pensulație cu urma pierdută, vin să justifice interesul pentru această lucrare atît de puțin cunoscută.

Se știe doar că în secolul trecut, tabloul a aparținut episcopului orădean Arnold Ipoly, unul dintre marii colecționari de artă ai vremii sale, de la care a trecut în proprietatea muzeului din Oradea cu indicația că ar fi o operă a siennezului Sassetta.

Că vechea atribuire este departe a corespunde adevărului nu este greu de dovedit.

Ca poziție stilistică *Madona cu pruncul* de la Oradea se distanțează cu evidență — atît în timp cît și în spațiu — de aceea a maestrului siennez. Departe de lumea încă încărcată de amintirile evului mediu, de faza de curte a stilului gotic, devenit „le beau styl”, care este prezentă în lucrările lui Sassetta, madona de la Oradea „vădește, dimpotrivă, apartenența la un moment artistic foarte evoluat, de Renaștere matură, nefiind străină nici de inovațiile lui Leonardo da Vinci, nici de cele ale lui Rafael.

Și totuși, deși au fost pomenite numele celor doi mari maestri ai Renașterii italiene, autorul lucrării de care ne ocupăm nu trebuie căutat în însoarta Italie. Atît concepția de ansamblu a tabloului, cît și tipologia figurilor, oferă suficiente argumente pentru a vedea în madona din muzeul Crișanei un rod al ambianței artistice din Țările de Jos, mai exact din Flandra de la începutul secolului al XVI-lea.

Memlinc a pictat deseori grupul madonei cu pruncul, dimpreună cu atributul mărului, uneori în compoziții care amintesc pînă în detaliu lucrarea de care ne ocupăm³. O mare asemănare cu acesta prezintă un tablou păstrat în Muzeul de artă din Berlin⁴. Grupul madonei apare și aici deasupra unei perne brodate, așezate pe o balustradă acoperită cu un covor. Madona, de față, are o ținută gravă. Pruncul, așezat pe pernă, este susținut de mîna dreaptă a madonei care, cu mîna stîngă, îi oferă un măr.

Dar tipologia germanică a personajelor și stilul tradiționalist, goticizant, specifice artei lui Memlinc, limitează și mai mult apropierea dintre cele două opere, apropieri care, în ultimă analiză se opresc la folosirea unei scheme iconografice comune ce poate fi regăsită — cu inevitabile variații — în lucrările mai multor flamanzi din a doua jumătate a secolului al XV-lea și de la începutul secolului al XVI-lea⁵.

³ Friederich Winkler, *Die Altniederländische Malerei. Die Malerei in Belgien und Holland von 1400—1600*, Berlin, Propyläen verlag, 1924 fig. 72, 73, 76, 78. Fierens-Gevaert, *Les primitifs flamands II*, Bruxelles, 1909, fig. C și CIII.

⁴ Friederich Winkler, *op. cit.*, fig. 76.

⁵ Pentru această problemă și pentru altele, în afară de lucrările citate, vor fi avute în vedere, ca bibliografie de bază, și următoarele studii asupra picturii flamande: Fierens-Gevaert, *Les primitifs flamands*, I—III, Bruxelles, 1908—1910; Arnold Goffin, *L'Art religieux en Belgique. La peinture des origines à la fin du XVIII-e siècle*, Bruxelles, 1924; Robert Genaille, *De van Eyck à Bruegel*, Paris, 1954. Leo van Puyvelde, *La peinture flamande au siècle des van Eyck*, Elsevier, 1953; R. H. Wilenski, *Flemish painters*, I—II, Londra, 1960.

Pentru restrângerea limitelor cronologice și în vederea conturării unui mediu artistic probabil pentru atribuirea tabloului de la Oradea se impune acum o mai atentă decantare a determinantelor de ordin stilistic.

Reamintind fidelitatea față de o schemă iconografică tradițională, specifică mai ales secolului al XV-lea, vom sublinia pe de altă parte absența oricărui element de expresie care ar mai putea aminti tradiția gotică, atât de vie încă în lucrările unor pictori ca Memlinc și Rogier van der Weyden sau, ca să ne referim la vechea atribuire, Sassetta. Dimpotrivă, analiza tabloului din muzeul orădean vădește, așa cum s-a anticipat, calități care aparțin unui moment artistic evoluat, de Renaștere matură în care se fac sensibile ecouri din pictura vinciiană.

Modelajul foarte subtil, tratarea zonelor de umbră, au o sensibilitate care amintește de celebrul „sfumato” al lui Leonardo da Vinci, sinteza grației și eleganței cu meditația enigmatică ar putea fi tot atâtea argumente pentru a situa această lucrare în ambianța marelui artist.

Dar trebuie observat că tipologia figurilor ridică anume probleme a căror rezolvare va contribui la conturarea cadrului artistic înlăuntrul căruia ar putea fi găsit adevăratul autor. Este de subliniat, în primul rând, că tipul de frumusețe feminină care se acuză în tabloul studiat nu respiră nici opulența formelor flamande, nici uscăciunea expresionistă germană, nici robustețea statuară italiană. Prin tipul său de frumusețe, madona din muzeul Oradiei exprimă gustul unui mediu artistic eclectic, cu preferințe vădite pentru ținută și eleganță.

Toate aceste elemente conduc atenția către acel mare centru artistic care a fost orașul Anvers în primele decenii ale secolului al XVI-lea, când tradițiile picturii gotice flamande se îngănuau cu influențele renașterii italiene.

În această epocă, în care Anversul trăia din plin victoria asupra portului rival, Bruges, condamnat de natură unei definitive izolări de ocean prin colmatările de nisip, artistul în a cărui operă se condensau cele mai variate influențe, acela care avea să reunească, în valoroase sinteze, tradiția picturii flamande a secolului al XV-lea și inovația picturii italiene a renașterii — vinciene în primul rând — a fost Quentin Metsys.

Opera sa, de o largă varietate, îngăduie recunoașterea tuturor elementelor care compun tabloul de care ne ocupăm: tipul de oval feminin, ochii în formă de „castană crăpată”, înfățișarea pruncului cu același raport de 1/4 dintre cap și corp, gestul de tandrețe meditativă, finețea execuției și eleganța formelor.

Considerat ca fiind primul artist din istoria artei flamande care a reușit să sintetizeze expresia și gândirea momentului de înnoire pe direcția umanismului renascentist, cu toate acele profunde restructurări care se exprimă pe plan filozofic în lucrările lui Erasmus, cu care de altfel a fost prieten, opera de înnoire a picturii flamande realizată de Metsys a fost comparată cu aceea întreprinsă în Germania de Albrecht Dürer și de Lucas de Leyda în Olanda⁶.

Admirat pentru atmosfera reculeasă din tablourile sale, pentru ritmul grațios al formelor, pentru execuția fină și pentru netezimea de porțelan a stratului de pictură⁷, Metsys este apreciat deopotrivă pentru modul în care a știut să contopească într-un tot unic tradițiile flamande, de la frații van Eyck pînă la Thierry Bouts, cu influențele italiene din Leonardo, Luini, Francia, uneori Rafael⁸.

O privire de ansamblu asupra operei lui Quentin Metsys și a urmașilor săi îngăduie afirmarea hotărîtă a opiniei că *madona cu pruncul* din muzeul orădean aparține mediului dependent de atelierul acestui artist, dintre anii 1515—1530.

În lipsa unor probe suplimentare, o atribuire precisă, cel puțin decamată, nu poate fi susținută.

⁶ Fierens-Gevaert, *op. cit.*, III, p. 182, 184, 192. Pentru Q. Metsys a se vedea, în afară de lucrările de bază anterior citate: Jean Bosschere, *Quinten Metsys*, Bruxelles, 1907; Harald Brising, *Quinten Metsys und der Ursprung des italienismus in der Kunst der Niederlande*, Leipzig, 1908. Quentin Metsys (sau Quinten Metsys, Matsys, Massys) s-a născut la Louvain, în 1464 și a murit la Anvers 1530.

⁷ Robert-Gevaert, *op. cit.*, p. 105.

⁸ Fierens-Gevaert, *op. cit.*, III, p. 192.

Credem însă că autorul trebuie văzut dacă nu în Metsys personal⁹ atunci în discipolul său Joos van Cleef sau — și mai probabil încă — în Gerard David.

Se știe că acest mare artist, reprezentant al școlii din Bruges, a făcut în 1515 o călătorie la Anvers unde a venit în contact cu pictura lui Metsys. Sub influența acestuia, către sfârșitul vieții sale¹⁰, David a pictat o serie de „madone încântătoare în care întreaga grație a artei din Bruges se concentrează și reînvie în cea mai poetică, în cea mai umană viziune“¹¹.

O asemenea madonă, care se află azi în muzeul din Bruxelles, amintește puternic de madona de la Oradea, prin modul de tratare a figurilor, prin calma armonie a compoziției.

★

La capătul acestor considerații se impune, firește, o concluzie. Alături de celelalte capodopere ale artei universale păstrate în muzeele noastre, *Madona cu pruncul* din Muzeul regional Crișana se așază la loc de cinste.

Ea aparține aceluși moment fericit de înnoire al picturii flamande, de la începutul secolului al XVI-lea, fiind o mlădiță a celei mai rodnice orientări din această epocă în Țările de Jos, — aceea în fruntea căruia se află Quentin Metsys.

⁹ Cunoscută fiind preferința acestuia pentru decorul arhitectonic, o rezervă se impune totuși din capul locului.

¹⁰ Gerard David a trăit între anii 1460—1503.

¹¹ Fierens-Gevaert, *op. cit.*, vol. III, p. 153.

РЕЗЮМЕ

В Областном музее Кришаны (г. Орэди) находится маленькая, написанная на дереве картина, изображающая мадонну с младенцем. На основе стилистического и иконографического анализа автор опровергает прежнее предположение, согласно которому картина приписывалась художнику Сассетта, и считает, что это работа фламандской школы, выполненная в начале XVI в. в кругу художника К. Метсиса.

RÉSUMÉ

Au Musée Régional de Crișana (Oradea) se trouve un petit tableau peint sur bois représentant une madone à l'enfant. Sur la base d'une analyse stylistique et iconographique, l'auteur rejette l'ancienne hypothèse selon laquelle cette oeuvre était attribuée à Sassetta, et considère qu'il s'agit en réalité d'une oeuvre de l'école flamande datant du début du XVIe siècle, réalisée dans l'ambiance artistique de Q. Metsys.

PIVELE DE ULEI DIN TRANSILVANIA

VALERIU BUTURĂ

Achiziționarea exponatelor pentru secția în aer liber a Muzeului etnografic al Transilvaniei a impus o amplă documentare pentru identificarea tipurilor zonale de gospodării, case și construcții anexe, a tipurilor de instalații tehnice țărănești, a variantelor din cadrul acestora etc. Din datele numeroase culese de pe teren, desprindem pe cele în legătură cu pivele țărănești de ulei. Tipologia acestor instalații, pe care încercăm s-o stabilim în cele ce urmează, ar putea constitui un îndreptar pentru aprofundarea cercetărilor, atât în cuprinsul Transilvaniei cât și în alte părți.

În alimentația popoarelor din zonele temperate și reci grăsimile au constituit o necesitate fiziologică. Cele animale, care s-au obținut mai ușor, au fost curînd întregite, de către populațiile agricole sedentare, cu uleiuri vegetale. În Europa mediteraneană, uleiurile vegetale au fost folosite de timpuriu în alimentație, ele obținându-se mai ușor datorită conținutului mai bogat în uleiuri a fructelor din care s-au extras, în special a măslinelor. În zona temperată procurarea uleiului a constituit o problemă dificilă deoarece conținutul în ulei a fructelor și semințelor folosite în acest scop a fost mai sărac, iar extragerea lui a fost mai anevoioasă. Uleiul a devenit un produs de iargă întrebuințare o dată cu răspîndirea creștinismului, care a impus restricții în regimul alimentar din cursul săptămîinii și perioade mai îndelungate din cursul anului, între care, în primul rînd, a fost interdicția de-a se consuma grăsimi animale în zilele de post și în posturile sărbătorilor mari. Intensitatea preocupărilor pentru procurarea lui reiese din numărul relativ mare al speciilor de plante din ale căror semințe s-au extras uleiuri alimentare. Înainte de adoptarea și răspîndirea, relativ recentă, a florii-soarelui în agricultura transilvăneană, uleiurile s-au obținut din semințele unor plante mai vechi în cultură, cum sînt cînepa, inul, bostanul și nucul, ori din semințele de fag, culese de prin păduri.

În feudalism și chiar în capitalism, cînd s-a intensificat agricultura și s-au introdus, în amestec cu alte semănături sau în culturi separate, specii mai productive, o mare parte din gospodăriile țărănești nu au dispus de semințe oleaginoase

care să satisfacă cerințele regimului alimentar, de aceea uleiul s-a întrebuințat cu zgîrzenie.

De altfel, din cauza cantităților reduse de semințe oleaginoase s-a păstrat — în câteva zone, pînă în primele decenii ale secolului nostru — un mod străvechi de folosire a acestora în alimentație, sub formă de făină. Acest mod a avut o largă întrebuințare în trecut îndepărtat, dar a fost înlocuit, aproape peste tot, o dată cu răspîndirea preselor țărănești pentru storsul uleiului.

Semințele de bostan, bine uscate, se puneau în pive simple de lemn și se zdrobeau. În Transilvania s-au folosit două forme de pive : piva de mîină cilindrică cu picior și piva scundă dreptunghiulară. Prima a avut o largă răspîndire, a doua a fost mai rară. O astfel de piva, găsită la Budureasa, regiunea Crișana, cioplită în lemn de păr, avea 65 cm lungime și 18 cm lățime. La un capăt are un mîiner. Pistolul pentru zdrobit, lung de 62 cm, era mai gros la capete și subțire la mijloc, pentru a se putea prinde mai bine cu mîina.

Semințele zdrobite se cerneau cu o sită, pentru a se separa firimiturile mai mari ale cojilor. Miezul, transformat în făină, se folosea pentru pregătirea unor mîncări de post. În Depresiunea Beiușului, această făină se numește *îrbă*. Înmuiață în apă, cu puțină sare, se turna peste tăieței, iar fiartă peste piine uscată. Se mai folosea în amestec cu varză fiartă, pentru umplutură la plăcinte. Cu țîrbă și păsat se umpleau sarmale. Făina obținută din semințele oleaginoase s-a folosit pentru pregătirea mîncărilor de post și în nordul Transilvaniei, în Maramures, Lăpuș și Țara Oașului. Aici se numește *julfă*, ca și în estul Transilvaniei. În satele de munte din Carpații Orientali, pe la Bilbor, Corbu etc. julfă se prepara din semințe de cînepă. Peste făina obținută din semințe se turna o cantitate dublă de apă, puțină sare și se fierbea pînă se obținea o pastă, care se ungea pe piine.

Făina, obținută din semințele plantelor oleaginoase mai vechi în culturi, s-a folosit și în alte ținuturi românești pentru prepararea mîncărilor de post. În satele din Munții Sucevei, din nordul Moldovei, semințele de cînepă se zdrobeau în piva pînă se obținea o pastă uleioasă. Aceasta se încălzea puțin la foc, într-o strachină mare, se puneau peste ea puțină apă fierbinte și se amesteca. Cînd era bine amestecată se umplea cratița cu apă caldă și se obținea o supă albă, numită *julfă*, care se strecura prin sită, ca să se separe firimiturile de coji. Uneori se pregătea din turtele rămase după extragerea uleiului¹. Julfă s-a întrebuințat și în restul Moldovei, amestecată cu varză, pentru umplutul plăcintelor. În ajunul sărbătorilor se făceau turte cu julfă. Foile de aluat, din făină, apă și sare se coceau pe vatră sau pe plită, se puneau pe un blid iar între ele se puneau julfă indulcită. Și în sudul Transilvaniei, în Țara Oltului, făina obținută din semințele de bostan, numit *lubeniță*, se puneau pe tăieței, pe varză, în umplutură la plăcintele din aluat etc. Această întrebuințare a avut-o și în satele din nordul Munteniei și Olteniei unde numele mai frecvent este acela de *birță*. Începuturile întrebuințării făinei obținute din semințele plantelor oleaginoase mai vechi în culturi nu se pot preciza. Este desigur modul inițial de folosire în alimentație a semințelor cu conținut mai sărac în ulei, păstrat alături de acesta, în zone mai izolate.

Din pivele simple, acționate cu mîina, s-au dezvoltat instalațiile pentru zdrobirea semințelor. De altfel acestea, în majoritatea zonelor, au păstrat numele uneltei casnice din care au evoluat, acela de *pive de ulei*, numite pe alocuri *oloiri*, *oloinițe*.

Instalațiile țărănești de ulei sau oloirile sînt compuse, de obicei, din două mecanisme simple, de lemn, — unul pentru zdrobirea semințelor, piva propriu-zisă, și altul pentru extragerea uleiului, storcătoarea sau teacul. Alături de acestea se găsește un mic cuptor, pentru prăjitul făinei. Ca instalație în folosință obștească, mai veche pare a fi storcătoarea sau teacul. În unele sate din Maramureș și Munții Apuseni cantitățile restrînse de semințe oleaginoase se zdrobeau cu pive de mîină în gospodării, iar făina se ducea la teacuri pentru extragerea uleiului. Instalațiile se deosebeau atît prin construcția lor, mai simplă sau mai evoluată, cit și prin modul diferit de asociere a tipurilor de pive și prese. De aceea ne vom ocupa de fiecare parte.

În Transilvania s-au folosit trei tipuri de pive pentru pisarea semințelor : *piva cu ciocan acționată cu picioarele*, *piva cu roată de piatră acționată cu brațele ori cu caii*, *piva cu săgeți*, *acționată cu roată de mîină ori roată hidraulică*.

¹ T. Pamfile, *Industria casnică la români*, București, 1910, p. 241.

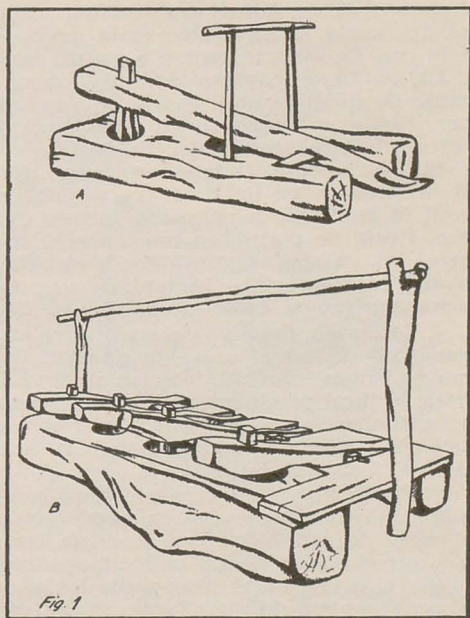
Piuă cu ciocan acționată cu picioarele are o construcție simplă. Este un tip evoluat din pivele cu ciocane de mână, folosite ca unelte casnice, până nu demult, la zdrobitul merelor pădurețe pentru oțet, a perelor pentru ciudir etc. Forma mai veche, mai simplă, a avut un singur ciocan și a fost folosită ca unealtă casnică pentru zdrobirea diferitelor fructe și semințe. La ea s-a ajuns prin mărirea pivei propriu-zise și a ciocanului, lungirea cozii și introducerea în aceasta a unui ax transversal, susținut de diferite dispozitive. Inițial ciocanul masiv era acționat numai prin apăsarea cozii cu piciorul. O astfel de piuă am găsit la Presaca Ampoiului, raionul Alba, regiunea Hunedoara. La variantele mai evolute, coada ciocanului a fost acționată cu ambele picioare. O astfel de piuă, din comuna Curtuius, regiunea Cluj, construită în anul 1880, se găsește în colecțiile Muzeului etnografic al Transilvaniei. Este făcută dintr-un trunchi gros de stejar, lung de 1,94 m, cu o bifurcație la 88 cm de la capăt. Pe fața superioară a capătului gros este scobită oala, cu un diametru de 22 cm., adâncă de 20 cm, în care se puneau semințele. Peste piuă propriu-zisă este așezat ciocanul. Acesta are 45 cm lungime și un diametru de 15 cm. Coada, lungă de 1,80 m, are un ax transversal, cu lagăre de sprijin în brațele pivei. De acesta este prins un jug de sprijin a celui ce o acționează. Se pune un picior pe capătul cozii, iar celălalt înaintea axului. Prin apăsarea pe capătul cozii ciocanul se ridică și apoi, prin deplasarea greutății corpului pe piciorul celălalt, cădea în oală zdrobind semințele (fig. 1, A).

Pivele simple, cu un singur ciocan, au fost înlocuite în cele mai multe părți de instalații cu mai multe ciocane. Dintre puținele instalații păstrate prezentăm pe cea găsită în satul Preuteasa, regiunea Crișana, achiziționată pentru secția în aer liber a Muzeului etnografic al Transilvaniei din Cluj. Troaca are o lungime de 2,80 m și o lățime de 52 cm. În aceasta sînt scobite 4 oale, cu un diametru de 28 cm, la gură și 30 cm adîncime, în care bat ciocanele. Cozile acestora, lungi de 1,45 m, mai groase la mijloc unde sînt axele transversale, sînt prinse între scînduri groase, din lemn tare. Lateral sînt doi stîlpi cu crăcan, care susțin bara de sprijin a celor ce le acționează, balansîndu-se pe cozi. În posturi, cînd se făcea uleiul la piuă, se strîngea lumea „în povești“, iar balansarea ciocanelor era o adevărată distracție pentru tineret (fig. 1, B).

Aria de răspîndire a pivelor cu ciocane e greu de reconstituit deoarece s-au păstrat puține instalații, în zone îndepărtate unele de altele. Dintre zonele în care ne-a fost semnalată existența lor menționăm Depresiunea Beiușului, ținutul Sălașului, Bistriței, cursul mijlociu al văii Mureșului. Ea s-a restrîns mai ales după apariția și răspîndirea pivelor acționate mai ușor, de roți hidraulice, cu care au coexistat în unele regiuni. Pivele de acest tip s-au menținut în special acolo unde rețeaua hidrografică a fost săracă, iar solicitările pentru prelucrare au fost restrînse.

Piuă de ulei cu roată de piatră a fost folosită în satele din bazinul mijlociu al văii Mureșului. Acest tip a avut două variante — una la care roata de piatră a fost acționată cu brațele și alta la care roata de piatră a fost acționată cu caii.

Varianta mai simplă a pivei cu roată de piatră s-a acționat cu brațele. La această variantă lungimea vălaelor a fost diferită. Distingem două forme: una cu valău în sector de cerc și o a doua cu valău circular. La Feneș, raionul Alba, regiunea Hunedoara, valăul unei pive era scobit într-o bucată de trunchi curbă,

A. Piuă cu ciocan de la Curtuius, reg. Cluj
B. Piuă cu ciocane de la Preuteasa, reg. Crișana.

lungă de 2,50 m. Adîncimea acestuia scădea dinspre mijloc (20 cm) spre capete (16 cm). În acesta se rostogolea roata de piatră, cu un diametru de 85 cm și o lățime de 14 cm. Ea avea la mijloc o gaură, prin care era introdus un fus orizontal, lung de 3,30 m. La un capăt al acestuia, înspre interiorul curbării valăului, avea un dispozitiv de sprijin, numit *capră*, iar capătul dinspre exterior, cu care se acționa, era liber. Roata se împingea cu brațele, în lungul valăului, fiind folosită nu numai pentru zdrobirea semințelor de bostan, ci și a merelor pentru ciudir. La Almașul de Mijloc, raionul Orăștie, regiunea Hunedoara, una din pivele păstrate aveau valăul circular, cu un diametru de 2,20 m. Jghiabul în care se puneau semințele, scobit în bucăți de lemn curbe, încheiate în cerc, avea 18 cm lățime și 15 cm adîncime. Roata de piatră, cu un diametru de 80 cm și 10 cm lățime, se rostogolea în lungul lui, cu ajutorul fusului, ale cărui turații în jurul unui stîlp central o asigurau un angrenaj special, o brătară de fier. O altă piauă veche găsită aici avea valăul asemănător cu a celor de la Feneș (fig. 2).

Variantele mai evoluate a pivelor cu roată de piatră, cele trase de cai, au fost asemănătoare formeii cu valău circular. Construcțiile ce le adăposteau și instalațiile erau mai mari. Capătul exterior al fusului orizontal era tras de un cal, care se învîrtea în jurul pivei, rostogolind roata peste semințele din valău. Astfel de instalații au funcționat în satele din bazinul mijlociu al Mureșului, în care gospodăriile țărănești au dispus de cantități mai mari de semințe oleaginoase, iar numărul instalațiilor a fost restrîns.

Pivele cu pislugi verticali, sau săgeți cum li se spune în Munții Apuseni, prezintă două variante: pive cu săgeți acționate cu roate de mină și pive cu săgeți acționate de roți hidraulice. Apariția lor se leagă, ca și în cazul celorlalte tipuri, de preocuparea generală privind sporirea capacității de prelucrare și ușurare a muncii. O primă etapă în evoluția lor o constituie descoperirea angrenajului simplu de pene pentru ridicarea unor săgeți verticale mai grele.

La prima variantă, săgețile se ridică succesiv și apoi cad în piauă prin angrenarea lor cu ajutorul unor pene fixate în partea de jos, pe latura interioară, cu penele corespondente de pe un fus orizontal, la capetele căruia sînt două roți din lemn cu care se învîrtește. Astfel de pive s-au păstrat izolat, în sudul Munților Apuseni și în nord-estul Transilvaniei. Instalația achiziționată de la Prundul Bîrgăului, regiunea Cluj, pentru secția în aer liber a Muzeului etnografic al Transilvaniei, are patru săgeți, susținute de un jug, format din două bucăți de grinzi fixate vertical în capetele trocii, înalte de 1,05 m cu două legături orizontale din scînduri groase, una în partea superioară și a doua la mijloc, în care sînt scobite găurile prin care sînt introduse săgețile pivei. În stîlpii laterali sînt două brațe, sprijinite de picioare în exterior, care susțin fusul cu penele de ridicare, la ale cărui capete sînt roțile, cu un diametru de 2,80 m, învîrtite cu ajutorul unui mîner (fig. 3, A).

Descoperirea angrenajului simplu de ridicare prin intermediul penelor a constituit o etapă importantă nu numai în evoluția pivelor de ulei cu săgeți, ci și a altor instalații tehnice țărănești mai ales după ce roțile de mină au fost înlocuite cu roți hidraulice. Se știe că prin angrenaje de pene sînt acționate pivele cu *maie*, numite și *șteze*, folosite pentru „învălitul“ pănurii, un tip mai vechi, care a avut o largă răspîndire nu numai în Transilvania, ci și în celelalte provincii românești¹. O construcție asemănătoare au avut-o șteampurile pentru zdrobitul minereurilor aurifere, păstrate pînă în timpuri apropiate în mineritul țărănesc din Munții Apuseni. Penele de pe fusurile roților de apă ridicau cozile ciocanelor tipului mai nou de pive de pănură și ciocanele masive ale fierăriilor de demult, din Munții Poiana Ruscă și de la Rîmteța². Care din aceste instalații este mai veche, e greu de precizat ținînd seama atît de largă lor răspîndire, cît și de inventivitatea meșterilor țărani de pretutindeni.

Pivele cu săgeți acționate de roți hidraulice au o construcție asemănătoare celor cu roți de mină. Instalațiile sînt mai masive și au o mare capacitate de prelucrare (Fig. 3, B). Deși au fost între cele mai răspîndite tipuri, ele au fost părăsite aproape peste tot.

¹ H. H. Stahl, *Nerej, un village d'une region archaïque*, III, București, 1929, p. 204—205; C. Irimie, *Pivele și vîltoarele din Mărginimea Sibiului și de pe valea Sebeșului*, Sibiu, 1956, p. 42.

² D. Prodan, *Producția fierului pe domeniul Hunedoarei în secolul al XVII-lea*, în Anuarul Institutului de istorie din Cluj, I—II, 1958—1959, p. 42; Orbán Balázs, *A Székelyföld leírása*, V. Budapest, 1871, p. 211—213.

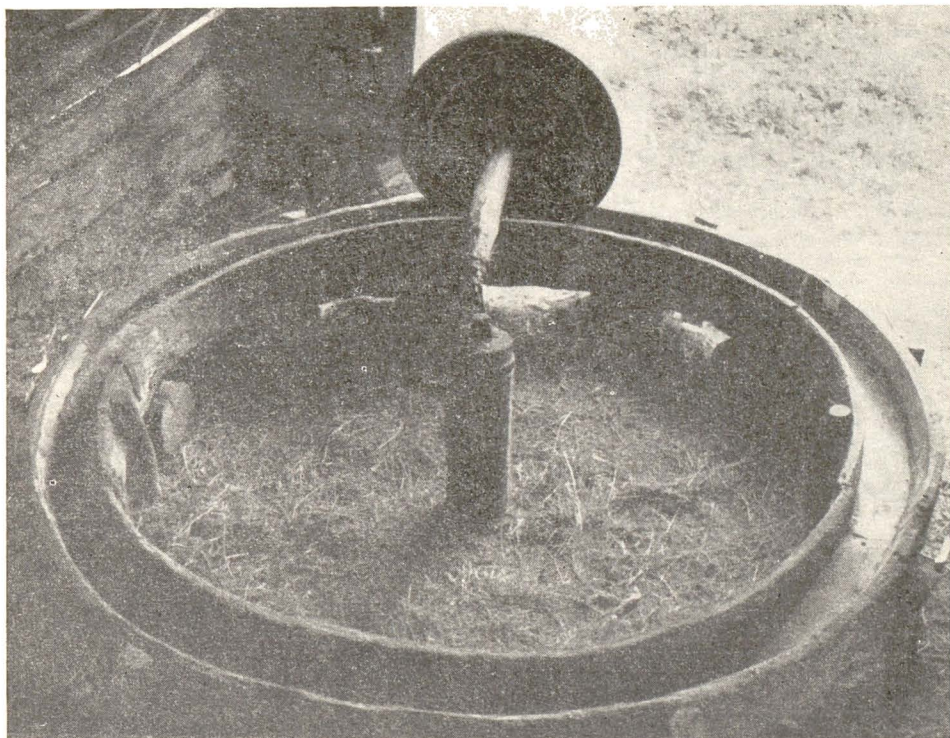

Fig. 2. Piuă cu roată de piatră de la Almașul de Mijloc, reg. Hunedoara.

Semințele zdrobite în diferitele pive se cerneau cu o sită, într-o covată sau troc de lemn, pentru a se separa firimiturile mai mari ale cojilor, de cele mai fine ale miezului. Făina obținută se pune pe un cuptor să se prăjească. Cuptoarele mai vechi pentru prăjit, rotunde sau ovale, construite din pietre și argilă, aveau în față gura pentru introducerea lemnului. Unele aveau și o a doua gură, pentru fum, în spate. Deasupra era o lespede, dimensionată după forma cuptorului, pe care se puneă făina, obținându-se o pastă moale, care ceda mai ușor uleiul ce-l conținea.

Instalațiile pentru storsul uleiului, numite în multe sate *teascuri*, au evoluat din unelte simple, perfecționate în timp. *Scaunul de stors ceara*, folosit pînă nu demult în unele sate din Munții Apuseni, se situează între puținele unelte casnice păstrate, a căror construcție evocă formele inițiale ale preselor de ulei. Instalațiile mai simple, păstrate izolat, funcționează ca și scaunul, numai că dispozitivul în care se introduce pasta oleioasă este scobit într-o grindă groasă, care le asigură o mai mare stabilitate și rezistență. Preocupările pentru sporirea capacității de prelucrare a dus, ca și în cazul pivelor pentru zdrobitul semințelor, la apariția mai multor tipuri: *prese cu pene bătute cu maie și prese cu șurub*.

În cadrul preselor cu pene acționate cu maie sau ciocane de lemn distingem două tipuri: prese cu pene verticale, ca și ale scaunului pentru stors ceara, care acționează direct dispozitivul în care se introduce pasta oleioasă și prese cu pene orizontale, care au un dispozitiv mai evoluat pentru storsul uleiului.

Presele cu pene verticale, care se bat cu ciocane mari de lemn, numite *maie*, termen de origine latină în graiul poporului nostru, au în cuprinsul Transilvaniei două variante: una la care dispozitivul în care se pune pasta oleioasă este prins între două pene laterale, cum este piua de la Almașul de Mijloc, regiunea Hunedoara (Fig. 4, A), și o a doua, la care acesta este acționat numai de o pană, cum este *grosul pentru stors* al pivei de ulei de la Prundul Bîrgăului, regiunea Cluj (Fig. 4, B).

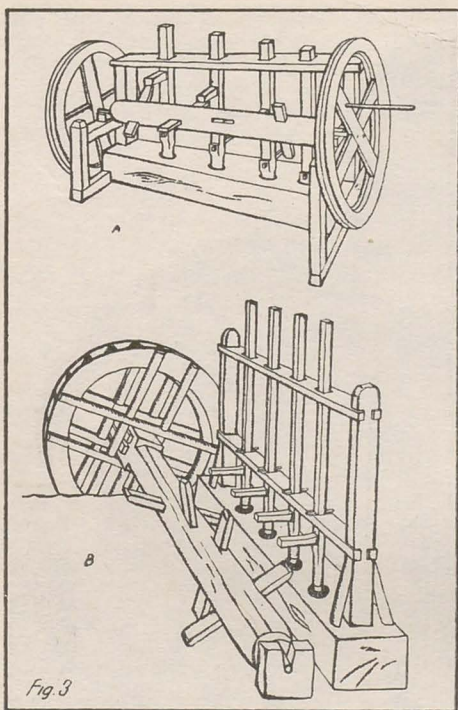

Fig. 3
A. Piuă cu săgeți și roate de mână de la Prundul Birgăului, reg. Cluj. B. Piuă cu săgeți și roată hidraulică de la Sartăș, reg. Cluj.

Acesta are o țesătură dreptunghiulară, dimensionată după aceea a trocuței, în care se îmbucă, presînd pasta, atunci cînd se bate cu maiul pana alăturată. Deasupra săculețului cu pastă este un capac, în forma unui mai pentru spălat rufe, a cărui coadă e introdusă într-o brătară de fier, ca să nu se ridice în sus cînd se bate pana. Astfel de prese s-au folosit și în satele din estul Cîmpiei Transilvaniei.

Apariția preselor cu pene orizontale pare a avea la origine preocupările pentru adaptarea pivelor în acest scop, transformarea lor în instalații pentru stors. Presele de acest tip au o oală rotundă, un tub de scurgere spre exterior, scobite într-o bucată de trunchi. În aceasta se introduce săculețul cu pastă, iar peste el se pune un butuc, cu care se apasă. Inițial, pentru presare, a putut fi întrebuințată o pirghie simplă, pusă peste butuc, la ale cărei capete se aplică forța. Acestea i-a luat locul o grinzișoară, introdusă între doi stîlpi laterali, împreună cu penele de acționare a presei.

Presele acționate cu pene orizontale au două variante pe teritoriul patriei noastre. La varianta mai simplă, păstrată izolat, cum este presa veche găsită la Mălaia, în Țara Loviștei (Fig. 5, A), penele se bat cu maie de mînă. La varianta mai evoluată, frecventă în trecut în cuprinsul Transilvaniei, maiele au fost înlocuite cu ciocane suspendate, mobile, cum sînt cele ale presei din Poșaga, regiunea Cluj, achiziționată pentru secția în aer liber a Muzeului etnografic al Transilvaniei (Fig. 5, B). Stîlpii între care este fixat butucul cu oala au 2,50 m înălțime. În acești stîlpi laterali, numiți în Munții Apuseni *urși*, este un lagăr în care sînt fixate capetele butucului, iar în partea de sus, două grinzi, cea de sus mai subțire, cea inferioară mai groasă, între care se bat penele cu care se strînge presa. În capătul

Teascul de ulei de la Almașul de Mijloc, regiunea Hunedoara, despre care proprietarul lui, care avea 72 de ani, spunea că așa-i cum a rămas din bătrîni, este cioplit dintr-o bucată de trunchi de păr. La mijlocul lui este scobit un locaș dreptunghiular în care se introduc storcătorile între care se pune pasta uleioasă, penele sau năzile cu care se string, dublate spre exterior de alte două pene care atenuează presiunea laterală. Storcătoarea este formată din două bucăți de lemn, una scobită, cealaltă cu o țesătură. Între ele se introduce pasta uleioasă, pusă într-un săculeț de pănură strîns legat la gură. Uleiul se storce prin bătaie simultană, cu maiurile, a celor două pene alăturate, mai lungi. Pentru a se bate mai ușor penele, teascul este ridicat de la sol, iar sub el se pune un vas în care se scurge uleiul.

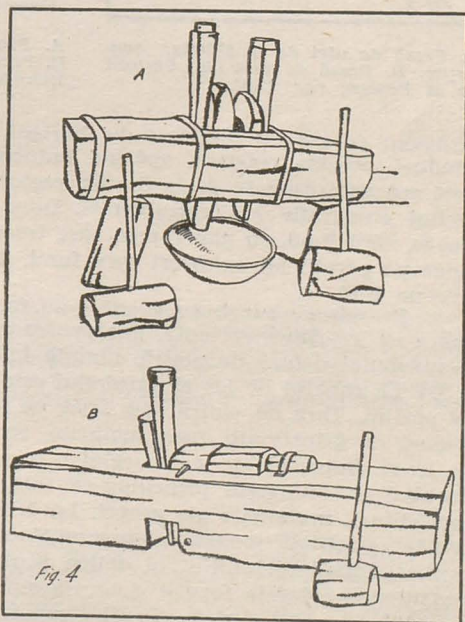
Grosul pentru stors, cum i se spune teascului la Prundul Birgăului, este cioplit dintr-o bucată de trunchi mai lungă (2 m) și mai lată (43 cm). Storcătoarea propriu-zisă are o construcție mai evoluată. Săculețul de pănură se introduce într-o trocuță dreptunghiulară scobită în gros, căptușită cu bucățele de scînduri ciuruite de găuri, prin care iese uleiul și se prelinge spre fund, unde este o gură de scurgere spre exterior. În continuarea laturii interioare este locașul în care se introduce storcătorul, numit *broască*.

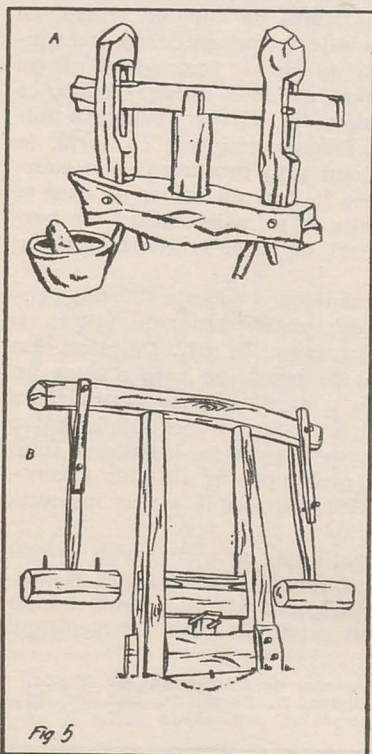
de sus al stîlpilor este fixată o grindă, care depășește cu 90 cm, în ambele laturi, instalația de sub ea. Cele două brațe libere susțin ciocanele mobile, cu care se bat penele între cele două grinzișoare. Mobilitatea ciocanelor, numite în multe sate *berbeci*, o asigură două brațe verticale, prinse lateral de capătul grinzii, cu un cui de lemn de corn. În partea de jos a acestora este introdusă coada ciocanului. Și aceasta este prinsă, între cele două brațe, cu un cui de lemn. Berbecii au 80 cm lungime, 30 cm grosime, iar pe fața superioară au două mînere. Presa, ca și varianta mai simplă din care a evoluat, o acționau doi bărbați. Prindeau mînerul berbecilor, îi îndepărtau de stîlpi și apoi îi izbeau simultan, cu forță, în penele dintre cele două grinzi. Pasta uleioasă ceda uleiul prin presiunea ce o exercita butucul de sub grinzișoara inferioară. Butucul are în față un mîner de care se ține, pentru ca să nu se deplaseze într-o parte sau alta la primele izbituri ale berbecilor. Spre sfîrșit, presarea impunea eforturi mai mari, de aceea la storsul uleiului își încercau forțele bărbații.

Presele de ulei cu șurub au o construcție asemănătoare cu cele folosite pentru storsul mustului din struguri. Ele au evoluat din unele acționate inițial cu pîrghii simple, întregite în timp cu mecanismul de înșurubare. În satul Călinești, din Țara Loviștei, se mai păstrează în amintiri o astfel de presă, pe care o avea un bătrîn mai de mult. Peste butucul micului teasc, în a cărui oală se punea făina obținută din semințele zdrobite cu o piuă de mînă, se punea o prăjină lungă, o *balance* cum îi spunea un om care ne-a descris-o. Presa o așeza în apropierea unui colț al casei, un capăt al prăjinei îl vîra sub talpa prelungită în exterior a construcției, iar pe celălalt îl apăsau un bărbat ori doi. Pîrghia simplă a fost înlocuită cu mecanismul de înșurubare la instalațiile mai evoluate.

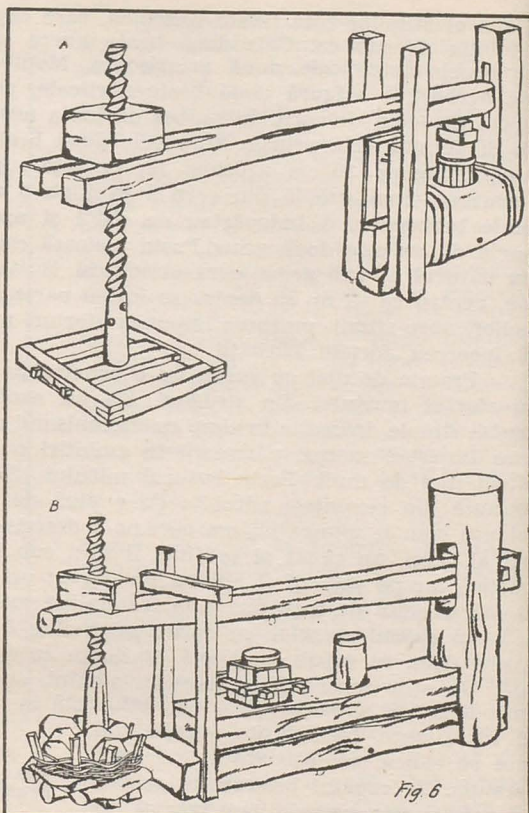
În cadrul preselor cu șurub se disting două variante: una cu șurub simplu și o a doua cu șurub cu *grapă*. Varianta cu șurub simplu a fost cea mai răspîndită. Un stîlp masiv, bine fixat în pămînt, susține dispozitivul de presare format dintr-o grindă groasă, orizontală, bifurcată la celălalt capăt, unde este mecanismul de înșurubare, format din șurubul cu care se ridică sau coboară și suportul acestuia. Pe capătul bifurcat al grinzii orizontale este prinsă, transversal, o bucată de grindă mai groasă și mai grea, în care este scobită gaura în spirală prin care se introduce șurubul mare de lemn, cu care se acționează presa (Fig. 6, A). Șurubul are un suport, care-l ține la 3—5 cm de la sol, pentru a se putea învîrți. Acesta este format dintr-un cadru pătrat de grinzișoare, așezat pe vatra instalației și două grinzișoare mai subțiri la mijloc. Pe latura interioară a acestora e scobit, în semicerc, locul de sprijin al șurubului, care în acest scop are la capăt o gîtuitură. Lagărul din cadrul marginal, în care sînt introduse capetele celor două grinzișoare pe care se sprijină șurubul este mai larg, permițînd introducerea lui în locul de sprijin. Cele două grinzișoare, se strîng cu pene de lemn, prinzînd la nivelul gîtuiturii capătul, căruia îi asigură nu numai sprijin ci și mobilitate. În partea de jos are o gaură în care se introduce o bară de fier sau un băț lung și

A. Presă de ulei de la Almașul de Mijloc, reg. Hunedoara, B. Presă de ulei de la Prundul Bîrgăului, reg. Cluj.

A. Presă de ulei de la Mălaia, reg. Argeș, B. Presă de ulei cu berbeci de la Poșaga, reg. Cluj.

A. Presă de ulei cu șurub de la Sartăș, reg. Cluj. B. Presă de ulei cu șurub cu grapă de la Feneș, reg. Hunedoara.

rezistent cu care îl învîrtesc doi bărbați. Deșurubîndu-l, pîrghia se ridică, înșurubîndu-l, aceasta coboară, apăsînd butucul în oala teascului. La unele prese, cum este cea achiziționată de la Sartăș, regiunea Cluj, pentru secția în aer liber a Muzeului etnografic al Transilvaniei, între peretele oalei și butuc este un vas de doage, fără fund, cu găuri, prin care trece uleiul stors din sacul de pănură, se prelinge pe pereții lui exteriori spre fund, de unde se scurge, printr-un canal lateral, P E într-un bid.

Presele cu șurub cu grapă s-au folosit izolat. Ele au o construcție asemănătoare cu a primei variante, dar pentru a se acționa mai ușor au în partea de jos a șurubului o tară de piatră, numită în satele de pe valea Ampoiului grapă (Fig. 6, B). La capătul de jos al șurubului este un cui de fier, pus pe un suport cu locaș de sprijin. Tara de piatră este pusă pe o roată masivă de lemn ori un suport poligonal de grinzișoare, ușor înclinate, fixate în partea inferioară a șurubului gros de lemn. Suportul are pe margini o îngrăditură de nuiete, ca să nu cadă pietrele. Șurubul se învîrtește prinzîndu-se succesiv cu mîinile și împingîndu-se țapusele îngrăditurii marginale ale grapei. La cele două teascuri cu grapă de la Feneș, sub R E grinda orizontală a instalației, numită urs, sînt două dispozitive de presare, unul pentru storsul uleiului și al doilea pentru storsul mustului din mere. Cel pentru storsul uleiului este format din oală și butuc, iar cel pentru storsul mustului este asemănător celui pentru storsul strugurilor, dar este mai mic, adaptat instalației.

De altfel acest tip de teasc este asociat la Feneş cu piua cu roată de piatră, care se foloseşte nu numai pentru zdrobitul seminţelor oleaginoase, ci şi a merelor pentru must.

Presele cu şurub au fost tipul cel mai frecvent, în special în zonele joase. Aria lor de răspîndire s-a restrîns o dată cu apariţia instalaţiilor mecanice în oraşe, târguri şi apoi în satele mai mari. Ele s-au menţinut în satele mai izolate, dar şi aici au fost părăsite.

Acestea sînt tipurile mai frecvente de pive şi prese folosite în Transilvania pentru zdrobitul seminţelor şi extragerea uleiului. Variată a fost nu numai tipologia lor, ci şi modul de asociere în cadrul instalaţiilor. În unele sate, alături de pivele cu ciocane au existat prese cu berbeci, în altele cu şurub. Pivele cu roată de piatră au avut uneori prese cu pene verticale, altele cu şurub. Chiar şi în acelaşi sat asocierea era diferită uneori. În satele de pe Valea Arieşului, cum a fost de exemplu la Sălciua, unde au funcţionat mai multe instalaţii, pivele cu săgeţi erau acţionate de roţi hidraulice, dar uleiul se storcea la unele cu prese cu berbeci, la altele cu prese cu şurub. Diferenţierea spaţială, nu numai pe teritoriul patriei noastre, ci şi în alte părţi, se datoreşte, în primul rînd, apariţiei şi răspîndirii în timp a diferitelor pive şi prese. În afară de aceasta, interesul pentru perfecţionarea lor nu a fost acelaşi peste tot. Rentabilitatea instalaţiilor a fost mai mare în zonele agricole bogate şi mai mică în zonele de munte, unde gospodăriile au dispus de cantităţi reduse de seminţe oleaginoase. Ariile de răspîndire a tipurilor mai vechi s-au restrîns spre aceste din urmă zone, dar şi aici au fost părăsite în ultimele decenii deoarece se pierdea mult timp la pive, iar uleiul a devenit un produs industrial uşor accesibil şi ieftin.

Instalaţiile folosite pe teritoriul patriei noastre prezintă un larg interes prin varietatea tipurilor, care oferă jaloane importante pentru reconstituirea evoluţiei tehnicilor de prelucrare a seminţelor oleaginoase, la noi şi în alte părţi, unde au dispărut, ori s-au păstrat numai tipuri evaluate.

РЕЗЮМЕ

На основе исследований, проведенных с целью организации секции на открытом воздухе в этнографическом музее Трансильвании, автор описывает крестьянские технические установки, использовавшиеся для толчения масляных семян и масляной прессы. Описаны три типа установок — с молотами, с каменным колесом и с вертикальными пестами, с некоторыми их вариантами. Что касается прессов, в статье представлены: прессы с вертикальными клинами, с горизонтальными клинами и с винтом, а также их варианты.

RÉSUMÉ

Sur la base des recherches effectuées en vue de l'organisation de la section en plein air du Musée ethnographique de la Transylvanie, l'auteur décrit les installations paysannes utilisées pour le broyage des semences oléagineuses ainsi que les presses d'huile. Il décrit trois types de presse : à marteaux, à doue de pierre et à pistons verticaux et plusieurs variantes. Dans le cadre du deuxième type fonctionnel on y présente les presses à languettes verticales, les presses à languettes horizontales et les presses à vis ainsi que leurs variantes.

Notă preliminară

UN GORDIID NOU PENTRU ȘTIINȚĂ

Dacochordodes bacescui gen. n., sp. n. (Ord.
Chordodida, fam. *Chordodidae*)

IOSIF CĂPUȘE

Gordiidele sînt viermi în formă de ață, subțiri, lungi, cu o cuticulă groasă. Larvele de gordiide sînt parazite în cavitatea generală a insectelor, unde pătrund activ, după eclozarea lor din ouă, cu ajutorul trompei. După dezvoltarea larvelor, din insecte ies adulții, care-și duc viața în apele dulci de la cîmpie pînă la munte, găsindu-se pe fundul bazinelor acvatice fixați de pietre, plante etc.

În țara noastră gordiidele nu au constituit obiectul nici unei lucrări de specialitate. Examinînd materialul colectat în diverse puncte din țară, am identificat pe lîngă alte specii, și pe *Dacochordodes bacescui* gen. n., sp. n.¹

În nota de față prezentăm descrierea noului gen și a speciei noi.

DACOCHORDODES gen. n.

Chordodidae cu corpul cilindric, lung și subțire. Corpul cu extremitățile subțiri, are aceeași grosime pe toată lungimea sa. Extremitatea posterioară la ♂ este întreagă, nebifurcată, ușor încolăcită spre partea ventrală. Orificiul cloacal dispus subterminal, prezintă pe marginile sale numeroși peri. Pe suprafața ventrală a corpului în apropierea orificiului cloacal se observă două grupe posterioare și două linii laterale orificiului, formate din peri de lungimi variate.

Între orificiul cloacal și extremitatea posterioară a corpului este situată o formațiune cuticulară curioasă, foarte remarcabilă și caracteristică genului *Dacochordodes* gen. n., ne mai întîlnită la nici un alt reprezentant al grupului *Nematomorpha*.

Structura superficială a cuticulei este complicată, la fel ca la toți reprezentanții fam. *Chordodidae* May 1919, observîndu-se patru tipuri de areole. Primele

¹) Mulțumim și pe această cale D-lui prof. Dr. Iginio Sciacchitano de la Universitatea din Firenze (Italia), care a avut amabilitatea să examineze desenele și descrierea trimisă și să confirme determinarea noastră.

trei tipuri sînt dispuse pe suprafața cuticulei fără să proemineze; dimensiunile lor sînt diferite, iar forma lor este ovală, polygonală și rotundă. Cel de al patrulea tip de areole este foarte caracteristic, acestea fiind în formă de actinie, înălțate pe suprafața cuticulei și dispuse în grupe mai mari sau mai mici.

Specia tip: *Dacochordodes bacescui* sp. n.

2 ♂♂: 198 × 0,6 mm; 215 × 0,7 mm.

Holotipul este depozitat sub nr. 9393 în colecția Muzeului de istorie naturală „Grigore Antipa” din București la Secția nevertebrate.

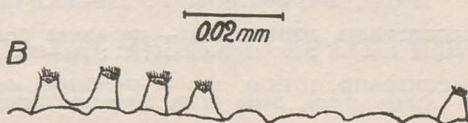
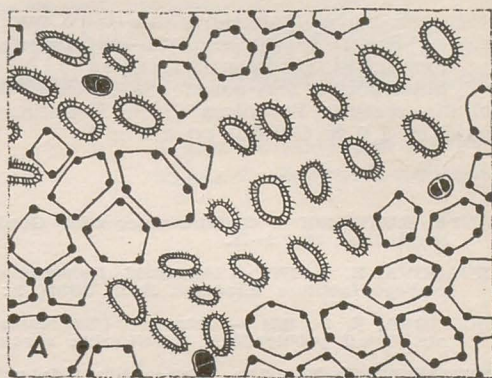
Corpul de culoare brun-gălbui, prezintă extremitatea anterioară puțin mai deschis colorată. Grosimea corpului este aproape aceeași pe toată lungimea sa, exceptînd extremitățile, care sînt mai subțiri. În apropierea extremității anterioare, diametrul corpului este de 0,271 mm, iar la cea posterioară de 0,341 mm. În dreptul orificiului cloacal, situat subterminal, corpul prezintă o ușoară strangulare, avînd diametrul de 0,324 mm.

Orificiul cloacal, oval, situat la 0,252 mm de capătul posterior al corpului, are lungimea de 0,0374 mm, iar lățimea de 0,0102 mm. Marginile orificiului cloacal prezintă peri, mai numeroși anterior, a căror lungime este de 0,0034—0,0136 mm.

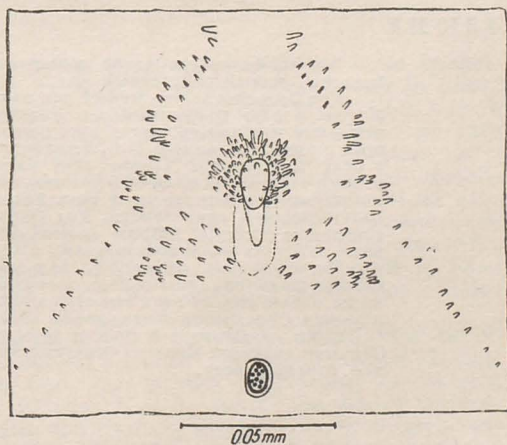
Pe suprafața corpului în apropierea orificiului cloacal se găsesc numeroși peri, unii formînd două grupe dispuse posterior acestuia, iar alții formează două linii cu direcție latero-mediană, față de orificiu. Dimensiunile acestor peri sînt de 0,0031—0,0102 mm.

Între extremitatea posterioară a corpului și orificiul cloacal, la 0,134 mm de ultimul, se observă o formațiune deosebită, ovală, cu diametrul mare de 0,017 mm, iar cel mic de 0,009 mm. O formațiune asemănătoare nu se cunoaște la nici un alt gordiid.

Tipurile de areole de pe suprafața cuticulei, caracteristice și genului sînt: 1 — areole ovale, cu diametrul mare de 0,0025—0,005 mm iar cel mic de 0,0015—0,0025 mm, formate din două porțiuni semiovale puțin distanțate; 2 — areole mari, polygonale, de formă și dimensiuni variate, cu lungimea de 0,0075—0,015 mm, iar lățimea de 0,005—0,01 mm; 3 — areole foarte mici, dispuse împrejurul areolelor polygonale, sînt rotunde și au diametrul de 0,00075—0,00125 mm și 4 — areole în formă de actinii, proeminează în formă de con pe suprafața cuticulei, sînt foarte caracteristice speciei și genului nou. Dimensiunile acestor areole sînt: diametrul mare al bazei inferioare este de 0,005—0,01 mm, iar cel mic de 0,00375—0,0075 mm; înălțimea de 0,005—0,0125 mm; baza superioară are diametrul mare de 0,00375—

Structura cuticulei A — de sus B — lateral.

Regiunea cloacală ♂

0,0075 mm, iar cel mic de 0,0025—0,005 mm. Aceste areole se găesc pe suprafața cuticulei dispuse în grupe de 11—48 areole.

Femela și gazda necunoscute.

Materialul a fost colectat la 17 IX 1956, în porțiunea inferioară a pîriului Bizoni din comuna Pecenișca (Băile Herculane, raion Orșova, regiunea Banat), împreună cu 1 ♀ de *Gordius aquaticus* L.

HEINZE, KURT, 1941 — Saitenwürmer oder Gordioidea (Nematomorpha). Tierwelt Deutschlands, Jena, 39 : 1—78.

KURIANOVA, E. S., 1950 — Volosatiki (Nematomorpha) Laselna r. Zeravšan. Trudi zoologičeskogo Instituta Akademii Nauk SSSR, 9 : 255—280.

KURIANOVA, E. S., 1954 — Volosatiki (Nematomorpha), ih biologičiia, hozeaiivnoe značenie. Trudi problemih i tematiceskikh sovešanii ZIN, 7, 4 : 148—152.

KURIANOVA, E. S., 1957 — Dva novih vida volostatikov iz roda *Chordades* (Creplin, 1847) Möbius, 1855, Zool. j. 34, 8 : 1159—1166.

SCIACCHITANO, IGINIO, 1932 — Su alcuni Gordii de Museo Civico di Milano. Atti della Soc. Ital. di Scienze Naturali, 71 : 241—259.

SCIACCHITANO, IGINIO, 1958 — *Gordioidea* del Congo Belga. Ann. du Musée Royal du Congo Belge, Série in 8e, Sciences Zoologiques, 67 : 1—111.

РЕЗЮМЕ

В данной заметке автор делает описание нового городища — *Dacochochordodes* bacescui новый род, новый вид.

Род *Dacochochordodes*, новый род наличием ареол (пор) в форме актинии приближается к роду *Spinochordodes* Киржановой 1950, но отличается от последнего четырьмя типами пор вместо двух и наличием в области клоаки волосков, отсутствующих у рода, созданного Е.С. Киржановой. Род *Dacochochordodes* приближается также к роду *Euchordodes* Хейнце 1937 наличием волосков в области клоаки, но резко от него отличается наличием четырех типов ареол (пор) вместо двух, на много большими размерами тела, чем у рода Хейнце (88—122 мм), и отсутствием ventральной полосы задней оконечности. Род *Dacochochordodes*, новый род, отличается от рода *Chordodes* (Creplin) Möbius формой катиккулярных ареол (окаймленных пор) и наличием волосков в области клоаки.

Катиккулярная формация, находящаяся между отверстием клоаки и задней оконечностью тела, определяет, парцу с другими характеристиками, род *Dacochochordodes* новый род, от всех известных родов и ставит его в изолированное положение и разряд *Chordodida* Киржановой 1954.

Наше определение было подтверждено профессором Университета г. Флоренции (Италия) доктором Иджино Счякчитано, которому, еще раз, приносим самую горячую благодарность.

RÉSUMÉ

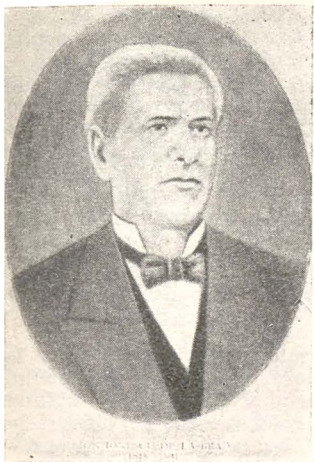
Dans la présente note l'auteur décrit un Gordiide nouveau, *Dacochochordodes* bacescui gen. n., sp. n.

Le genre *Dacochochordodes* gen. n. se rapproche du genre *Spinochordodes* Kirjanova 1950 par la présence des aréoles en forme d'actinie, mais il en diffère par la présence de quatre types d'aréoles au lieu de deux comme chez le dernier, ainsi que par la présence des soies dans la région cloacale, qui sont absentes chez le genre créé par E. S. Kirjanova. De même, il se rapproche du genre *Euchordodes* Heinze 1937 par la présence des soies dans la région cloacale, mais il en diffère nettement par la présence de quatre types d'aréoles au lieu de deux, par la taille beaucoup plus grande du corps que celle du genre de Heinze (88—122 mm), ainsi que par l'absence du fossé ventral à l'extrémité postérieure. Le genre *Dacochochordodes* gen. n. se distingue du genre *Chordodes* (Creplin) Möbius par la forme des aréoles cuticulaires et par la présence des soies dans la région cloacale.

En plus des autres caractères, la formation cuticulaire située entre l'orifice cloacal et l'extrémité postérieure du corps sépare le genre *Dacochochordodes* gen. n. de tous les genres connus et le situe dans une position isolée, dans le cadre de l'ordre *Chordodida* Kirjanova 1954.

Notre détermination a été confirmée par le Professeur Dr Iginio Sciacchitano de l'Université de Florence, auquel nous exprimons ici, une fois de plus, nos plus vifs remerciements.

Evocări la centenarul primelor
expoziții economice naționale

Despre activitatea expozițională a lui Ion Ionescu de la Brad

MATEI IONESCU

Figură reprezentativă din pleiada marilor gânditori și militanți de la începuturile României moderne, Ion Ionescu de la Brad a reținut deseori, deși la intervale, proporții și tonalități cu totul inegale, atenția generațiilor ce i-au urmat. Opera atît de vastă și atît de puternic ancorată în realitățile vremii — pe care el a lăsat-o posterității, a prilejuit îndelungi și rodnice popasuri tinerilor ca și vîrstnicilor, cercetătorilor de autoritate ca și studenților, istoricilor ca și filozofilor, economiștilor și agronomilor și, în general, tuturor oamenilor de cultură dornici să cunoască problemele majore ale economiei și vieții politice românești de la mijlocul veacului trecut. Asupra acestei opere istoria și-a rostit judecata; reținînd tot ce a înfruntat timpul ea l-a așezat cu cinste pe Ion Ionescu de la Brad în rîndurile oamenilor iluștri ai României care au onorat cu numele lor cronica anilor 1848, 1859 și 1864.

Îl cunoaștem așadar pe Ion Ionescu de la Brad, tot atît de multilateral pe cît de prodigioasă și multilaterală i-a fost opera: luptător pentru eliberarea clăcășilor, vice-președinte, dar conducător de fapt, al Comisiei proprietății din august 1848, colaborator apropiat al lui Nicolae Bălcescu¹, al lui Ion Ghica, figură proeminentă a revoluției și emigrației pașoptiste, autoritate a timpului în dezbaterile oricărui probleme a economiei românești din anii unirii și ai organizării tînărului stat român, deschizător de drumuri în cîmpul teoriei agricole, pionier al tehnicii noi în satul românesc, profesor, cercetător și publicist eminent. Și totuși opera atît de cuprinzătoare și captivantă a acestui om — în care teoreticianul și practicianul s-au întruchipat și s-au contopit ca în puțini alții — oferă neconținut reliefuri bogate în conținut ce se cer mai bine luminate și privite cu ochi atent. Selectînd numai unul dintre acestea, rîndurile de față tind să evoce o interesantă latură a activității sale de militant pentru dezvoltarea economică a țării, de organizator și de gospodar, de pionier al noului și al frumosului.

Om cu solidă pregătire pentru vremea aceea, dobîndită la școala vestitului agronom Mathieu de Dombasle, de la Roville ca și la cursurile de fizică, chimie,

¹ Prima lor întîlnire a avut loc în 1846 la moșia lui Costache Negri de la Mînjina unde sărbătorile paștelui au fost folosite ca un bun prilej pentru importante discuții politice între revoluționarii munteni și moldoveni. După cum scrie Ion Ionescu, discuția de la Mînjina cu Bălcescu l-a făcut să dobîndească „o convicțiune profundă”, că este „de neapărată trebuință a se îmbunătăți moralicește și materialicește soarta țărănului nostru” (Ion Ionescu de la Brad, *Agricultura română de la Bradu, Roman, 1886*, pag. 24).

botanică, istorie naturală, economie politică și economie industrială de la Sorbona, Collège de France, Jardin des plantes și Conservatoire des arts et métiers sau la cursurile de viticultură din Champagne și de sericultură de la Bois de Sénant — Ion Ionescu de la Brad se făcuse bine cunoscut în țară și străinătate pînă în anii unirii ca un excelent organizator de exploatare agricole, ca un mare specialist al tehnicii agricole și zootehnice și, deopotrivă, al valorificării producției. Abia în-tors de la studiile din Franța și ajuns prin voința lui Mihail Sturdza, conducător al văcăriei domnești de la Cioara, el adusese din primul transport la țirgurile de vite de la Pesta și Viena, saci plini cu galbeni care au umplut de bucurie inima avidului stăpin. Mai tîrziu, în timpul emigrației, fiind silit de împrejurări să-și pună în valoare cunoștințele pentru întreținerea sa personală și a cauzei revoluționare, Ion Ionescu de la Brad și-a cîștigat o asemenea autoritate de specialist încît sultanul Abdul Medgid a fost determinat să încredințeze acestui capabil român conducerea școlii de agricultură de la San Stefano ca și calitatea de membru al Consiliului imperial de agricultură.

Întors în țară, Ion Ionescu de la Brad a fost prezent și participant activ la actul memorabil, hotărîtor pentru destinele țării, al eliberării clăcașilor. Momentul acesta crucial l-a găsit alături de Cuza, de Kogălniceanu și de ceilalți partizani hotărîți ai reformei. O spune el însuși, într-un limbaj colorat, voit arhaizat: „În ziua cînd Cuza-Vodă, ușoară să-i fie țărîna, a desființat boerescul și a împroprietărit țărani, am încetat a-l mai combate, m-am închinat lui, și am intrat și în dregătoria ce au făcut-o înadins pentru mine, de inspector general de agricultură”².

Legiuirea din august 1864, cu toate limitele și semnele ei de întrebare, ce nu puteau scăpa unui observator atît de subtil și competent al fenomenului social cum era inspectorul general de agricultură, i-a trezit totuși acestuia nădejdi și i-a sugerat formule noi de acțiune. Concepînd reforma rurală ca punct de pornire și pivot al angrenajului ce urma să accelereze dezvoltarea generală a țării și ridicarea materială și morală a majorității poporului, el s-a preocupat nu numai de aplicarea stricto sensu a legiurii, ci a fost, concomitent, și promotorul unei vaste activități organizatorice de stimulare a tuturor forțelor productive de la sate și de la orașe. O fațetă a unei astfel de activități — cea expozițională — îl apropie pe Ion Ionescu de la Brad de rîndurile înaintașilor muzeografilor noastre și-l situează chiar, din anumite puncte de vedere, în mijlocul lor.

Expozițiile economice, apărute în epoca revoluției industriale, au mers aproape în pas cu dezvoltarea generală a economiei capitaliste. Dealtminteri fusese simbolică, semnificativă, apariția „Templului industriei” situat pe Cîmpul lui Marte, în Parisul anului VI al revoluției; „serbarea industriei” din 1793 a deschis de fapt suita expozițiilor economice³ ce aveau să urmeze în succesiune impresionantă pe aproape tot parcursul primei jumătăți a secolului al XIX-lea și în aproape toate țările europene. Tot republica franceză — cea de-a doua — a emis ideea unei expoziții universale, a cărei înfăptuire avea să mai întîrzie însă pînă în deceniul următor. La prima Expoziție Universală de la Londra din 1851 participaseră și produse romînești.

Expunerea competitivă a produselor industriale și agricole a devenit, cum era și natural, o preocupare majoră și în țările române; după unire toți economiștii noștri s-au gîndit la această formă de emulație și schimb de experiență încetățenită de mult în alte țări. În jurul ei s-au purtat discuții începînd încă din 1862⁴ iar la 12 iunie 1863 a fost emis decretul domnesc privind organizarea periodică a expozițiilor economice⁵. Produsele ce urmau a fi expuse erau împărțite după o clasificare evident discutabilă, dar destul de cuprinzătoare.⁶

Cu anii 1863—1864 a început organizarea expozițiilor în diferite centre din țară. În anul 1865 au avut loc la București și Iași expoziții naționale — al căror

² I. Ionescu de la Brad, Opere, vol. II, 1944, p. 321—322.

³ În 1756 mai avusese loc la Londra o expoziție de tapete, olărie și portelanuri, unde însă precumpăniseră firește, aspectele decorative. De asemenea, în 1791 se deschisese la Praga o expoziție industrială care dăduse guvernului francez ideea organizării „templului industriei”.

⁴ Vezi articolul lui I. M. Bujoreanu din Analele economice, 1862, p. 7.

⁵ Analele economice, 1863, p. 201—204.

⁶ Erau 19 clase: I. Orticultura; II. Zootechnia; III. Produse agricole și pădurăresci; IV. Mecanica agricolă; V. Economia domestică; VI. Mineralogia și metalurgia; VII. Lucrarea metalelor; VIII. Mecanica generală; IX. Căruțaria; X. Sticlăria și olăria; XI. Mobilele; XII. Mătăsăria; XIII. Lînăria; XIV. Industria inului și cînepei; XV. Preșăria; XVI. Tăbăcăria; XVII. Dogăria; XVIII. Rudăria; XIX. Pielăria și hăinăria.

centenar din acest an, ne prilejuiește acum evocarea lui Ion Ionescu de la Brad. Acestor expoziții, și altora, el le-a consacrat gânduri, acțiuni și scrieri și poate fi socotit de fapt principalul lor motor (e semnificativă chiar și numai coincidența dintre durata expozițiilor și a carierei inspectorului general de agricultură : ambele încep și încetează aproape simultan).

„În funcțiunea ce s-a creat pentru mine de inspector general de agricultură, am început a studia și țara și poporul de la țară și a face cele dintîiu concursuri de pluguri, cele dintîiu expozițiuni”⁷, povestea el spre sfîrșitul vieții. Dintre expozițiile organizate la București, Iași, Craiova⁸ ni s-au păstrat ample, detaliate relatări ale sale asupra primelor două.

La 20 mai 1865 orele 17 a avut loc deschiderea oficială a „Expozițiunii naționale de la Moși de vite, de flori, de legumi, de produse agricole și industriale”, așezată la Obor pe proprietatea lui I. Eliade Rădulescu. Așa cum se deduce chiar din titlu, clasificăția de care vorbeam mai înainte a fost bogat reprezentată.

Ion Ionescu ne-a lăsat o amplă expunere asupra aspectului expoziției, a întocmit catalogul ei, precum și lista premiilor (el făcînd parte și din juriu) ; — ar fi, evident, multe de spus despre lucrurile înfățișate acolo. Esențial este că la această expoziție alături de produsele vegetale și animale, de obișnuitele produse ale industriei casnice și meșteșugurilor, au fost etalate și expozate anunțînd tehnica nouă. A tras cu deosebire atenția „compartimentul de mașini și instrumente agricole”. Prevalau, firește, mașinile importate ; expuse de casele de import bucureștene : Valer et Hartman, Fischer et Politzer, I. Ronner, Siebrecht, Vilacrose ; se afla însă și miniatura unei locomobile, care forma deliciul vizitatorilor, construită în atelierul Școlii de agricultură de la Pantelimon de George Constantinescu, „șeful fabricii”, răsplătit de juriu cu medalia de argint și un premiu în bani de 15 galbeni. Interesantă este aprecierea juriului asupra calității lucrărilor de „mecanică generală” făcute de corpul uvrierilor-oastei din stabilimentul Artileriei : arme, model de mașină cu abur, tun, candelabre și piese de fontă turnate la fonderia sa, care s-a recunoscut de juriu superioară celor turnate la E. Grant⁹.

La această expoziție s-a făcut apreciată măiestria multor lucrători români de diferite meserii. Între alții juriul a acordat medalia de argint și unui lucrător de muzeu ; lui Petrache Georgescu „ajutor la muzeul național din București, pentru o coroană de sare cristalizată, obiecte lucrate de ceră și animale umplute”.

Expoziția s-a bucurat de o caldă primire din partea publicului ; „nu vom exagera cu nimica — scria un ziar — spunînd că, în tot timpul acestor expozițiuni de la țîrgul Moșilor zecimi de mii de oameni de toate meseriile, priviau și admirau în toate părțile”¹⁰.

Trei luni mai tîrziu, în septembrie, se deschidea la Iași, în grădina și casele mănăstirii Frumoasa, cealaltă „espozițiune națională” a anului 1865, despre care de asemenea inspectorul general de agricultură a lăsat o interesantă prezentare.¹¹ Școala ieșeană de naturaliști a fost masiv reprezentată la Frumoasa prin bogata colecție botanică a lui Anastasi Fătu și prin colecția de „pietre minerale, fosilii și metale” a lui Grigore Cobălcescu.

Ca și la expoziția bucureșteană Ion Ionescu de la Brad, deși inspector general la agricultură, a acordat o atenție deosebită industriei și, în general, tehnicii noi. Catalogul expoziției de la Frumoasa, ca și al celei de la București, este de aceea un interesant izvor de informații asupra stadiului dezvoltării industriale în acele vremuri de începuturi grele și îndelungi căutări. El descrie, de pildă, amănunțit utilaj și producția „fabricii înființate în 1863 de Charles Bouchon pe moșia lui Alecu Negruți de la Voinești, exponatele „fabricii” lui Alecu Moruzi de la Svorîștea sau ale Școalei tehnice de mașini și instrumente agricole din Iași.

⁷ „Viața mea de mine însu-mi” în : Ion Ionescu de la Brad. Opere, vol. II, 1944, p. 345.

⁸ Gh. Ionescu-Sisești. Agronomul Ion Ionescu de la Brad, București, 1955, p. 19.

⁹ Catalog de produsele României expuse la Moșii din 1865. Premiurile date esposanților din 1865. București 1865, p. 63—75 ; se referă la fonderia de la Belvedere înființată de E. Grant, participant și el la expoziție.

¹⁰ Trompetta Carpaților, 28 mai, 1865.

¹¹ Expozițiunea națională din 1865 în Iassi. Catalogu Officialu publicatu de Ion Ionescu, Iassi, 1865.

Autorul catalogului prezintă utilajul, producția, beneficiul fabricii de hirtie a lui Gh. Asachi de la Petrodava ; în numai câteva fraze el notează date interesante privind istoricul acestei vechi întreprinderi industriale moldovene.

Ulterior el ne-a lăsat și însemnări despre o expoziție regională : aceea de la Focșani.

Cu prilejul expozițiilor, Ion Ionescu de la Brad a pus în practică, încetățenind în țara noastră metode și forme noi de emulație. Cursele de cai inițiate de cercurile protipendadei în timpul domniei lui Grigore Ghica și abandonate după un timp, au primit un nou impuls și, am spune, un alt colorit și conținut social, la expozițiile agricole și industriale. Ionescu de la Brad descrie de pildă cu lux de amănunte cursa de cai din ziua de 22 septembrie 1868, ținută în cadrul expoziției de la Focșani.¹² Aici, alături de 107 flăcăi, țărani, s-au prezentat la start 15 fete călărețe, țărance din munții Vrancei. Tineretele amazoane vrâncene au străbătut într-o întrecere pasionantă hipodromul improvizat pe imaşul Focșanilor ; apoi au fost făcute cunoscute numele celor premiate : Maria lui Toader Husea din comuna Poeana, Arsenia Maxim Rogos din Spinești, Ileana Radu Răduță din Secătura și Ioana lui Neagu Codreanu din Valea-Sărei. Se poate foarte lesne desluși ce ecou au putut să aibă cu un secol în urmă asemenea îndrăznețe forme de activitate „cultural-educativă“.

Munca expozițională, concepută precum se vede ofensiv și dinamic, și-a găsit una din formele ei de expresie generalizate pretutindeni în concursurile de pluguri. Ion Ionescu de la Brad a folosit prilejul expozițiilor pentru a introduce și răspîndi tehnica nouă a vremii așa cum procedase maestrul său Mathieu de Dombasle, inițiatorul concursurilor de pluguri de la Roville.¹³

„Concursul sau luarea la întrecutu cu plugurile — scria Ionescu — are de scop sau de a se cunoaște care este plugul cel mai bun, sau care sînt plugarii cei mai iscusiți“.¹⁴

Reiese astfel că figura centrală a concursurilor deveneau mînuitorii plugurilor — adică țărani. Așa se explică deosebitul și constantul lor succes. Primul concurs, ținut la expoziția de la București din 1865 „în ziua distribuirii premiilor“, s-a bucurat de un asemenea interes încît... curiozitatea publicului, ardoarea partizanilor concurenților ca și unele carențe ale celor însărcinați cu menținerea ordinei, au stîmjenit, buna desfășurare a întrecerii. În anii următori, interesul a crescut.

Ion Ionescu de la Brad ne-a lăsat, de pildă, o descriere impresionantă a concursului ținut la expoziția din 1867 de la Turnu-Severin.¹⁵

În sunetele trîmbițelor 53 pluguri au pornit la întrecere : „Spectacolul era măreț“ scria el, adăugînd apoi cuvinte emoționante despre luptătorii din „timpul păcii“ despre întrecerea „la lucru între muncitorii pămîntului“ ; „toată culmea de dealu din Susu de Turnu de la malul Dunării și pînă aproape de cimitirul catolic era plină de pluguri, vite și de oameni“.

O dată cu desființarea postului de inspector general și cu plecarea lui Ion Ionescu de la Brad în 1869 din funcția publică pe care o onorase printr-o muncă nobilă timp de 5 ani, au luat sfîrșit și expozițiile și concursurile. Dar dacă ele au contribuit ca să se deschidă o breșă cît de mică în lumea plugului de lemn, și în alcătuirea complexă și contradictorie a satului românesc de acum o sută de ani, atunci Ion Ionescu de la Brad a adăugat și pe această cale, o piatră la temelia progresului social, căruia el și generația lui i-au închinat atîta dragoste și dăruire de sine.

¹² Ion Ionescu. Agricultură română din județul Putna, București, 1870, p. 526—534.

¹³ Ibidem, p. 512.

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Ministerul Agriculturii, Comerțului și Lucrărilor Publice. Concursurile de pluguri, produse și vite în 1867, București 1868, p. 21—37 : Raportulu D-lui Ion Ionescu, Inspectorul general, de agricultură, cu nr. 117 din 2 octombrie 1867, asupra concursului de pluguri din județului Mehedinți, către D. Ministru de agricultură, comerț și lucrări publice.

MIHAI POCLOȘ

DESPRE GHIDAJUL ELEVILOR ÎNTR-UN MUZEU DE ARTĂ

O parte din marea număr de vizitatori ai muzeelor noastre o constituie elevii. Acest fenomen a fost urmărit cu interes de către muzeul nostru, știut fiind că este foarte necesar ca educația gustului pentru frumos să înceapă chiar de la vârsta preșcolară și într-un mod mai sistematic, din primii ani de școală.

Pe baza unor experiențe în timp s-a ajuns la concluzia că munca în muzeu, cu grupele de elevi, trebuie să fie deosebit de bine gândită și să se pună în practică mijloacele cele mai eficiente care pot da rezultatele urmărite, adică o bună educație patriotică, științifică și estetică.

Secția de popularizare a Muzeului de artă al R.P.R., pentru a-și atinge scopul urmărit în munca de îndrumare cu școlarii, a ajuns la următoarele concluzii cu caracter general pe care le-a pus în practică, cu mult succes și anume că : tematicile îndrumărilor trebuie să fie diferite, în raport cu vârsta și pregătirea copiilor și în legătură cu programul școlar. De asemenea că pentru orice categorie de îndrumare sînt obligatorii cîteva noțiuni generale și anume :

a) ce este un muzeu de artă și cum trebuie să se comporte un grup de elevi în cadrul său ;

b) ce conțin colecțiile muzeului nostru și pe ce principii este organizată expoziția permanentă ;

c) caracterizarea esențialelor genuri de artă : pictura, sculptura, grafica, artele decorative etc. ;

d) ilustrarea acestor cunoștințe trebuie să fie urmărită și dezvoltată în tot parcursul îndrumării cu foarte multă elasticitate după înțelegerea și vârsta copiilor.

Avînd în vedere caracterul foarte vast al expoziției permanente a Muzeului de artă al R.P.R. (Galeria națională și Galeria universală), Secția de popularizare practică următoarele patru mari categorii de îndrumări pentru elevi :

1. Pentru elevii pînă în clasa a V-a, accentul este pus pe arta națională și îndeosebi pe arta decorativă (cu scopul trezirii interesului pentru obiectul de artă), aceasta sub formă de experiență.

Prin acest sistem urmărim să sădăm în concepția copilului dragostea și respectul pentru obiectele de artă pe care copiii le au și acasă. Se știe că multe obiecte de artă, vase de ceramică, faianță, statuete sînt deteriorate sau chiar distruse de copii, deoarece aceștia, din neștiință, le privesc ca „obiecte de joacă“.

2. Pentru elevii din clasele V-VII, se face o scurtă prezentare a artei românești cu punerea accentului pe ilustrarea istoriei țării noastre și a frumuseții naturii acesteia. Urmărim ca la plecarea din muzeu elevul să știe ce este un tablou, care este tehnica execuției sale, prin ce se deosebește o lucrare de grafică de una în ulei, ce este un portret, ce este un peisaj sau o compoziție istorică și, în fine, ce este o sculptură.

3. Pentru elevii claselor VIII-XI îndrumarea poate să cuprindă, în funcție de timpul pe care-l au la dispoziție, o prezentare generală a întregului muzeu, un anumit sector sau o anumită temă pentru care au venit la muzeu. Cu această categorie de elevi se poate trece la o îndrumare mai dezvoltată avînd în vedere gradul de pregătire al acestora, urmărindu-se :

DIN EXPERIENȚA ORGANIZĂRII UNOR
EXPOZIȚII TEMPORARE

a) ilustrarea diferitelor etape de dezvoltare a culturii mondiale cu accentuarea tezei luptei între vechi și nou ;

b) ilustrarea celor mai reprezentative lucrări capabile să sublinieze trăsăturile caracteristice ale unei etape, școli, curent, ale unui artist sau ale unui grup de artiști care au contribuit la tezaurul culturii naționale sau universale. Prin aceasta se urmărește, în general, ca elevul să părăsească muzeul având imaginea completă a unei anumite etape istorice, să știe de pe ce poziții trebuie să fie privită o operă de artă, ce este o școală și un curent artistic, de cine a fost generată și ce rol a jucat în dezvoltarea artei, care este mecanismul înțelegerii sesizării noului față de vechi la o anumită etapă istorică.

În afară de aceste îndrumări cu caracter general, în muzeul nostru se practică, la cererea grupului, și prezentări tematiche ca : „1848 în plastica românească“, „Pictura istorică“, „Peisajul în dezvoltarea sa istorică“, „Arta românească după 23 August 1944“ ș.a.

Am prezentat mai sus câteva norme de ghidaj aplicate în Muzeul de artă al R.P.R., pentru elevi, fără să avem pretenția că a fost epuizată problema, deoarece practica ne va sugera în mod sigur și alte procedee ; unele deja se experimentează la noi și vor fi generalizate atunci când vom fi în posesia unor rezultate pozitive.

Această muncă adeseori este prejudiciată de faptul că unii profesori, aducând elevii la muzeu, nu țin seama de nivelul cunoștințelor acestora și cer, de exemplu, deopotrivă pentru toți copiii (7—18 ani) prezentarea Galeriei universale. Asemenea ghidaje nu numai că nu sînt indicate, ci dimpotrivă pot duce la urmări negative, plictisind pe copiii mai mici cu probleme care nu sînt pe înțelesul lor, anulîndu-le astfel, pentru multă vreme, interesul pe care, în mod firesc, îl au față de muzeu.

Pentru ca elevii să-și poată desăvîrși cunoștințele prin intermediul muzeelor de artă considerăm că este necesar ca o ieșire pe teren la muzeu cu un grup de elevi să fie bine gîndită de la început. În prealabil, tovarășii profesori ar trebui să discute la muzeu cu personalul acestuia, asigurînd de la început reușita unei astfel de acțiuni, care urmează să se răsfrîngă pozitiv asupra minții receptive a copilului.

Înființată în anul 1951, secția de științele naturii din Muzeul regional al Crișanei a acumulat într-un interval de timp relativ scurt materiale prețioase din principalele domenii ale naturii regiunii. Aceste materiale treceau însă neconținut în depozite, neexistînd posibilități de expunere în cadrul edificiului muzeului.

Profitînd de un interval de timp în care s-a eliberat o parte din spațiu, a fost inițiată în anul 1957 o expoziție cu tema „Ocrotiți păsările“. Această expoziție a fost prima manifestare de amploare, realizată exclusiv cu posibilități interne.

În anul 1960, în plin centru al orașului s-a amenajat o sală menită să prezinte expozițiile cu caracter regional, inițiate de diverse întreprinderi sau instituții. Acest spațiu, care de fapt aparține Muzeului regional, a fost folosit de secția noastră pentru desfășurarea materialelor cu privire la trei mari teme din domeniul științelor naturii, realizîndu-se în anul 1961 o expoziție ornitologică, în 1962 o expoziție de plante medicinale, iar în 1964 o expoziție de apicultură. O expoziție mai mică, tratînd despre insectele folositoare și dăunătoare, s-a organizat tot aici în colaborare cu Muzeul raional din Salonta.

Vom căuta să prezentăm unele aspecte din aceste expoziții socotînd că pot interesa, atît din punct de vedere tematic, cît și din punct de vedere al expunerii propriu-zise, pe cei ce organizează expoziții temporare sau de bază cu subiecte din vastul domeniu al științelor naturii.

Problemele puse de latura artistică a expozițiilor nu au fost simple, mai ales

că trebuia găsit un echilibru care să satisfacă atât exigențele științifice cât și cele artistice.

Fazele de pregătire a unei expoziții temporare sînt, în linii mari, aceleași. Odată tema propusă, și după documentarea prealabilă absolut necesară, am detaliat în ordine firească — de la istoric și pînă la considerente de ordin sistematic, — tot ce era esențial pentru înțelegerea subiectului în sens materialist și evolutiv. Subliniind laturile practice ale problemei, fiecare expoziție a tratat, în concluzie, aspectul și locul pe care îl ocupă în economia socialistă fenomenul sau obiectele date.

În prima expoziție s-a pus un accent deosebit pe ocrotirea păsărilor folosite în agricultură și a speciilor declarate monumente ale naturii, prezen-

tînd metode de ocrotire și rezultate ale cercetărilor în această direcție.

Expoziția ornitologică a tratat în capitole speciale rolul păsărilor în economia vînatului, rasele de păsări domestice și problemele legate de perspectivele de dezvoltare a aviculturii, importanța creșterii producției avicole și realizările din acest domeniu.

Prin expoziția de plante medicinale am căutat să demonstrăm importanța economică a acestora, prezentînd majoritatea speciilor din flora spontană și principalele plante medicinale din culturi, precum și largul sortiment de produse medicinale provenite din plante cu însușiri terapeutice.

Expoziția de apicultură la rîndul ei a subliniat sarcinile de viitor ale acestei ramuri, care se desprinde de agri-

Aspect din Expoziția de apicultură (1964). (Stupi folosii în vechime).

cultură și care vine direct în sprijinul creșterii producției vegetale în gospodăriile agricole de stat și cooperativele agricole de producție.

Realizarea grafică a necesitat efortul unui colectiv, un mare aport fiind adus, bineînțeles, de către artistul grafician, solicitat să soluționeze repartizarea în spațiu sub o formă cât mai atrăgătoare a materialului pregătit pentru expunere.

De necesitatea acestui aport ne-am convins după realizarea primelor două expoziții, care s-au adresat într-un mod foarte didactic publicului, prezentând un material bogat și divers fără a avea însă ca suport decorativ elemente artistice care să completeze armonios materialul științific.

Bazându-se pe planul tematic și, mai ales, ținând seama de materialul documentar destinat expunerii, graficianul a schițat în linii și culoare cadrul general al expoziției pentru fiecare perete al sălii, reușind să realizeze un tot deosebit de armonios, atât la expoziția de plante medicinale, cât și la cea de apicultură. În prima expoziție organizată la sediul muzeului s-a lucrat cu vitrine și panouri acoperite cu vată, în celelalte expoziții materialele de bază au fost plăci din aglomerat, acoperite de culori tempera. Aceste plăci cu suprafața de circa 4 m² și având grosimea de 8-20 mm se pretează ușor la tăieri de suprafețe, realizând motive stilizate, ca cele de flori din expoziția de plante medicinale sau chiar faguri decorativi pentru expoziția de apicultură.

Cunoscându-se tematica și elementele grafice decorative în care se încadrează aceasta, s-au stabilit planurile amănunțite ale panourilor, plasându-se materialul în funcție de subiect.

Perioada cea mai îndelungată este desigur întotdeauna aceea a colecționării și preparării materialului, a depistării și pregătirii materialului complementar în așa fel încât să fie apt pentru expunere. Nu mai puțin efort necesită însă montarea acestui material.

Preocuparea noastră principală a fost întotdeauna aceea de a realiza expuneri accesibile printr-o varietate cât mai mare de exponate, prin repartizarea echilibrată a acestora, evitând monotonia și folosind cât mai mult aranjarea tridimensională a materialelor. În felul acesta am procedat, de exemplu, în expoziția de plante medicinale, unde toate fotografiile și etichetele au fost cașe-

rate pe plăci din aglomerat de 8 mm grosime.

Am evitat monotonia înșirării celor 108 specii de plante, printr-o amplasare armonioasă a elementelor componente: plantă presată, drog, fotografie și text. Plantele presate au fost cusute pe un carton colorat cu tempera în galben pal și au fost acoperite cu un placaj subțire în formă de ramă, a cărui suprafață era la rîndul ei colorată într-o culoare contrastantă, deschiderea ramei urmînd conturul plantei respective. Izolarea de exterior s-a făcut cu ajutorul unei foițe de celofan, plasată în interiorul ramei de placaj.

Alături de planta astfel încadrată s-a așezat fotografia în alb-negru sau color (dimensiunea 18x24 cm), prin care se reliefau caracteristicile plantei sau mediul ei natural. Partea din plantă folosită ca drog a fost prezentată în cutii tip Petri, cu diametrul de 16-20 cm, sau în borcane cilindrice cu capac plat, fixate direct pe panoul din aglomerat.

Pentru sublinierea importanței unor anumite plante medicinale și a proprietăților acestora — menta, odoleanul, coriandrul, degețelul, mătrăguna etc — s-au realizat panouri stilizate în care a fost plasat tot materialul referitor la planta respectivă: exemplarul presat, drogul, tincturile, extractele, ceaiurile și medicamentele fabricate în țara noastră în compoziția cărora intră aceste.

Încercarea de a plasa materialele pe o suprafață verticală, fie ea vitrină sau panou, în așa fel încît să se evite înșiruirea monotonă la care obligă rafturile, s-a făcut încă în prima expoziție, la câteva panouri. Succesul și atenția de care s-au bucurat aceste panouri ne-au determinat ca în organizarea următoarelor expoziții să regizăm toate exponatele după aceleași principii. Așa s-au alcătuit panourile expoziției ornitologice în care am expus o parte a prețioasei colecții oologice de la Oradea, îmbinînd următoarele elemente: pasăre naturalizată, fotografie sau desen, pontă, hartă și etichetă. În expoziția de apicultură am încercat chiar să imaginăm construcții tridimensionale avînd ca element celula fagurelui de albine în interiorul căruia au fost plasate exponatele. Forma și culoarea, ca elemente decorative, au subliniat neconținut conținutul tematic al expoziției. Astfel, în desfășurarea arborelui filogenetic al albinelor ne-am folosit de un arbore

stilizat, pentru demonstrarea diverselor stadii din viața albinelor am folosit schema unui stup sistematic deasupra căruia am plasat o serie de celule, fiecare conținând un aspect din fazele de dezvoltare ale albinei lucrătoare.

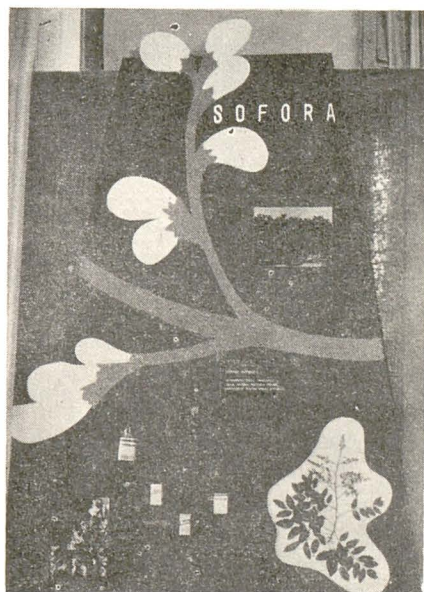
Plasarea pe orizontală s-a dovedit a fi destul de dificilă atunci când am încercat să realizăm o masă cu trepte în formă de arc, pe care am așezat aparatura de laborator folosită în cercetarea proprietăților plantelor medicinale. Partea cu tincturi, extracte, medicamente și ceaiuri medicinale nu a fost atât de reușită pe cât ar fi fost o regizare a aceluiași material într-o schemă pe verticală. Am ales prima soluție desigur din lipsă de spațiu și gândindu-ne că obținem mai mult dinamism în ansamblul sălii. Vitrinele orizontale au cuprins foarte bine în schimb bogatul material bibliografic pe care am căutat să-l punem sub ochii vizitatorilor, adesea deosebit de interesați în această direcție.

O încercare ce ni s-a părut izbutită a fost înregistrarea pe bandă de magnetofon și retransmiterea unui ghidaj al expoziției de plante medicinale. Acest ghidaj a fost realizat în stilul unui montaj literar muzical, oferind totodată elementele științifice necesare însușirii unor date din expoziție. Transmis prin patru difuzoare așezate în diferite colțuri ale sălii, ghidajul putea fi urmărit de către vizitatorul dispus să asculte firul expunerii timp de o oră. Acest ghidaj a fost deosebit de folositor grupurilor care au vizitat expoziția.

Pentru popularizarea expozițiilor temporare s-au editat afișe atrăgătoare, luându-se măsuri ca, alături de invitațiile special tipărite, acestea să fie difuzate în pături cât mai largi de vizitatori, în special în școlile și în cooperativele agricole de producție din satele regiunii noastre.

O dovadă a interesului pe care aceste expoziții le-au stîrnit este numărul mare de vizitatori, înregistrat, în comparație cu expozițiile de alt gen. Impresiile înscrise în caiete sau împărțite direct ne-au dat, de fiecare dată, satisfacții deosebite și impulsuri pentru elaborarea și prezentarea de noi teme.

Greutăți mai mari s-au întîmpinat la transportul expoziției de plante medicinale la Timișoara, Satu Mare și Baia Mare. Fragilitatea și volumul mare al materialelor, precum și faptul că tema a fost concepută pentru o anumită sală,

Expoziția de plante medicinale (1962)

au fost piedici peste care am trecut cu greu, reușind totuși să reconstituim expoziția în forme adaptate la condițiile noi. O expoziție itinerantă comportă alte caracteristici în alcătuirea ei și, în primul rînd, trebuie să se țină seama de greutatea transportului, altfel totul se poate ușor distruge.

În încheiere trebuie să mai menționăm că munca necesară pentru realizarea acestor expoziții a putut fi dusă la bun sfîrșit datorită efortului susținut al unui colectiv care a colaborat strîns de la elaborarea tematicii și pînă la faza finală de întocmire a documentației propriu-zise (efectuarea fotografiilor, a diapozitivelor color cu detaliile expoziției, alcătuirea dosarului cuprinzînd tot materialul utilizat etc).

Orice muzeu regional poate aborda în expoziții temporare teme legate de probleme biologice, teme care nu sînt cuprinse în expoziția de bază și nu sînt specific locale sau care nu au putut fi aprofundate suficient.

O expoziție itinerantă este unul din cele mai bune mijloace de a populariza în rîndul maselor cunoștințele științifice despre natură, un prilej de îmbogățire a colecțiilor și un minunat stimulent pentru aprofundarea și perfecționarea propriilor noastre cunoștințe profesionale.

FLORICA
VÎRJOGHIE

SERICINA, FOLOSITĂ LA CONSERVAREA ȚESĂTURILOR DE MĂTASE

Una din preocupările de seamă ale conservatorilor țesăturilor din muzee a fost și rămîne, în primul rînd, îmbunătățirea rezistenței fibrelor textile și încetinirea, dacă nu chiar oprirea, procesului de distrugere pricinuit asupra lor de factori diferiți: lumină, agenți dăunători din atmosferă, umiditate, uscăciune excesivă, mișcarea naturală de stringere și relaxare etc.

Cercetători și conservatori de la toate muzeele din lume au căutat și experimentat diverse produse și metode menite a îmbunătăți starea de conservare a textilelor vechi de interes muzeal, cu unicul scop de a găsi o substanță de apret cît mai apropiată de natura fibrelor textile, o substanță gumoasă care să dea următoarele rezultate: a) să pună în imobilitate firele țesăturii; b) să fixeze pe țesătură firele desprinse sau scămoșate; c) substanța pătrunzînd între firele țesăturii să formeze o peliculă foarte fină sau flexibilă, transparentă și rezistentă care să o izoleze de mediul înconjurător, fără a-i schimba aspectul și flexibilitatea.

Astfel, la Institutul de tehnologie arheologică din Moscova s-au făcut (1937—1938) experiențe minuțioase pentru întărirea materialelor din fibre, cu mătase dizolvată. Mătasea se dizolvă în *sodă caustică*, după aceea se neutralizează cu acid acetic și se obține o masă care poate să fie dizolvată în apă. Cu această masă se impregnează țesătura de mătase, de lînă sau in. Rezultatele obținute au fost foarte favorabile: țesătura nu-și schimbă nici co-

loritul, nici exteriorul, nici duritatea (la pipăit). Cum durabilitatea interioară nu a fost încă experimentată nu se poate recomanda acest fel de întăritor¹.

De asemenea într-o într-o comunicare făcută în cadrul conferinței de la Roma (1960) găsim: „*Atunci cînd descompunerea a atins un asemenea grad încît țesătura tinde să se întărească și să se descompună, este necesar să se folosească un suport direct care să o întărească. Astfel s-au folosit cu mai mult sau mai puțin succes o serie de materii plastice. Acestea au totuși inconvenientul că se dizolvă greu, astfel încît nu pot fi eliminate decît cu solvenți care atacă fibrele textile. Totodată, în urma acestor tratamente și acestor lipituri cu asemenea produse, țesăturile pierd o bună parte din suplețea și elasticitatea lor — ceea ce constituie adesea un mare inconvenient din punct de vedere estetic și practic. Laboratorul însărcinat cu conservarea textilelor a impregnat mai multe textile între care un veșmînt copt, în vederea consolidării. Produsul utilizat era compus dintr-o celuloză solubilă în apă «Modocol». Totuși aplicarea acestei metode nu a depășit stadiul experimental”.*

O altă metodă pentru îmbunătățirea stării precare a țesăturilor au făcut-o cunoscută, într-o comunicare ținută în

¹ M. V. Farmakovski: *Conservarea și restaurarea colecțiilor de muzeu*. București, 1954, p. 97.

² Agnes Geizer: *La conservation des objets textiles*, Museum, vol. 14, nr. 3 din 1961.

cadrul conferinței I.C.O.M.-ului de la Moscova din 1963, N. Semenovici și M. Riabova.

Iată metoda lor : „Pentru îmbunătățirea rezistenței firului și a țesăturii este necesară îmbibarea firelor cu un fixator care să mărească simțitor trăinicia lor, fără să schimbe structura țesăturii”. Pentru aceasta se recomandă „o soluție alcool-apoasă cu un procent de 0,25% gelatină (substanța cea mai apropiată după compoziția sa chimică cu fibrele naturale) în amestec cu un clei de făină cu un adaos de glicerină”. În continuare autorii arată că „pătrunderea acestui apret în fibră și pelicula subțire ce o formează amilaceele și glutenul fixează și izolează fibrele. Substanțele emoliente și higroscopice contribuie la moliciunea firului nepermițând nici uscarea și nici formarea de crăpături ale stratului protector”³.

Cu aceleași preocupări de a găsi o substanță cât mai apropiată de natura firelor de mătase naturală, care să poată fixa, apăra și îmbunătăți rezistența firelor din țesăturile de mătase îmbătrinite s-au făcut în atelierul de restaurare a textilelor din Muzeul de artă al R.P.R. încercări de impregnare a unor fragmente de țesături din diferite epoci, de diverse proveniențe și cu structuri deosebite, cu o soluție de sericină, extrasă prin etuvare din gogoși de mătase. După experiențe s-a ajuns la constatarea că această substanță gumoasă, strâns înrudită cu natura firului de mătase, este mai potrivită scopului urmărit.

Asupra naturii firelor de mătase, literatura de specialitate ne dă următoarele date : „Mătasea naturală conține 2 substanțe albuminoide : fibroina în proporție de cca 65% și sericina în proporție de cca 35%. Sericina este de natura cleiurilor și se mai numește bast. Fibroina dă mătășii aspectul și însușirile care o fac prețuită, iar pentru ca ea să fie vizibilă e necesar ca sericina care o îmbracă să fie înlăturată printr-un proces zis de degomare”⁴. Vedem deci că în prima viață a firului de mătase, sericina are rolul de clei și

înveliș al fibroinei (substanța principală) și că prin îndepărtarea sericinei fibroina pierde 30% din rezistența ei, câștigînd însă ca aspect și moliciune.

Pe de altă parte, cercetarea țesăturilor și broderiilor vechi din colecția de broderii și țesături a Muzeului de artă al R.P.R. au dus la următoarele constatări :

a) Firele de „băteală” din textura catifelelor broșate cu fire metalice a atlasurilor și a țesăturilor italiene din secolele XIV—XVI, a brocardurilor și țesăturilor franceze și orientale din secolele XVI—XVIII sînt în general nerăsucite, slab colorate, sînt mai aspre și cu mult mai rezistente, ele păstrîndu-se aproape în întregime chiar pe porțiunile unde firele de urzeală au dispărut cu totul.

b) Din contra, la țesăturile de satin, serj, moar, rips ș.a. firele de urzeală (fiind cele ce le determină în întregime aspectul specific) mai fine, lucioase, suple și intense colorate sînt cu mult mai mult expuse distrugerii, distrugere ce merge pînă la pulverizarea lor.

c) Firele de mătase pentru cusut cu care sînt prinse perlele și firele metalice din broderiile românești de tradiție bizantină (secolele XIV—XVII), precum și firele de mătase cu care este executată broderia cu fire metalice, cu toate că au fost supuse unor solicitări mai mari prin frecarea lor în timpul manoperei și atingerea lor cu firul tăios al metalului, prezintă degradări mai ușoare și aproape numai pe locurile unde o acțiune mecanică (îndoiri etc.) a distrus chiar și firul metalic.

Aceste fire de mătase, mai aspre și foarte rezistente avînd culoarea specifică firului de mătase crudă, nedegomată, cît și unele fire de băteală din anumite țesături arătate la punctul a, au fost totdeauna notate în fișele tehnice ca „fire de mătase crudă”.

4. În schimb firele de mătase destinate broderiei figurilor, membrelor și uneori a unor detalii decorative, din aceleași broderii, fire frumos colorate și nuanțate, strălucitoare și moi, au fost cele dinții care s-au tăiat și măcinat, lăsînd goluri care au stricat unității operei de artă.

Aceste constatări au impus o concluzie : firele de mătase din urzeală, degomate total și prelucrate energetic în scopul obținerii de fire de mătase cît mai suple și strălucitoare și-au pierdut și o parte importantă din rezis-

³ N. Semenovici și M. Riabova : Les méthodes de la restauration des tissus et des broderies. Reunion du Comité de l'I.C.O.M. pour les laboratoires de musées et du sous Comité de l'I.C.O.M. pour traitement des peintures. Leningrad-Moscou, 1963. Doc. 63/73, p. 7 și 8.

⁴ Prof. I. Ionescu-Mușcel : Tehnica înnobirii țesăturilor. București 1942, p. 18.

tență, o dată cu îndepărtarea sericinei, ce le îmbracă protector ca o teacă.

La unele fire de băteală, fire ce rămân ascunse în textura anumitor țesături, ca satinul, atlasul, brocardul și catifeaua broșată sau simplă, procesul de degomare în scopul îmbunătățirii aspectului a fost neglijat, și ca urmare ele și-au păstrat o parte considerabilă din rezistența inițială.

Putem trage aceeași concluzie și pentru firele de prindere și de broderie. În timp ce firele destinate prinderii perlelor, a firelor metalice, precum și cele pe care sînt răsucite firele metalice sînt lăsate nedegomate (credem, în mod voit), păstrîndu-și astfel rezistența, firele de mătase destinate broderiei figurilor și membrilor au fost degomate și albite puternic — în vederea obținerii unor tonuri coloristice foarte fine, pierzînd prin aceste tratamente o bună parte din trăinicia lor.

Substanța cea mai indicată de apret care, aplicată după tratamentul de curățire și de consolidare a unor țesături de mătase (în afară de catifele), oferă un strat protector, pune în mobilitate firele, le mărește rezistența și le prelungeste existența, credem că este sericina.

De aceea, în cadrul atelierului nostru s-a procedat la extragerea sericinei din gogoși de mătase (puse la dispoziție de către Stațiunea sericicolă Băneasa), cu care au fost impregnate diferite fragmente de mătase (satin secolul XVII, tafta secolul XVI, mătase broșată secolul XVI etc.) obținîndu-se următoarele rezultate: după impregnarea cu o

soluție de un anumit grad de densitate țesăturile, fără să-și piardă luciul, au căpătat un tușeu mai plin și netezime, fără a deveni rigide. Pulverizate cu o soluție de apă distilată cu un adaos de 2% glicerină, ele și-au însușit o higroscopicitate potrivită.

În procedeul impregnării am constatat că sericina, pe lîngă înrudirea strînsă cu fibra de mătase, mai are următoarele calități :

1) fiind o substanță gumoasă, firele sînt imobilizate prin pătrunderea ei în țesătură ;

2) firele scămoșate se lipesc pe porțiunile de unde s-au desprins ;

3) prin impregnare, fibra de mătase își recapătă o parte din stratul protector original care o va izola de mediul înconjurător, apărînd-o de agenții nocivi ;

4) solubilă numai în apă, țesăturile impregnate pot fi spălate în alcool și diverși solvenți organici, cînd starea lor ar cere-o, fără ca apretul care le protejează să fie îndepărtat, urmînd ca prin spălare să fie ridicat numai stratul superficial de murdărie depus după apretarea inițială și la nevoie să i se aplice un nou strat de sericină-apret.

Probele țesăturilor impregnate experimentale de atelierul nostru — cu sericină — au fost supuse unor analize de rezistență în laboratorul central al Ministerului industriei ușoare și au dat un rezultat pozitiv, ceea ce ne îndrituiește să aplicăm experimental și în continuare tratamentul cu sericină.

DATE ASUPRA UNOR COLECȚII DE ȘTIINȚELE NATURII

ELENA BAZILESCU și GALINA PĂDURARU

Muzeul regional al Olteniei posedă colecții de științele naturii care însumează cca. 16 000 exemplare, majoritatea fiind adunate în ultimii ani.

Sînt păstrate aici și unele colecții științifice ale căror nume sînt legate de activitatea unor cunoscuți oameni de știință, cum este, de exemplu, acad. E. I. Nyarady sau Licherdopol, acesta din urmă vechi colecționar malacolog și ornitolog.

Ne-am propus să dăm unele date asupra acestor colecții întocmite de ei, întrucît existența lor poate prezenta interes pentru specialiști, care găsesc aici material documentar sau de comparație, pentru studiile lor.

Ierbarul Muzeului regional al Olteniei din Craiova — colecția „Nyarady” — s-a înființat în anul 1929 în urma excursiei botanice făcută de acad. E. I. Nyarady în fostul județ Dolj, în perioada 31 mai—7 iunie.

Colecția cuprinde 340 specii, clasate în 197 genuri și 51 familii, care însumează 762 planșe, dintre care 95 planșe datează din iulie 1928 (ultimele cuprind plante din fostul județ Mehedinți și din jurul Tismaniei).

Fiecare specie este reprezentată cu exemplare colectate din mai multe localități ale Olteniei.

Itinerariul excursiei din 1929 a acoperit următorul teritoriu :

1. Imprejurimile Craiovei (balta Craiovița, dunele de nisip deasupra finții Obedeau și peste Jiu, comunele Breasta, Crețești, Leamna de jos, și pădurea Bucovăț).

2. Livezile și bălțile de lingă Timburești.

3. Pădurile : Glavacioc, Bătrina și Zăvalu, iar pe malul drept al Jiului, livezile Chișchilău și comuna Măceșul de jos.

4. Lunca Dunării, pentru vegetația acvatică și cea a movilelor de nisip rămase în acea perioadă neinundate (Grindul Rostii, Grindul Orbu'ui, Grindul Baba Opriții, Boroaica).

5. Cotul Dunării împetrițat cu grinduri și bălți, în apropierea comunelor : Rastu, Ghidici, Nebuna, Dessa.

6. Cîmpurile, pădurea și balta Maglavit.

Dintre raritățile ierbarului „E. I. Nyarady” menționăm cîteva, care au atras atenția botanistului în mod deosebit, cu 35 de ani în urmă.

Astfel e iarba cîmpului (*Agrostis densior* Hack), întilnită prin livezile de la Timburești, una din plantele rare din flora României, descoperită prima dată de Grecescu.

Un alt exemplu : *Trifolium michelianum* Savi, pe atunci specie nouă pentru flora României, descoperită tot la Timburești.

Fagii din pădurea Bucovăț — rămășiță a fagului de odinioară — nu sînt identici cu cei din Europa centrală ; ei reprezintă o formă sudică, cu frunze mai mari și mai late și poartă numele de *Fagus Silvatica* var. *moesiaca* Maly. Se întilnesc și în rezervația Domogled de la Băile Herculane.

Toate planșele ierbarului „E. I. Nyarady” sînt etichetate, iar colecția este

O VECHE LOCUINȚĂ PLOIEȘTEANĂ

N. I. SIMACHE

aranjată după familii și genuri, în ordine alfabetică, putînd fi ușor studiată de specialiști.

Colecția malacologică „Licherdopol”, care a intrat în fondul muzeal în anul 1959, cînd a fost preluată de la Muzeul raional Corabia, însumează 2 760 exemplare.

Din listele de inventar se constată că această colecție cuprinde 57 genuri și 160 specii.

Genurile care predomină sînt: Hyalina, Fruticicola, Tachea, Ena, Chondrula, Pupa, Mastus, Alinda, Strigillaria, Idyla, Iphigena, Coretus, Lithoglyphus, Bythinia, Xerophila, Campylaea, Helicogena, Gsoalopsia, Succinea, Limnaea, Gulnaria, Cyclostomus, Gyraulus, Vivipara, Neritina, Unio.

Pieseile colecției au fost recoltate din diferite regiuni ale țării, de la cîmpie la munte, majoritatea fiind din fostul județ Ilfov.

Pentru specialiști, colecția este valoroasă, atît ca material comparativ cît și ca material documentar, deoarece cele mai multe piese au indicată localitatea.

Puține piese sînt marcate cu data colectării, această colecție fiind realizată între anii 1884—1902.

Colecția malacologică „Licherdopol” s-a păstrat în bune condiții de-a lungul anilor, piesele fiind foarte bine conservate.

Colecția oologică „Licherdopol” a intrat în patrimoniul muzeului în anul 1953, o dată cu cea malacologică.

Ea cuprinde peste 327 piese, grupate în 115 genuri, unele avînd și ponte întregi, de exemplu: *Turdus merula*, *Turdus musicus*, *Sylvia curruca*, *Parus cristatus*, *Anthus trivialis*, *Emberiza hortulana*, *Lanius minor*, *Lanius collurio* ș. a.

În această colecție predomină familiile: Corvidae (cu genul *Corvus*); Fringillidae (g. *Emberiza*); Paridae (g. *Parus*); Laniidae (g. *Lanius*); Muscicapidae (g. *Sylvia*); Picidae (g. *Dendrocopus*); Falconidae (g. *Falco*); Aquilidae (g. *Buteo*); Anatidae (g. *Anas*); Columbidae (g. *Columba*) etc.

Colecția oologică „Licherdopol” poate fi folosită numai ca material comparativ, de specialiști, deoarece în general lipsesc informațiile cu privire la data și locul colectării. Majoritatea pieselor sînt bine conservate.

Una dintre cele mai tipice case de locuit ploieștene care mai dăinuie în prezent, în forma sa inițială, este Casa Dobrescu. Veche de peste 150 ani, ea nu este cea mai încăpătoare dintre casele orașului de atunci. Ca și Casa Hagi Prodan, e rînduită pe dinafară și pe dinăuntru după chipul vecinelor care nu mai există de demult, reprezentînd un monument de arhitectură tipică pentru vremea în care a fost construită, rămînînd ca o mărturie a vechilor obiceiuri, ca un semn al simplei și luminoasei frumuseți.

La etaj, patru odăi destul de spațioase, două mai mari în față și două mai mici în spate, cele din stînga servind drept sufragerie și bucătărie iar cele din dreapta, spre răsărit, — dormitoare ale părinților și copiilor.

O sală lungă le desparte, fără a se termina cu sinul numit sacnasiu, pe care îl întîlnim la Casa Hagi Prodan și la altele din același timp, de vădită influență orientală.

De-a lungul casei, pe latura dinspre miazăzi se află prispa largă sau cerdacul care adăpostește, la capătul dinspre răsărit, scara prin care se urcă din curte în casă.

Parterul, destul de scund, cuprinde o lungă cameră plasată sub dormitoare, care servea drept locuință pentru personalul de serviciu, iar sub sufragerie și bucătărie, se află o cămară destul de încăpătoare și o pivniță spațioasă cu pereți construiți din bolovani de rîu, cărămidă, sprijinită de pilăstria solizi din stejar care asigură o răcoare plă-

cută vara și căldură în timpul iernii.

Acoperișul simplu, destul de repede, cu streșina largă, după nevoile climei locale, este învelit cu șindriță.

Aspectul general al locuinței, de formă aproape pătrată, lărgimea cerdacului, dau casei o înfățișare arhaică și distinsă.

Pe balustrada cerdacului, șapte stâlpi de lemn, sculptați simplu, susțin opt arcade trilobate, larg deschise, și care le servesc drept capiteli.

Podoaba cea mai de seamă, a uimilor de frumoasă a casei o constituie decorația din stucatură.

De origină orientală, făcută o dată cu tencuiala, dintr-un amestec de var și ipsos, modelată proaspăt pe loc, stucatura Casei Dobrescu constituie elementul autentic cel mai de preț al clădirii și face din această locuință un monument unic în regiunea noastră.

Ea împodobește timpanele stîlpilor cerdacului, panourile balustradei, ordonanța pilaștrilor de pe porțile laterale și plafoanele camerelor de locuit și ale cerdacului.

Deasupra ușilor de la intrare se află doi monștri, simbol al forței, cu rol de a străjui la intrarea căminului omului și de a-l păzi de „spiritele rele”; la data construcției aceștia nu mai aveau decât un sens decorativ.

Pe timpanele stîlpilor din colțuri, două personaje cu fețe schimonozite în rînjete batjocoritoare, modelate însă cu mult simț artistic, au aceeași origine și semnificație.

Motivele animaliere se folosesc alături de cele florale și geometrice.

Pe pereții laterali ai construcției predomină elementele geometrice, iar pe

panourile de sub ferestre au prioritate motivele animaliere; cele vegetale sînt cu prisosință folosite la decorarea tavanelor a panourilor, balustradei și a arcadelor de deasupra: vrejuri și flori de lalele, ghiocei, plante și flori stilizate, la nesfîrșit, fără a se repeta vreodată.

Ceea ce surprinde și încîntă însă mai ales pe vizitatori este exactitatea desenelor și armonia dintre aceste lucrări și proporțiile monumentului, făcînd împreună un tot organic și echilibrat.

Construită de pricepuți maeștri locali pe la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, — după cum indică tehnica materialelor folosite la pivniță — sau mai de grabă la începutul secolului al XIX-lea, în primul pătrar cel mai tirziu, (epoca de înflorire a meșteșugului ștucaturii în Ploiești), Casa Dobrescu este prin distribuția și mărimea camerelor, forma cerdacului, tipul clasic al vechilor case românești prahovene, atît de răspîndite în regiunea Vălenilor de Munte, aparținînd vreunui boier naș sau negustor mai înstărit, din acel timp.

Este semnificativ faptul că, lipsind casa în care s-a născut și a crescut I. L. Caragiale, casă ce fusese de asemenea o construcție tipică a timpului, Casa Dobrescu a fost desenată pentru a adăposti Muzeul memorial al marelui nostru dramaturg. Astăzi, și încă mult timp de acum înainte, această construcție, acum restaurată și cu grijă întreținută, va sta mărturie frumuseții populare a arhitecturii românești, dintr-o vreme îndepărtată.

EMIL VÎRTOSU

Sigilii cu insemnele dregătoriei (Țara Românească — 1786 — 1829)

Orice unitate muzeistică poate fi pusă de multe ori în situația de a documenta un moment istoric sau cultural, mai ales din orînduirea feudală, și prin expunerea de texte și acte originale. Actele, și cele private, dar în primul rînd cele oficiale, emise de cancelaria țării, pot fi validate prin trei feluri de sigilii: atîrnate, timbrate sau imprimate.

Socotim, deci, utilă prezentarea citorva sigilii imprimate ale unora din autoritățile statului feudal al Țării Românești.

În primul rînd, sigilii ale Căimăcămiei Craiovei. Se știe că, încă din secolul al XIV-lea și pînă la 1831, Oltenia a avut o conducere specială în cadrul Țării Românești, conducere reprezentată prin **ban**, la care mai tîrziu s-a adăugat **ispravnicul scaunului Craiovei**, pentru ca să se încheie cu **caimacamul Craiovei**. În administrarea acestei regiuni istorice, conducătorii amintiți au fost ajutați de un **divan**, ale cărui rol și mai ales componență nu se cunosc prea bine. Ca semn distinctiv, sigiliul caimacamilor Craiovei poartă, în general, reprezentarea heraldică a celor cinci județe de peste Olt.¹

Știm că sigiliile marilor bani ai Craiovei din secolul al XVII-lea înfățișează pe marele ban în picioare, în ținută de ceremonie și cu toiagul — emblemă a demnității sale, în mînă. Observăm că în sigiliile caimacamilor Craiovei, conducători ai Olteniei în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea, se renunță la portretul dregătorului respectiv, care este înlocuit în general cu stemele celor cinci județe de peste Olt. Pe lângă aceasta se mai introduce un element cu totul nou și surprinzător, anume o coroană, care timbrează în general inițialele numelui caimacamului respectiv.

S-ar părea că prezența acestei coroane în sigiliile caimacamilor Craiovei reamintește, heraldic, veleitățile marilor bani din secolul al XVII-lea, îndeosebi ale lui Mareș Băjescu (1669), care „nu s-au dus ca alți bani de mai naintea lui, smeriți, ci cu mare pompă s-a gătit, cu slujitori mulți, den București, cu grapă (adecă steag bănesc; așa să zică: grapă), cu trîmbițe, tobe, surle și, după dînsul, gloată și cițiva copii din casă, cu sulțe; iar înainte, cițiva povodnici împodobii și altele ca acestea...“.²

¹ Despre conducătorii Olteniei, vezi I. C. Filitti, *Oltenia și cîrmuitorii ei 1391—1831*, în „Arhivele Olteniei“, IX (1930), p. 138—151; C. Moisil, *Studii de sigilografie românească*, în „Revista Arhivelor“, 4 (1927), p. 147—149; I. V. Cincea, *Despre caimacamii Craiovei*, în „Arhivele Olteniei“, IX (1930), p. 314—317; Idem, *Sigiliile caimacamilor Craiovei*, în „Revista Arhivelor“, III (1936—1937), p. 178—179.

² N. Iorga, *Istoriile domnilor Țării Românești...*, București, 1902, p. 165; v. și Emil Vîrtosu, *Din sigilografia Moldovei și a Țării Românești*, Extras... București, 1956, p. 175 și nota.

Destrămarea orînduirii feudale actualizează vechea dorință olteană, prin apariția caimacamilor Craiovei. Iar veleități de autonomie manifestă Oltenia și la începutul secolului al XIX-lea. Astfel, un memoriu anonim din 1822 afirmă că „din vechime aceste cinci județe să ocîrnuia de banul Craiovei, carele erea supus domnului Țării Românești, dar avea desăvirșită stăpînire asupra acestor cinci județe, fără a se amesteca la cea mai mică treabă boierii Bucureștilor, ci toate răspunderile la domnie să săvirșea prin mina și puterea banului, avînd și divan la Craiova, întocmai ca divanul din București, cu aceeași orînduială și nezam la toate”³.

Și dacă la știrile de pînă acum adăugăm notația lui Paul de Alep, din 1697: „Ban, un fel de al doilea domn”⁴, înțelegem că prezența coroanei în sigiliile caimacamilor Craiovei tocmai acest sens ar fi putut avea, de a simboliza puterea caimacamului pe potrivea puterii domnului Țării Românești. Iar originea acestei dorințe de puteri și delimitări de cvasi-suveranitate trebuie căutată în instituția asocierii la domnie⁵.

Nu e mai puțin adevărat că sensul cuvîntului turcesc caimacam este de *locumtenens* (locțiitor), deși mai înseamnă și guvernator. Oricum ar fi, și într-un caz și în celălalt, legătura foarte apropiată cu domnia este evidentă, situația de caimacam satisfăcînd, în parte, și veleitățile de autonomie ale Olteniei.

Trebuie, însă, să precizăm că această coroană apare și în sigiliile altor mari dregători domnești din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, și, în deosebi, din prima jumătate a celui de al XIX-lea, cum ar fi, de pildă, Spătăria, astfel că, în ultima analiză, prezența unei coroane în sigiliul unei dregătorii domnești reprezintă în realitate, numai o delegare de putere domnească, o exercitare a atribuțiilor sale în virtutea sau pe temeiul acestei delegări de putere domnească.

Pe de altă parte, s-ar putea ca existența unui sigiliu special pentru Oltenia să-și aibă originea în sigiliul alcătuit de Administrația austriacă a Olteniei (1716—1739), de care se deosebește însă întru totul, sigiliul Administrației austriace fiind doar un sigiliu de temporară ocupație și fără legătură reală cu tradiția sigilară romînească⁶.

Ca simbol heraldic pentru Spătăriea întîlnim o sabie curbă (iatagan), însoțită de cele două curele cu ajutorul cărora este legată la cingătoare.

Pentru Armășie este buzduganul (topuzul).

La acestea adăugăm un sigiliu al Hătmăniei, din 1825, citeva (șapte) sigilii ale Spătăriei, din primele trei decenii ale secolului al XIX-lea, un sigiliu al Armășiei, din 1799, folosit de Costache Slugearoglu⁷ și două sigilii ale Visteriei, din 1817 și 1821, folosite de Barbu Văcărescu.

Evident, cînd spunem: sigiliu al Căimăcămiei, Spătăriei, Hătmăniei, Armășiei etc., trebuie să înțelegem că referirea privește în primul rînd pe titularii acestor dregătorii. Iată descrierea și reproducerea sigiliilor.

³ E. Vîrtosu, *op. cit.*, p. 175 n.

⁴ Emilia Cioran, *Călătoriile Patriarhului Macarie de Antiohia în Țările Române. 1653—1658*. București, 1900, p. 194.

⁵ Emil Vîrtosu, *Titulatura domnilor și asocierea la domnie în Țara Românească și Moldova* (pînă în sec. al XVI-lea). Buc., 1960.

⁶ Idem, *Glose sigilografice*, în „Studii și cercetări de numismatică”, II, București, 1958, p. 432—434.

⁷ Să se compare cu sigiliile lui Grigore Filipescu din 1808 și Filipe Lenj, din 1817, date la C. Moisil, *op. cit.*, p. 138—139.

A. Sigilii ale caimacamlor Craiovei

Fig. 1.

1. Sigiliul lui Costache Gherache fost mare postelnic, caimacamul Craiovei (1786).

Sigiliu inelar oval (13×15 mm). În câmp, mărginit de un oval liniar dublu, o pasăre spre dreapta, cu zborul deschis, așezată pe o ramură, timbrată de o coroană deschisă și avînd, la dreapta și în stînga, inițialele majuscule: K/CT//Γ/K <COSTACHE GHERACHE> (fig. 1).

Sigiliu aplicat în tuș negru pe dosul unei jalbe a Efimii monahia, stărița mănăstirii Dintrunlemn. Hotărîrea caimacamului, dată la 17 iunie 1786, are intitularea: „Costache Gherache biv vel postelnic, caimacam Craiovei“, dar fără semnătură⁸.

2. Sigiliul lui Costache Gherache fost mare spătar, caimacamul Craiovei (1792).

Sigiliu oval (25×23 mm). În câmp — mărginit de un oval liniar dublu, sînt figurate liber stemele celor cinci județe: Dolj — un pește spre stînga; dedesubt, Mehedinți — o albină cu aripile strîns și așezată vertical; la dreapta, Gorj — un cerb trecînd spre dreapta; deasupra, Romanai — o plantă cu trei crenguțe, terminate, fiecare cu cîte o floare; la stînga, Vilcea (?) — un arbore asemănător unui brad; în partea de sus a cîmpului, un buzdugan (dreapta) și un baltag (stînga), încrucișate și timbrate de o coroană; între aceste figuri sînt presărate inițialele majuscule: K / Γ // K / K <COSTACHE GHERACHE CAIMACAM CRAIOVEI>, iar în partea de jos a cîmpului data: 1792.

Aplicat în tuș negru, la 24 noiembrie 1792, în dosul unei jalbe a lui Barbu Otetelișanu (aflată în colecția G.D. Florescu). (fig. 2).

3. Sigiliul lui Costache Caragea biv vel căminar, caimacamul Craiovei (1803).

Sigiliu oval (27×30 mm). În câmp — mărginit de două ovaluri liniare, inițialele majuscule: KPK//K// 18/03 <COSTACHE CARAGEA CAIMACAM CRAIOVEI 1803>, timbrate de o coroană închisă. Pe margine, cinci medalioane semicirculare, cu stemele județelor: M/X <Mehedinți, o albină heraldică>; GP <Gorj, un cerb alergînd spre dreapta>; ДА <Dolj, un pește spre dreapta>; BA <Vilcea, un cal sărînd și învîrtînd roata unui puț>; P/M <Romanai, un sноп de grîu>.

Sigiliu este aplicat cu tuș negru pe dosul unei jalbe adresată către „biv vel căminar“ de către Nicolăiță Iovipale din Rimnic. Hotărîrea caimacamului, dată la 29 octombrie 1803, are intitularea: „De la Căimăcămia Craiovei“, fără semnătură⁹ (fig. 3).

4. Sigiliul lui Gheorghie Arghiropulo fost mare ban, caimacamul Craiovei (1813).

Sigiliu oval (32×36 mm). În câmp — mărginit de un dublu oval liniar, o floare cu cinci ramuri ieșînd dintr-un ghiveci, deasupra data: 1812; de jur împrejur, cinci medalioane orizontale, cu stemele celor cinci județe: M/X <Mehedinți, o albină heraldică>; PM <Romanai, un sноп de grîu>; BA <Vilcea, un cal sărînd și învîrtînd roata unui puț>; ДА <DOLJ, un pește spre stînga>; GP <Gorj, un căprior spre dreapta>; în spațiile dintre medalioane cîte o stea cu cinci raze. Pe margine, între două ovaluri liniare, folosînd în scriere îmbinarea, este legenda: + ГЕΩΡΓΙΕ: ΑΡΓΙΡΟΠ: ΒΙΒ ΒΕΛ: ΒΑΝ: ΚΑΙΜΑΚ: ΚΡΑΙΟΒ <+ GHEORGHIE ARGHIROPULO BIV VEL BAN CAIMACAM CRAIOVEI>.

Fig. 4.

⁸ Arh. St. Buc., *M-rea Dintrunlemn*, XVIII/16.

⁹ Arh. St. Buc., *M-rea Dintrunlemn*, XXVII/10.

Aplicat în tuș negru pe o jalbă a Anastasiei, soția răposatului Nicolîța din Rîmnic, la 15 martie 1813. Hotărîrea caimacamului are intitularea: „Iorgache Arghiropol biv vel ban, caimacam Craiovei“ și nu este însoțită de semnătură¹⁰ (fig. 4).

5. Sigiliul lui Nicolae Scanavi fost mare postelnic, caimacam Craiovei (1813).

Sigiliu oval (30 × 37 mm). În cîmp — mărginit de două ovaluri liniare, palatul Căimăcămiei Craiovei (cu două turnuri, în virtul cărora flutură cite un stindard), avînd în dreapta și în stînga cifrele anului : 18/13. Deasupra palatului inițialele majuscule N C <NICOLAE SCANAVI>, timbrate de o coroană închisă, iar dedesubtul palatului inițialele majuscule: KK <CAIMACAM CRAIOVEI>. Pe margine, de jur împrejur, cinci medalioane rotunde cu stemele celor cinci județe: MX <Mehedintși, o albină heraldică>; BA <Vilcea, un Țaran, cu un cal care învîrtește roata unui puț>; DA <Doji, un pește spre dreapta>; GP <Gorj, un cerb spre dreapta>, PM <Romanați, un snop de grâu>. Medalionul Gorjului, în partea de jos a cîmpului sigilar, este așezat pe două ramuri încrucișate (trandafiri?).

Sigiliul este aplicat cu tuș negru în dosul unei jalbe din 20 iulie 1813. Hotărîrea caimacamului are intitularea: „Nicolae Scanavi biv vel postelnic, caimacam Craiovei“, neînsoțită de semnătură¹¹ (fig. 5).

6. Sigiliul lui Gheorghe Suțu fost mare spătar, caimacam Craiovei (1819).

Sigiliu oval (30 × 34 mm). În cîmp — mărginit de o ghirlandă de frunze, o acvilă bicefală timbrată de o coroană închisă; la dreapta și la stînga coroanei și a acvile inițialele majuscule: Γ/P/ / C / 8 / / K/M <GHEORGHE SUȚU CAIMACAM>, iar dedesubt data de an: 1819.

Aplicat în tuș negru pe o jalbă, la 4 august 1819. Hotărîrea caimacamului are intitularea: „Gheorghe Suțu biv vel spatar, caimacam Craiovei“, dar fără semnătură¹² (fig. 6).

7. Sigiliul lui Ioan Depalt fost mare postelnic, caimacam Craiovei (1820).

Sigiliu oval (31 × 35 mm). În cîmp — mărginit de trei ovaluri liniare, două coloane de marmură așezate fiecare pe cite o terasă și avînd cite un capeteliu ionic; între coloane o pasăre spre dreapta, cu zborul deschis, timbrată de o coroană închisă surmontată de o cruce patriarhală. La dreapta și la stînga coroanei și, în continuare, la dreapta și la stînga celor două coloane, slovele majuscule: Iw/TII//KM/KP <IWAH TИПAЛ-ДОС КАИМАКАМ КРАИОВЕИ = IOAN TIPALDOS CAIMACAM CRAIOVEI>; dedesubtul celor două terase data: 1820.

Sigiliul este aplicat cu tuș negru, în dosul unei jalbe a lui Ghermano arhimandrit, egumenul Hurezului și epitrop al mănăstirii Dintrunlemn. Hotărîrea caimacamului, dată la 20 iunie 1820, și subscrisă de acesta în grecește, are următoarea intitulare: „Ioan Depalt biv vel postelnic, caimacam Craiovei“¹³ (fig. 7).

8. Sigiliul lui Ioan Samurcaș fost mare postelnic, caimacam Craiovei (1821).

¹⁰ Ibidem, XXVII/13; alt ex., din 29 martie 1813, în colecția G. D. Florescu, are în intitulare „Gheorgache“, în loc de „Iorgache“; publicat, dar nereprodus, la C. Moisil, Studii de sigilografie românească, în „Revista Arhivelor“, 4 (1927), p. 148.

¹¹ Arh. St. Buc., M-rea Dintrunlemn, XXVII/16; publicat, după un alt exemplar, și la C. Moisil, Studii de sigilografie românească, în „Revista Arhivelor“, 4 (1927), p. 148—149.

¹² Arh. St. Buc., M-rea Dintrunlemn, XII/26; alt exemplar, din 15 martie 1819, publicat la I. V. Cincea, Sigiliile caimacamlor Craiovei, în „Revista Arhivelor“, III (1936—1937), p. 179.

¹³ Arh. St. Buc., M-rea Dintrunlemn, VII/26.

Fig. 5.

Fig. 6.

Fig. 7.

Fig. 8.

Sigiliu oval (31 × 36 mm). În câmp — mărginit de un oval liniar, data de an: 1821, încadrată între trei arabescuri, două deasupra, unul dedesubt; de jur împrejur, cinci medalioane ovale, cu stemele celor cinci județe: M/X < Mehedinți, o albină heraldică >; P/M < Romanați, un snop de grâu >; B/Δ < Vilcea, crivacul ocnei, cu un cal și cu un om care-l mână >; ДЛ < Dolj, un pește spre dreapta >; ГР < Gorj, o căprioară spre dreapta >.

Pe margine, între două cercuri liniare, legenda: + ИВАНН: САМЪРКА: БИВ: БЕЛ: ПОСТЕЛ: КАИМАК: КРАЮ < + IOAN SAMURCAȘ BIV VEL POSTELNIC CAIMACAM CRAIOVEI >.

Între medalioane și legendă cite o stea cu raze variind ca număr.

Aplicat cu tuș negru, pe un act din 5 aprilie 1821¹⁴ (fig. 8).

9. Sigiliul lui Constantin Ghica, caimacamul Craiovei (1827).

Sigiliu oval (31 × 36 mm). În câmp, șase medalioane orizontale, din care cinci purtând stemele județelor de peste Olt, după cum urmează: Г < Gorj, un cerb spre dreapta >; Д < Dolj, un pește spre dreapta >; М < Mehedinți, o albină >; Р < Romanați, un snop de grâu >; В < Vilcea, un puț cu roată >. În mijloc, între aceste medalioane, o înruțire de parasime; steaguri, trîmbițe, două timpane cu bețele lor, două halebarde, acestea din urmă sprijinite direct pe un medalion (al șaselea), care poartă data (1827). Între medalioane, spațiul gol este mobilat cu cite o floare de crin.

Pe margine, de jur împrejur, între două ovaluri liniare — spre exterior, și un oval liniar, — spre interior, legenda: КОСТАНДИН: ГИКА: КАИМАКАМ: КРАЮБН < *COS-TANDIN. GHICA. CAIMACAM. CRAIOVI >.

În cuvîntul КРАЮБИ a fost gravat greșit N în loc de И.

Aplicat cu tuș negru, la 25 august 1827 (Arh. St. Buc., ms. 487, f. 67) (fig. 9).

Fig. 9.

B. Sigilii ale spătăriei

10. Sigiliul lui Girgorie Ghica mare spătar (1808).

Sigiliu oval (32 × 37 mm). În câmp, un cartuș, cuprinzînd o sabie curbă (iatagan), cu cele două curele de legat la cingătoare. Cartușul, timbrat de o coroană închisă, cruciată, este așezat pe cite șase parasime, de o parte și de alta: steaguri, tuiuri, trîmbițe, și se sprijină, în partea de jos, pe două tobe și două timpane, cu bețele lor.

Pe margine, de jur împrejur, avînd spre exterior două ovaluri liniare, legenda: ГРИГОРИЕ ГИКА: БЕЛ: СПЪТАР: АА ВАЛАХИИ: 1808: < GRIGORIE GHICA: VEL: SPĂTAR: AL: VALAXII: 1808: >

Aplicat cu tuș negru, la 12 decembrie 1808 (Arh. St. Buc., ms. 486, f. 5 v.) (fig. 10).

11. Sigiliul lui Gheorghie Arghirovulo fost mare ban, epistat al Spătăriei (1815).

Scut oval (31 × 37 mm). În câmp, un scutișor oval, timbrat de o coroană închisă, cruciată, cuprinzînd o sabie curbă (iatagan), cu cele două curele de legat la cingătoare. Scutișorul, așezat pe cite șase parasime de fiecare parte: steaguri, tuiuri, trîmbițe și săbii, se sprijină în partea de jos pe două țevi de tun cu roatele lor, avînd între ele, atîrnată dedesubt, o tobă, iar în dreapta și în stînga pusă data: 18/15.

Fig. 10.

Fig. 11.

¹⁴ Academia R.P.R., DCXXI/221; reprodus, fără descriere, în „Oltenia”, cartea II, Craiova, 1941, coperta; *ibid.*, I, Craiova, 1940, se reproduce sigiliul lui Mihalache Manul biv vel dvornic, caimacam al Craiovei (1804—1805).

Fig. 12.

Pe margine: de jur împrejur, avînd spre exterior două ovaluri liniare, legenda: * ГЕУРГІЕ: АРГІРОПЪЛО: ВІВ: БЕЛ: BAN: ЕПИСТАТ: СПЪТЪРІИ < GHEORGHIE: ARGHIROPULO: BIV: VEL: BAN: EPISTAT: SPĂTĂRII >.

Aplicat cu tuș negru, la 28 ianuarie 1815 (Arh. St. Buc., ms. 468, f. 27) (fig. 11).

12. Sigiliul lui Gheorghe Arghiropulo fost mare ban, epistat al Spătăriei (1817).]

Scut oval (32 × 38 mm). În cîmp, un scutișor oval, cuprinzînd în el o sabie curbă (iatagan), cu cele două curele de legat la cingătoare. Scutișorul, timbrat de o coroană închisă, cruciată, este așezat, de amîndouă părțile, pe cîte șase parasime: steaguri, tuiuri, trîmbițe și săbii, și se sprijină în partea de jos pe două țevi de tun cu roatele lor, avînd între ele, atîrnată dedesubt, o tobă, iar în dreapta și în stînga pusă data: 18/17.

De jur împrejur, pe margine, avînd spre exterior două ovaluri liniare, legenda: * ГЕУРГІЕ: АРГІРОПЪЛО: ВІВ: БЕЛ: BAN: ЕПИСТАТ: СПЪТЪРІИ * GHEORGHIE: ARGHIROPULO: BIV: VEL: BAN: EPISTAT: SPĂTĂRII > (fig. 12).

Aplicat cu tuș negru, la 24 ianuarie 1817 (Arh. St. Buc., ms. 468, f. 49).

Fig. 13.

13. Sigiliul lui Grigorie Filipescu mare spătar (1823).

Sigiliu oval (35 × 39 mm). În cîmp, un cartuș cuprinzînd o sabie curbă (iatagan), cu cele două curele de legat la cingătoare. Cartușul, timbrat de o coroană închisă, cruciată, este așezat de amîndouă laturile pe cîte șase parasime: steaguri, tuiuri, săbii, și se sprijină pe un timpan cu bețele lui.

Pe margine, de jur împrejur, avînd spre exterior două cercuri liniare, legenda: ГРИГОРІЕ: ФІЛІПЕСКЪ: БЕЛ: СПЪТАР: 1823 < GRIGORIE: FILIPESCU: VEL: SPĂTAR: 1823: >

Aplicat cu tuș negru, la 12 iulie 1827 (Arh. St. Buc., ms. 468, f. 160 v.) (fig. 13).

Fig. 14.

14. Sigiliul lui Constantin Cîmpineanu mare spătar (1825).

Sigiliu oval (33 × 38 mm). În cîmp, un scutișor oval cuprinzînd o sabie curbă (iatagan), cu cele două curele de legat la cingătoare, și un buzdugan. Scutișorul, timbrat de o coroană închisă, cruciată, este așezat de amîndouă laturile pe cîte șapte parasime: steaguri, trîmbițe, tuiuri, și se sprijină jos pe două țevi de tun cu roțile lor, avînd între ele atîrnată o tobă.

Pe margine, de jur împrejur, avînd spre exterior două ovaluri liniare, legenda: КОСТАНДИН. КЪМПИНСЪ. БЕЛ. СПАТАР АТ. 1825 < COSTANDIN. CÂMPINEANU. VEL. SPATAR LEAT. 1825 >.

Aplicat cu tuș negru, la 9 decembrie 1825 (Arh. St. Buc., ms. 487, f. 28), și la 28 iulie 1826 (idem, ms. 486, f. 149). Cunoaștem și sigiliul lui Constantin Cîmpineanu ca vel logofăt, caimacam al Craiovei, la 1822 („*Oltenia*“, III, Craiova, 1943, coperta) (fig. 14).

Fig. 15.

15. Sigiliul lui Alexandru Ghica mare spătar (1827).

Sigiliu oval (33 × 38 mm). În cîmp, un scutișor oval cuprinzînd o sabie curbă (iatagan), cu cele două curele de legat la cingătoare, încrucișată cu un buzdugan. Scutișorul, timbrat de o coroană închisă, cruciată, este așezat, de amîndouă laturile, pe cîte șase parasime: steaguri, tuiuri, trîmbițe, și se sprijină în partea de jos pe două țevi de tun cu roțile lor, dedesubtul cărora se află două timpane, între ele o tobă, toate trei cu bețele lor.

Fig. 16.

La margine, de jur împrejur, avînd spre exterior două ovaluri liniare, legenda: АЛЕѦАНДР Ѣ. ГРHKА. БЕА. СПЪТАР. 1827: <ALEXANDRU GHICA, VEL. SPĂTAR. 1827:>

Aplicat cu tuș negru, la 15 iulie 1827 (Arh. St. Buc., *ms.* 487, f. 16) (fig. 15).

16. Alt sigiliu al lui Alexanru Ghica mare spătar (1829).

Sigiliu oval (32 × 38 mm), identic întru totul cu cel mai sus. Legenda cuprinde: АЛЕѦАНДР Ѣ. ГРHKА. БЕА. СПЪТАР. 1829: <ALEXANDRU GHICA. VEL. SPĂTAR. 1829:>.

Aplicat cu tuș negru, la 6 aprilie 1831 (Arh. St. Buc., *ms.* 486, f. 24) (fig. 16).

C. Sigiliu al Hătmăniei

Fig. 17.

17. Sigiliul lui Mihail Filipescu mare hatman (1825).

Sigiliu oval (34 × 38 mm). În cîmp, pasărea conturnată, cruciată, cu zborul deschis, a Țării Românești, așezată și înconjurată de o jerbă de laur.

De jur împrejur, pe margine, legenda: МИХАИЛ. ФИЛИПЕСК Ѣ. БЕА. ХАТМАН: 1825: <MIHAIL. FILIPESCU. VEL. HATMAN: 1825>.

Aplicat cu tuș negru, la 22 octombrie 1825 (Arh. St. Buc., *ms.* 486, f. 142) (fig. 17).

D. Sigiliu al Armășiei

Fig. 18.

18. Sigiliul lui Costache Slugearoglu fost mare spătar, epistatul Armășiei (1799).

Sigiliu oval (32 × 36 mm). În cîmp, un scut, în formă de inimă, din care iese în mijloc, sus, un buzdugan cruciger, iar la dreapta și la stînga respectiv o sabie și un toiag; scutul este așezat pe un tun cu roatele și zburătura spre dreapta; împrejurul scutului, două tuiuri și o trîmbiță (dreapta), un standard și o tobă (stînga); de o parte și de alta a buzduganului inițialele majuscule: К/СТ: de o parte și de alta a tunului inițialele majuscule: СА/ПР, iar sub roate data de an: 99, adică: COSTACHE SLUGEAROGLV 1799; pe margine, continuarea inscripției în legendă: : : БИВ. БЕА. СПАТАР. ЕПИСТАТ. АРМЪШИИ. <BIV VEL SPATAR, EPISTAT ARMĂȘII(I)>.

Aplicat cu tuș negru, la 17 noiembrie 1799, pe o învoire ca din partea domniei dată lui Ioniță, fiul lui Iane vătăful de țigani domnești, de a lua în căsătorie pe Maria, țigancă a mănăstirii Sf. Apostoli. Intitularea actului: „De la Costache Slugearoglu biv vel spathar, epistatul Armășii“, însoțită de semnătura în grecește ¹⁵ (fig. 18).

¹⁵ Arh. St. Buc., *M-rea Sf. Apostoli, XIV/6.*

D. Sigilii ale visteriei

Fig. 19 a.

19. Sigiliu al lui Barbu Văcărescu mare vistier (1817). Sigiliu oval (29 × 33 mm). În câmp, pasărea cruciată, conturnată, cu zborul deschis, a Țării Românești, ținând în plisc o ramură scurtă, de care atîrnă o cumpănă cu două talgere, și stînd cu ghiara stîngă pe o ladă dreptunghiulară de fier, iar în ghiara dreaptă ținînd cheia lăzii, totul așezat pe două ramuri încrucișate de măslin. De jur împrejur, mărginită spre exterior de două ovale liniare, legenda: BAPB 8 . BЪКЪРЕСК 8 . БЕА. ВИСТИЕР: 1817: < BARBU VĂCĂRESCU. VEL. VISTIER: 1817 >.

Legenda are greșit gravat B, de două ori, în loc de Б, la cuvîntul BAPB 8 (datorită confuziei cu B din alfabetul latin).

Tipar sigilar, lucrat în argint. Rondela sigilară are lipită pe dos o balama, care susține o toartă stilizată și rabatabilă. Este, deci, un sigiliu portativ, de buzunar (fig. 19 a,b).

20. Alt sigiliu al lui Barbu Văcărescu mare vistier (1821).

Sigiliu oval (33 × 37 mm). În câmp, pasărea cruciată, conturnată, cu zborul deschis, a Țării Românești, stînd pe o cheie așezată orizontal și ținînd în plisc o cumpănă cu două talgere. Pe margine, între două ovaluri liniare, legenda: BAPB 8 : BЪКЪРЕСК 8 : БЕА: ВИСТЕP: 1821: < BARBU VĂCĂRESCU VEL VISTIER 1821 >.

Aplicat, la 1 februarie 1824, cu tuș negru, pe dosul unui pecetluit imprimat, dat de Grigorie D. Ghica voievod, la 1823¹⁶

Fig. 19 b.

¹⁶ Acad. R.P.R., CMXXXVII/59 ; sigiliul a fost reprodus, fără descriere, la Emil Virtosu, 1821, date și fapte noi, București, 1932, fig. 12.

Împrejurările descoperirii fragmentului de tun provenit din tunăria lui Petru Cercel

În Muzeul militar central din București se păstrează un fragment de tun, turnat în bronz, provenit din manufactura de tunuri înființată de Petru Cercel la Tirgoviste. Înainte de a se fi înființat Muzeul militar acest fragment a fost multă vreme păstrat la Muzeul național de antichități din București.

În 1874 Gr. Tocilescu publica inscripția slavă de pe fragmentul de țeavă („*Sătvoři Io Petru voevod sán Petrașco Voevod vnuc Radul Voevod*”, A făcut Io Petru Voevod, fiul lui Pătrașcu (nepotul lui Radu Voevod) și descria marca fonderiei reprezentînd un cavaler din care se văd numai picioarele, (cel stîng fiind din lemn de la genunchi în jos) indica lungimea probabilă a țevii întregi, de cel mult un metru și jumătate, grosimea, calibrul și adăuga că fragmentul de tun s-a găsit îngropat în pămînt înainte de anul 1830.¹

În realitate acest fragment de tun s-a descoperit cu ocazia lucrărilor de reconstrucție a clădirilor de la Mănăstirea Dealului, începute de Gheorghe Bibescu în 1845, care au continuat pînă în 1852.

La 12 februarie 1851 Mihail Vlădescu, unul din directorii șantierului, raporta Departamentului credinței că în curtea Mănăstirii Dealului, „*la poarta dreaptă a intrării pã poarta cea mare și în fațada pivniței caselor eclesiarhului s-a găsit zilele acestea o bucată de tun de alamă... care cîntărindu-se au ieșit ocă 133*”. Vlădescu descifra, cu cîteva greșeli, inscripția slavă care înconjură stema țării, vulturul cu crucea în cioc și descria marca fonderiei, un „*om viteaz, cu sabia și schiop dă picior stîng, avînd din genunchiu în jos alt picior, vremelnic. Chipul și mijlocul lipsește cu totul, fiind tocmai în ruptura tunului*”. El bănuia că fragmentul era numai „*a treia parte din fînța unui tun*”. Locul unde s-a găsit a fost afară, în depărtare de un stîngen de zidul curții vechi iar adîncimea de o jumătate de stîngen” adăugînd că „*din săpăturile ce s-au făcut pămîntului ce să curăță din curtea mănăstirii s-a descoperit acum*”, cerînd să se aprobe săpături în acel loc pentru a se descoperi și restul tunului.²

A doua zi, 13 februarie 1851, raporta și C. Lăzureanu, avocatul județului Dimbovița că „*în curtea caselor, din afară, de la sf. mănăstire Deal, surpîndu-să un mîluș, pînă în care să săpase după trebuință pămîntul dintr-acea curte, în acea surpătură s-au găsit o țeavă de tun în lungime de 4 palme și grosimea în buze de un lat de mină*”. Arăta și el că „*materia ce o alcătuieste ar fi aramă și alamă*”, descifra incomplet incipția și adăuga că fragmentul are și „*alte mai multe săpături*”.³

La cererea de a se aproba săpături pentru descoperirea resturilor din tun Departamentul credinței răspundea direcției șantierului că se puteau face săpături, cu condiția de a nu se vătăma noile construcții iar cheltuielile să nu intre „*în povara clădirii*”. Probabil să nu s-au făcut alte cercetări sau dacă s-au făcut nu s-a mai descoperit altceva deoarece nu se mai amintește nimic despre aceasta în raport.

Fragmentul este din bronz, în formă tronconică, astupat la capătul gros și prevăzut într-o parte cu un orificiu pentru fitilul de aprindere. În afară de medalioanele cu stema țării și marca fabricii, fragmentul este prevăzut cu două registre ornamentale, unul cu motive vegetale și celălalt cu motive geometrice. Lungimea fragmentului este de 62 cm, diametrul la un capăt de 21 cm și la celălalt de 16 cm, iar deschiderea țevii de 7 cm.

¹ Gr. Tocilescu, *Petru Cercel*, în *Columna lui Traian*, Buc. 1874, p. 55.

² Arhiv. Stat. Buc., Ministerul cultelor și instrucțiunii publice, *Tara Românească*, dosare noi, nr. 2640/849, f. 37.

³ *Ibidem*.

Săpăturile paleolitice de la Remetea

Pentru adîncirea cunoștințelor noastre cu privire la trecutul îndepărtat al ținutului Țării Oaşului, în vara anului 1963, sectorul paleolitic al Institutului de arheologie al Academiei R.P.R., în colaborare cu Muzeul regional Maramureș, au întreprins săpături și cercetări de suprafață în raza satului Remetea Oaşului, comuna Prilog, unde descoperisem deja în 1962 urmele unei așezări paleolitice cu mai multe niveluri de locuire, pe dealul Șomoș.

Situat în partea nord-vestică a satului Remetea, la o distanță de circa 2,5 km. dealul Șomoș, înalt de aproape 200 m și înconjurat pe trei părți de pîriul Tur, a constituit un punct de atracție pentru cetele de vînători paleolitici încă din perioada de sfîrșit a mesterianului.

Prima așezare paleolitică de aici (Șomoș I) a fost descoperită în vara anului 1962, cu prilejul unor cercetări de suprafață întreprinse în preajma așezării de la Boinești.

Cercetînd șeaua dintre cele două ridicături terminale ale Șomoșului, am aflat la suprafața solului cîteva săpături și fragmente lamelare din silex și obsidiană. dovezi sigure ale unei vechi activități a cioplitorilor de piatră pe acest loc.

Faptul a dus la amplasarea unui mic sondaj de verificare și la stabilirea existenței unei așezări paleolitice cu patru niveluri de locuire. În vara anului 1963, împreună cu un reprezentant al Muzeului regional Maramureș, am deschis aici o suprafață de 130 m².

Situația stratigrafică. Pe Șomoș, ca și pe coasta Boineștilor, dată fiind situarea așezării pe coama dealului unde apele provenite din ploii și topirea zăpezilor au exercitat permanent o acțiune de spălare, depunerile fiind astfel destul de mici, straturile de cultură se suprapun direct unul pe celălalt, iar adîncimea la care pot fi găsite vechile dovezi de locuire este cu totul redusă. Săpăturile efectuate aici au fost duse în general pînă la 0,55—0,60 m adîncime, resturile de cultură materială concentrîndu-se, în special, pe o adîncime de 0,50 m de la suprafața solului. Un sondaj de 4 m² a fost săpat pînă la 1,30 m adîncime, unde s-a intrat într-un strat cenușiu cu infiltrații de sol roșcat, bogat în oxizi de fier și mulți bolovani, strat ce reprezintă probabil partea superioară a stîncii vii, în stare de dezagregare.

Deasupra s-a format un strat de argilă cenușiu-roșcată, clisoasă și compactă cu urme de dezagregare de rocă, gros de maximum 0,20 — 0,25 m. Stratul următor gros de 0,10 — 0,15 m, constă din depuneri de culoare galben-roșcată cu desprinderi prismatice. Urmează apoi un strat galben-prăfos, gros de 0,30 — 0,35 m și, în sfîrșit, ultimul, o fișie de sol cenușiu-prăfos a cărei grosime nu depășește 0,10 — 0,15 m. În partea superioară a stratului argilos și în stratul galben-roșcat s-au descoperit numeroși bulgări de opal și alte roci, pe suprafața cărora se păstrează un luciu pronunțat de rulare; așchii care prin îndreptări suplimentare au fost transformate în unelte de tipul răzuitoarelor, spărturi întîmplătoare.

Între bulgării aflați în acest strat, sînt cîteva exemplare pe suprafața cărora sînt evidente urme de desprinderi, obținute în urma unor lovituri date intenționat, pentru detașarea lamelor și așchiilor necesare confecționării uneltelor.

Din cauza proastei calități a materiei prime, în urma desprinderilor, acești bulgări nu au căpătat forme de nuclee regulate, ceea ce nu ne dă posibilitatea să le stabilim o încadrare tipologică precisă.

Așchiile sînt și destul de numeroase și în general atipice. Între ele însă deosebim și unele exemplare tipice, cum sînt așchiile cu forma triunghiulară, planul de lovire special pregătit și format din una sau mai multe fețe și margini tăioase.

Unele din așchii au una sau două laturi intenționat retușate, ceea ce denotă o folosire a lor ca instrumente pentru tăiat, cît și ca răzuitoare.

Deși în stare fragmen-
tară, trebuie să aminăm între
formele tipice de aici un virf
de mină reconstituit parțial
din trei bucăți separate, spăr-
turi ce s-au produs probabil
ulterior. Suprafața sa e aco-
perită în întregime de un lu-
ciu de rulare destul de pro-
nunțat și o patină galben-roș-
cată puternică.

Inițial a avut o formă
triunghiulară. Latura stîngă,
virful și partea care se păstrează
din latura dreaptă,
poartă urme de retușări ven-
tro-dorsale. În partea inferi-
oară a laturii stîngi, pe o por-
țiune de aproape 2 cm retușe-
le de ascuțire sînt dorso-ven-
trale.

Alături de piesele de
care am vorbit mai sus, tipice
musterianului, întîlnim și ci-
teva lame care, după aspectul
lor tipologic, se înscriu în teh-
nica lamelară a prelucrării
pietrei, specifică paleoliticului
superior.

Deși neregulate, nega-
tive de desprinderi lamelare
se pot observa și pe bulgării
nucleiformi descoperiți în a-
cest strat. Pe un bulgăre de
silex galben-cenușiu închis,
cu forma puțin alungită,
avînd un capăt rotunjit prin
desprinderi alternative, pe ambele fețe la ca-
pătul opus, s-a obținut un mic
toporaș de mină, a cărei parte activă poartă nu-
meroase știrbituri de uzură.

Deși săpăturile sînt abia la început, suprafața deschisă pînă acum fiind totuși
redusă, iar materialele tipice puțin numeroase, prin ceea ce avem pînă acum, avînd
în vedere în primul rînd tipologia uneltelor precum și poziția stratigrafică a ace-
tora, socotim că putem atribui primul strat de cultură din așezarea Șomoș I, unui
musterian tîrziu, asemănător celui de la Boinești¹.

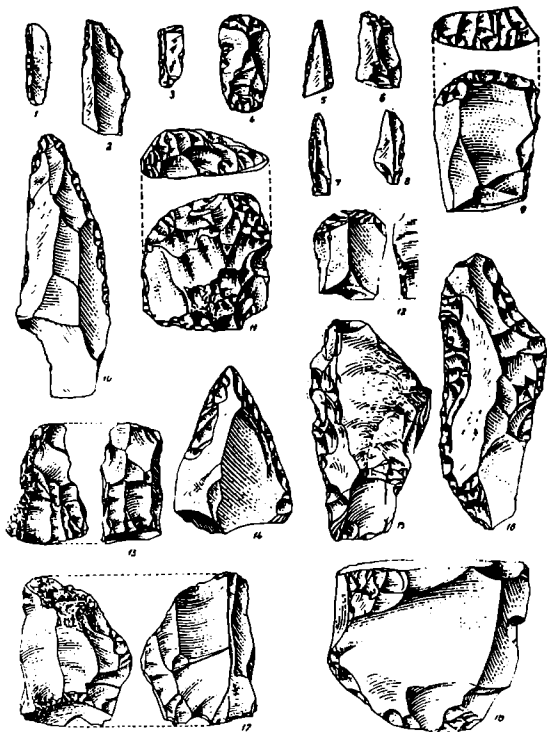
Imediat deasupra se situează cel de-al doilea strat de cultură care, așa cum
vom vedea din materialul tipic aflat aici, este caracterizat de o tehnică mult mai
avansată, iar elementele caracteristice perioadei precedente sînt cu totul izolate.

Dacă în primul strat de cultură formele musteriene predomină, între acestea
apărînd doar puține elemente ale desprinderii lamelare, fapt confirmat atît prin
negativele lamelare de pe bulgării nucleiformi, cît și de lamele prezente, aici, în
stratul imediat superior, tehnica lamelară nouă predomină.

Ca și în stratul de mai jos, materialul tipic este puțin numeros, acesta aflîndu-
se într-o masă destul de abundentă de spărturi și bulgări de opal.

Nucleele, în număr de 8 exemplare, sînt alungite, cu unul sau două planuri
de lovire anume pregătite, pe suprafața cărora se păstrează negativele mai multor
desprinderi de lame lungi și drepte, sau urme de încercări neizbutite din cauza
proastei calități a rocii.

Lamele regulate sînt de asemenea puțin numeroase, între ele numai patru
exemplare avînd cîte una sau ambele laturi retușate. Amintim ca mai importantă
caracteristică aurignacianului mijlociu, o lamă cioplită din tuf vulcanic, sinus
arcuat, prezentînd astfel două scobituri pe partea dreaptă și una pe cea stîngă.

Obiectele litice provenite din așezările Șomoș I și II :
1-9, 11-13, 17 - gravettian; 10, 16 - aurignacian
mijlociu; 14-15, 18 - musterian.

¹) Maria Bitiri : *Așezarea paleolitică de la Boinești*, în S.C.I.V., 2, 1964.

Ambele laturi, în toată lungimea lor, sînt retușate prin desprinderi mărunte ventro-dorsale aplicate din marginea piesei, acestea formîndu-i un tăiș destul de ascuțit și ușor zimțat. În margine desprinderile de retușare sînt mărunte, unele însă continuînd să se adîncească în suprafața piesei pînă la nervura centrală.

Cea de-a doua lamă retușată, arcuită prin desprinderea sa de la nucleu, este cioplită dintr-un silex de culoare vinăt-verzuie cu granulație fină. Unul din capete este ascuțit, celălalt drept format dintr-o mică suprafață triunghiulară acoperită de cortex natural. Ambele laturi sînt reascuțite prin retușe ventro-dorsale pe aproape 75 % din lungimea lor. Prin desprinderea de la nucleu, în partea sîlingă, la capătul opus vîrfului ascuțit, s-a format o scobitură, pe marginea căreia apar foarte mărunte retușări de folosire. Celelalte două lame sînt în stare fragmentară, avînd numai una din laturi retușată.

Un interes sporit îl prezintă o unealtă cioplită dintr-o așchie de tuf vulcanic. Pe toată suprafața dorsală sînt prezente numeroase urme de desprinderi, unele mai mărunte, altele mai mari, dînd unelei o formă plată. Ambele capete sînt drepte, unul mai lung celălalt mai îngust. Una din laturî este groasă și abruptă, aceasta fiind formată astfel prin mai multe desprinderi. Cealaltă latură este ascuțită prin desprinderi alterne pe ambele fețe, pe toată lungimea sa. Astfel, această așchie a fost transformată într-un răzuitor care, după aspectul său și tehnica de prelucrare, amintește mai mult uneltele musteriene de acest tip decît pe cele aurignaciene, ea reprezentînd dăinuirea tehnicii mai vechi în aurignacianul mijlociu de aici.

Imediat deasupra se situează cel de-al treilea nivel de locuire care se dezvoltă în solul cenușiu-gălbui și parțial în cel brun-roșcat.

Inventarul litic de aici este destul de bogat, majoritatea pieselor tipice constituindu-o nucleele și lamele simple. Din acest nivel, lipsesc cu desăvîrșire formele musteriene, după cum și lamele cu scobitură, răzuitoarele înalte, specifice aurignacianului mijlociu, întreg inventarul din stratul trei avînd un caracter mai mult microlitic.

În ceea ce privește materia primă, continuă să predomine opalul și alte roci locale provenite din văile rîurilor apropiate, alături de care întîlnim în proporții însemnate obsidiana neagră-cenușie transparentă și patinată.

Nucleele, în număr de 37 exemplare, se împart în trei categorii: nuclee prizmatice cu două planuri de lovire, nuclee piramidale, cu un singur plan de lovire larg și cu vîrf ascuțit, bulgări nucleiformi de la care s-au desprins lame și așchii mărunte în mod neuniform.

Lamele medii și microlitice, în majoritate fragmentare, sînt simple, unele din ele păstrînd evidente știrbituri de uzură. Numai 8 exemplare au laturile retușate pentru ascuțire. Între acestea o lamă în stare fragmentară, lucrată dintr-un silex negru-cenușiu are vîrf retușat pe ambele părți și latura dreaptă zimțată.

Răzuitoarele, în număr de 12 exemplare, majoritatea sînt lucrate pe capăt de lamă și așchii de obsidiană, trei din silex și numai un exemplar pe o așchie de opal galben cu patină rugină.

O categorie mai restrînsă de unelte o formează lamele și vîrfurile microlitice cu una sau ambele laturi retușate abrupt. Tipologic și stratigrafic, atribuim acest strat unei faze mijlocii de sfîrșit a culturii gravettiene.

Locuirea gravettiană de la Remetea e suprapusă de un alt strat de cultură, al cărui inventar litic are un caracter microlitic dominant. Între piesele tipice, alături de cele pe care le întîlnim și în stratul gravettian, în săpăturile din anul 1963, ne-a apărut un trapez, care ar putea face dovada unui tardenoasian în asociere cu un mic toporaș șlefuit și cîteva fragmente ceramice atipice, neolitice.

Stratigrafic, microlitele nu pot fi despărțite de fragmentele ceramice și toporașul șlefuit, ultimele fiind puține și neconcludente pentru încadrări sigure.

Remetea-Șomoș II

Situată la poalele Șomoșului pe un umăr terasiform, așezarea Șomoș II a fost descoperită în vara anului 1963. Și aici ca și pe Șomoș și Boinești, dovezile vechilor locuitori se găsesc la o adîncime cu totul redusă. Spre deosebire de locul celorlalte așezări situate pe vîrfurile dealurilor unde pămîntul n-a fost niciodată săpat, aici fiind mai jos și suprafața acestui pînten plată, terenul s-a pretat aratului și cultivării plantelor. În consecință stratul de la suprafață, pe o adîncime de 30—35 cm, a fost deranjat, iar obiectele amestecate. În strat nederanjat continuă să apară piese pînă la cca 0,60 m adîncime.

Pe suprafața deschisă în punctul Șomoș II s-a mers cu săpătura pînă la maximum 1 m adîncime, continuarea fiind împiedicată de numeroșii bolovani albastru-cenușii de diferite mărimi care încep să apară pe la 0,70 m adîncime făcînd masă compactă prin care nu se poate pătrunde. Printre aceștia ex:stă pămînt cenușiu provenit din dezagregarea lor și cu infiltrații de sol roșcat din stratul superior.

Acesta este suprapus de un strat de lut cenușiu-roșcat și compact, cu urme de dezagregare de rocă, gros de circa 0,20 m.

Urmează apoi stratul gălbui-roșcat cu desprinderile prizmatice, gros de 0,10—0,15 m.

Mai gros și mai compact e stratul galben prăfos (acesta atingînd 0,35 m), dar care în partea superioară este deranjat și amestecat cu stratul vegetal răvășit prin arături.

Primul nivel de locuire, situat în stratul de depuneri cenușiu-roșcat și parțial în cel gălbui-roșcat, între circa 0,35—0,50 m adîncime, constă din numeroase spărturi, bulgări și foarte puține unelte caracteristice. Amintim aici cîteva așchii nucleiforme pe suprafața cărora se păstrează negativele unor desprinderi așchiare scurte și lamelare.

Nuclee tipice nu avem. Dintr-un bulgăre de opal rulat cu forma ovală și păstrînd la unul din capete pe o porțiune crusta naturală, prin mai multe desprinderi de la capătul opus, s-a obținut un tăiș ascuțit, transformînd prin aceasta bulgărele într-un mic toporaș de mină asemănător celui din așezarea Șomoș I.

Prin forma sa unealta amintește de uneltele musteriene. Tehnica de prelucrare însă, desprinderile mărunte, duc la încadrarea acestei piese la începutul paleoliticului superior, în aurignacianul de început. Tipice pentru cultura musteriană sînt așchiile triunghiulare, în număr de 2 exemplare, una dintre ele avînd planul de lovire drept, cealaltă format din două fețe, lovitura de desprindere fiind dată la intersecția lor. Această manieră de lucru e cunoscută atît în musterianul peșterilor noastre carpatice, cît și în așezările musteriene de terasă. Dintr-o astfel de așchie triunghiulară din grezie cenușiu-roșcată prin rețușe marginale ventro-dorsale s-a obținut cea mai frumoasă și tipică unealtă musteriană din această așezare — un mic vîrf de lance — bine ascuțit și cu baza (planul de lovire) formată din două fețe înclinate, puțin alveolate și bulbul de percute proeminent. Răzuitoarele, în număr de 2 exemplare, sînt realizate pe așchii, partea lor activă fiind ascuțită prin rețușări mărunte ventro-dorsale. Prin forma și prin tehnica lor de prelucrare, pot fi atribuite fără greșală atît paleoliticului mijlociu cît și celui superior. Tot așa de puțin tipice, dar mai numeroase sînt așchiile lamelare și lamele. Calitatea slabă a materiei prime n-a permis realizarea unor lame și așchii drepte.

Judecînd însă după poziția stratigrafică a inventarului litic din această așezare, în ansamblul său și în comparație cu celelalte două așezări descoperite pînă acum în Oaș (Boinești și Șomoș I) precum și nivelul tehnicii la care sînt lucrate piesele tipice, credem că putem atribui fără greșală stratul inferior de la Șomoș II sfîrșitului epocii musteriene, fază de trecere de la paleoliticul mijlociu la cel superior. Stratul imediat superior cuprinde și mai puțin material caracteristic, acesta neputînd constitui o bază pentru a fi atribuit unei faze sau alteia de dezvoltare a paleoliticului superior.

Deși săpăturile în cele două așezări paleolitice de la Remetea (Șomoș I și Șomoș II) sînt reduse ca suprafață, rezultatele sînt deosebit de importante, avîndu-se în vedere faptul că pînă nu de mult în acest raion urmele de viață și activitate umană din paleolitic erau necunoscute, dacă lăsăm la o parte colecția de macrolite culeasă de Roșca Marton la Bicsad, pentru interpretarea căreia s-au dus atîtea discuții²⁾.

Prin cercetările din anii trecuți de la Boinesti³⁾, apoi prin noile descoperiri de pe Șomoș, în prezent, putem spune că dealurile din ținutul Oașului au constituit un punct de atracție pentru cetele de vînători paleolitici încă din musterian.

²⁾ M. Roșca : *Cercetări preistorice în Ardeal în anul 1928*, pag. 190 ; M. Roșca, *Repertorium...* I. Cluj 1942, p. 42 ; M. Moga, *Paleoliticul inferior în Transilvania*, în A.C.M.I.T., IV, 1932—1936, Cluj 1937.

³⁾ C. S. Nicolăescu-Plopșor și Elena Covacs, *Cercetările paleolitice în regiunea Baia Marc*, în, *Materiale VI*, 1958.

Cîteva sate de boștinari în Oltenia

În urma cercetărilor etnografice efectuate de Muzeul regional al Olteniei, în cursul anului 1964, s-au desprins și unele aspecte mai puțin cunoscute și studiate în regiunea noastră. Printre acestea un loc aparte îl ocupă „boștinăritul“. Deși răspîndit pe o arie ceva mai largă, în nota de față vom prezenta numai cîteva sate de boștinari din zona Dolj, sate care atît prin așezarea lor, cît și prin tehnica de lucru și relațiile dintre ele, prezintă o unitate care se impune din primul moment atenției noastre. Este vorba de centrul Argetoaia*, cunoscut în regiune și prin prelucrarea părului de capră, cu satele de boștinari: Cîmpul Crucii, Teascul din Vale. Teascul din Deal, Leordoasa, Grădinărești și Ursoaia, aceasta din urmă, deși aparține de comuna Gura Motrului, este la o depărtare de numai 3 km. de Argetoaia și a avut întotdeauna strînse legături cu centrul amintit.

Cercetarea documentelor privind relațiile economice în perioada feudală ne atestă, pe lângă comerțul intens cu ceara valahă¹, ce se făcea prin centrele din Transilvania — Brașov și Sibiu — în special cu Austria, și comerțul cu boștina².

Correspondența lui Mihai Țumbru din Brașov care, prin activitatea sa comercială, avea strînse legături cu toate tirgurile din țară³, deci și cu Oltenia — cu atît mai mult cu cît unul din asociații săi principali a fost cunoscutul negustor craiovean Hagi Stan Jianu — ne dovedește că prelucrarea cerii din boștină avea o mare extindere în Oltenia⁴.

Mai tîrziu, într-o statistică a orașului Craiova pe anul 1832 printre „articolele de neguțorie ce se fac atît de către orașul Craiovei precum și de alți negustori de afară într-acestea cinci județe“ este amintită și ceara cu mențiunea: „Ceara se cumpără aicea, în loc, și se trimite în Austria“⁵.

Centrele oltenești specializate în boștinărit au atras pînă de curînd, în baza legăturilor tradiționale, negustori sibieni și urmele relațiilor comerciale existente în trecut, le întîlnim și astăzi.

Se poate vorbi de centre specializate, nu numai în baza cercetărilor de teren, ci și în baza celor relevate de arhivele comunale.

Deși de dată mult mai recentă, dosarele comunei Argetoaia dau unele lămuriri evidente⁶. Astfel, într-un rol al negustorilor pe anii 1922—1923, din 46 de negustori, 20 sînt „cerari“. Ce sînt acești cerari, ne lămurește o adresă dintr-un alt dosar, în care se arată că patentarii menționați, din care 18 sînt cerari, „fac ocupația ca angajați ai comercianților pe contul cărora lucrează folosind și instrumentele de cîntărire ale acestora, grupați cîte 5—6 în expediții de cumpărare“. Informațiile luate pe teren întăresc cele relatate mai sus. Dacă într-un sat exista un teasc pentru prelucrarea boștinii, 10—15 oameni din acel sat și din satele apropiate plecau „în țară“ după marfă.

Boștina, în amestec cu ceara, se cumpăra mai ales din zona Mehedinți-Cerna Virf, Izverna, Jiana, Stupina și Bucura, — iar în Gorj, în jurul Tismanei și Sohodolului. Coborînd la vale, prin satele Rast, Negoii, Catane, Bistreț, Sadova, se ajungea pînă la Dăbuleni.

* Informațiile asupra acestui centru le-am primit de la dr. C. S. Nicolăescu-Plopșor, membru corespondent al Academiei R.P.R. și Lucian Roșu, lector universitar.

¹ D. Limona, *Catalogul documentelor grecești...*, Buc., 1958, vol. I, nr. 75, 175, 186, 189, 230, 470, 640, 669, 764.

² *Idem*, nr. 234, vol. II, nr. 109.

³ *Idem*, pag. IX.

⁴ *Idem*, nr. 1150, 1157.

⁵ *Mesteșugari și neguțatori din trecutul Craiovei*, Buc., 1957, pag. 208—211.

⁶ Arhiva Sfatului Popular al Comunei Argetoaia.

— Dosar, *Diverse cereri*, anii 1922—1923.

— Dosar *Cereri diferite*, anul 1927.

— Dosar, referitor la toate autoritățile, anul 1935.

În drumul lor, se întâmpla de multe ori să dea de urma sibienilor și atunci sau schimbau ruta, sau, dacă aveau ceva boștină strinsă, o vindeau pe loc la un preț mai mare, plecând mai departe pentru o nouă achiziție. În felul acesta cantitatea strinsă ajungea și pînă la 1 000 de kg.

Veniți „din țară“, boștinarii, sau predau marfa celor cu teascuri și cu al căror capital lucrau în cele mai multe cazuri, sau, lucrînd pe cont propriu, o pregăteau pentru prelucrare.

În cele 6 sate de boștinari au existat în trecut 5 teascuri, mai recent numai 4, repartizate astfel: Cîmpul Crucii — 1 (desființat de mult), Leordeasa — 1, Teascul din Vale — 1 și Ursoaia — 2.

Montate în curte, într-un șopru, teascurile au cunoscut în evoluția lor 3 faze. În general, compuse dintr-o instalație deasupra solului și alta în pămînt, teascurile aveau două picioare de lemn înalte de circa 3—4 m, bine înfipte în pămînt. Pe aceste picioare, sus, era așezată grinda cu o lungime de 2 m, prin care trecea un șurub de fier sau două șuruburi, la faza a III-a, cea mai evoluată.

De menționat este faptul că, în acest centru, teascurile au trecut direct de la teascul cu pene la teascul cu șurub de fier, fără a întrebuița șurubul de lemn înfilit de noi în alte centre. La suprafața pămîntului, prinsă între cele 2 picioare, se afla „piua“ din lemn masiv, avînd la mijloc „gura pivei“ prevăzută cu 5 găuri de scurgere. Deasupra ei apăsa „cașul“ — calup trapezoidal din lemn. Sub piua, se făcea o groapă cu adîncimea de circa 1,80 m — „baia“ — care avea gura în spațele teascului și în care se așeza hîrdăul.

La cele trei faze diferă numai instalația exterioară, de presare asupra cașului. Teascul cu pene, asemănător teascurilor vechi de ulei, era compus din doi stîlpi groși de 0,50 m și scobiți la mijloc. Prin scobituri se introducea o grindă care presa asupra „cașului“ cu ajutorul unor pene⁷.

Apărut acum circa 70 ani, teascul cu un șurub central de fier, prin învîrtirea manuală a brațelor ulucului, acționa cu capătul lățit al șurubului direct asupra cașului. Grinda de sus era fixă.

Teascul cel mai evoluat este teascul cu două șuruburi. La acesta dispar picioarele de lemn, apărînd în schimb însă două șuruburi care, trecînd prin piua groasă, legată cu șină, pătrund în pămînt, unde sînt fixate în două tălpi. Cu ajutorul ulucilor, șuruburile fac să apese, peste caș, două grinzi grele din lemn.

Prima operație în procesul prelucrării boștinii era aceea de a fi fărîmată bine cu maul. Se cernea apoi printr-o sită și se așeza în 2 cazane cu o capacitate de 80 pînă la 150 l. Se turna o parte din boștină și 2 părți de apă. În același șopru, alături de teasc, în cazanele puse pe un postament de piatră, se fierbea acest amestec „pînă făceau năstrap“. Cu ajutorul unui căuc mare, numit „zaplaic“, se lua fiertura din cazan și se turna în gura pivei, alternîndu-se, un rînd de paie, cu un căuc de boștină, pînă ce se umplea. Se acoperea apoi bine cu paie și, deasupra, se așeza o „ticlă“ — scîndură, — care era apăsată cu toată puterea și peste care venea cașul. Prin învîrtirea ulucilor, șuruburile lăsau greutatea celor 2 grinzi peste caș. Ceara cu apă fierbinte se scurgea prin cele 5 găuri în hîrdăul din baie, unde, ceara, după ce se alegea la suprafață, era ușor adunată cu un cuțit de lemn și tot cu căucul era turnată într-un alt hîrdău, udat cu apă, pentru a nu se prinde de margini. Pînă dimineața „sloiul de ceară“ era gata. În acest fel la 100 kg de boștină se scoteau 18—20 kg de ceară.

„Sloiurile“ sau „grunții“ de ceară se vindeau fabricanților de luminări din centrele urbane (în special Craiova și Strehaia), Societății preotești „Renașterea“, negustorilor sibieni și chiar prin sate.

De remarcat faptul că în aceste sate, fiecare casă avea o cantitate de ceară curată de boștină care era folosită în mod tradițional pentru „luminarea de stat“, făcută în casă cu fuier de cînepă⁸.

Cercetarea făcută în acest centru, nu poate avea pretenția de a epuiza problema boștinăritului în Oltenia, sau de a trage concluzii pe baza celor arătate mai sus. Aceasta va fi posibil numai după un studiu amănunțit și în celelalte sate de boștinari cunoscute în regiunea noastră.

⁷ Informații luate de la Sandu Ianoș în vîrstă de 82 ani, vechi boștinar din satul Ursoaia.

⁸ „Statul“ sau „luminarea de stat“, este obișnuită în aproape toate satele regiunii. Cînd cineva moare, cu un fir de cînepă se măsoară lungimea lui și pe acest fir se face în casă o luminare de lungimea mortului. Luminarea, făcută colac este așezată pe pieptul mortului și se aprinde.

Un topor de aramă cu brațele „în cruce” descoperit în Oltenia

În vara anului 1961, locuitorul Colice Ion Virgil a descoperit în punctul numit „Ogașul lui Săman”, situat pe raza comunei Pădina Mare, raionul Vinju-Mare, regiunea Oltenia, un topor din aramă cu două brațe dispuse „în cruce”¹.

Toporul în discuție este executat prin procedeul turnării, contururile piesei fiind bine reliefate, brațele — aproximativ de aceeași mărime — fiind ușor curbate spre interior. Spre interiorul curbării, gaura de înmănușare prezintă un manșon proeminent cu marginile îngroșate, iar în partea exterioară, marginea găurii de înmănușare iese foarte puțin în relief. Ambele brațe prezintă puternice lovituri, aplicate după descoperire, în zona celor două tășuri, în scopul de a fi ascuțit și folosit, fapt ce a dus la deformarea tășurilor.

Toporul are următoarele dimensiuni: lungimea totală 0,211 m; lungimea brațului vertical 0,090 m; lungimea brațului orizontal 0,088 m; diametrul găurii de înmănușare pe axa longitudinală 0,033 m; lățimea tășului vertical 0,040 m și a celui orizontal 0,042 m (dimensiunile tășurilor sînt cele obținute în urma ciocănirii după descoperire).

În jurul punctului în care a fost descoperit toporul nu s-au mai găsit și alte resturi de cultură materială.

Avîndu-se în vedere caracterul cu totul întîmplător al descoperirii, deocamdată, nu se pot trage concluzii certe în privința datării acestui obiect.

Piesa descoperită la Pădina Mare aparține seriei topoarelor de aramă cu brațele dispuse „în cruce”, care datează — în general — din perioada de sfîrșit a neoliticului pînă la începutul bronzului.

Toporul de la Pădina Mare face parte din tipurile mai evoluat ale seriei de topoare cu brațele „în cruce” și aparține tipului Jászladány². Tipul Jászladány pe teritoriul României este pus în legătură cu cultura Cucuteni AB și B³.

Avînd în vedere sincronismele dintre Cucuteni AB și B pe de o parte, și Sălcuța III pe de alta⁴, toporul de la Pădina Mare, care se găsește în aria de răspîndire a culturii Sălcuța, ar putea aparține culturii Sălcuța III, cultură în conținutul căreia, încă din faza a II-a, încep să apară unelte de aramă⁵.

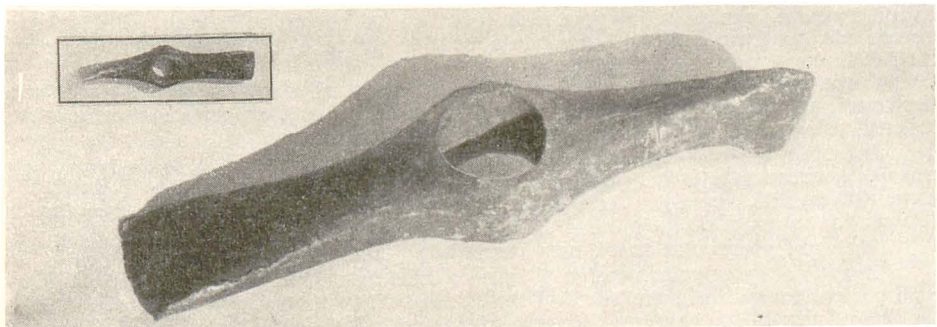
¹ Obiectul a intrat în colecția școlii elementare de 8 ani din comună prin grija învățătorului Ion Miulescu.

² Al. Vulpe, *Cu privire la cronologia topoarelor de aramă cu brațele „în cruce”, în SCIV tomul 15/1964 nr. 4*, p. 460 (vezi și p. 458—463 pentru bibliografie).

³ Al. Vulpe, *Op. cit.*, p. 460 și 462.

⁴ D. Berciu, *Contribuții la problemele neoliticului în România în lumina noilor cercetări*, Ed. Acad. R.P.R., Buc. 1961, p. 12 și 92.

⁵ *Ibidem*, p. 233—237.

Topor cu brațele în formă de cruce de la sfîrșitul epocii neolitice.

Muzeul etnografic de stat al popoarelor din U. R. S. S.

Adăpostit într-un local anume construit între anii 1912—1914, Muzeul popoarelor din U.R.S.S., din Leningrad, este cel mai mare muzeu etnografic al Uniunii Sovietice. Colecția sa de peste 300 000 obiecte etnografice a fost alcătuită treptat, începând din anul 1901, și s-a realizat pe mai multe căi: colecții și donații particulare, colecții adunate după Revoluția Socialistă din Octombrie din palate și case particulare, colecțiile fostului muzeu al popoarelor din U.R.S.S. de la Moscova, printre care și fostele colecții ale muzeelor Rumianțev și Daskovski, colecțiile realizate prin contribuția a numeroși savanți și oameni de cultură și pe baza cercetărilor etnografice proprii ale colectivului său de specialitate compus, în ultimii ani, din 40 cercetători.

Expozițiile muzeului au fost deschise pentru public abia în 1923, sub regimul sovietic. În timpul războiului pentru apărarea patriei (1941—1945), pe vremea blocadei Leningradului, atît localul cît și o parte din colecțiile neevacuate au avut de suferit din cauza bombardamentelor. Începînd din anul 1946 s-a depus o muncă amplă și intensă pentru refacerea muzeului — local și colecții — pentru amplificarea, verificarea, reglementarea și sistematizarea fondurilor sale. Unele colecții au fost trecute muzeelor arheologice și antropologice și s-au primit în schimb colecții interesante corespunzătoare profilului său, între care materiale prețioase privind felul de trai al lucrătorilor din industrie, culese în cel de-al treilea deceniu al secolului XX în expedițiile secției istorico-sociale a Muzeului de Stat Rus, și care erau păstrate în trecut în Ermitajul de Stat.

Muzeul expune 4 la sută din materialele aflate în depozitele sale și prezintă în expoziție istoria culturii și a felului de viață a popoarelor din U.R.S.S. El reflectă varietatea traiului, diversitatea și bogăția culturii popoarelor din Uniunea Sovietică cu toate particularitățile specifice. În ultimii ani s-au mărit considerabil colecțiile privitoare la felul de viață actual al popoarelor din U.R.S.S. În campaniile de cercetări pe teren se folosește atît metoda **monografică** cît și cea **tematică**.

De la deschiderea muzeului pentru public, în 1926, și pînă în prezent, principiile de bază ale expozițiilor au suferit modificări radicale. În primii ani se foloseau așa-numitele procedee tipologice. Ulterior, muzeul a trecut la prezentarea culturii și felului de viață al popoarelor din U.R.S.S. în procesul evoluției istorice. În prezent, expoziția muzeului se reconstruiește în concordanță cu noul plan general elaborat în ultimii ani de către colectivul muzeului.

În noul plan general se dă o dezvoltare principală nouă expozițiilor consacrate secțiilor contemporane. Perioada sovietică în viața popoarelor din U.R.S.S. este prezentată laolaltă, pentru toate popoarele, ceea ce înlesnește reliefa principalilor procese ale contemporaneității din viața acestor popoare, a rolului conducător al P.C.U.S. în construcția socialismului.

Tema principală a expoziției perioadei sovietice, al cărei conținut îl constituie rezolvarea problemei naționale în U.R.S.S. și importanța ei internațională, este ilustrată prin materialele tuturor popoarelor din Uniunea Sovietică.

În sălile centrale ale celor două aripi laterale ale clădirii, sînt organizate expozițiile consacrate artei populare contemporane a popoarelor din U.R.S.S. În prima sală se află expoziția „Arta popoarelor din R.S.F.S.R.” realizată în 1957, iar în a doua „Arta Republicilor Unionale”, terminată în 1960.

Perioada prer evoluționară este prezentată separat pentru fiecare popor.

Expoziția principală, rezolvată într-un mod nou, este expoziția „Rușii”, ilustrînd perioada cuprinsă între sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX. Realizarea acestei expoziții a ridicat o serie de probleme noi și dificile privitoare la: metodică și modurile de prezentare a culturii materiale și spirituale a clasei

muncitoare, particularitățile locale ale culturii poporului rus, modul de rezolvare a secției introductive etc.

Pentru ilustrarea temei referitoare la formarea clasei muncitoare ruse s-au organizat cercetări și colecționări de obiecte în întreprinderile din Leningrad și în alte centre industriale din țară, s-au folosit materialele de arhivă și imagini fotografice, amintirile oamenilor bătrâni, din producție, colecțiile primite de la Ermitaj cu privire la felul de viață al muncitorilor, obiecte culese prin cercetări la teren.

Organizată temeinic, expoziția „Rușii” ocupă cinci săli mari care ilustrează unitatea poporului rus și a culturii populare ruse. În ansamblul temelor sînt caracterizate particularitățile unor grupări locale ca : rușii din regiunile nordice, centrale și sudice ale țării, rușii din Siberia și altele. Materialul referitor la clasa muncitoare ocupă un loc important.

Expoziția cuprinde următoarele secții : în prima sală este **Secția introductivă**. Următoarele două săli sînt consacrate ocupațiilor principale și auxiliare ale țăranilor din Rusia de după reformă : agricultura, creșterea animalelor, apicultura, pescuitul și vînătoarea, precum și micile meșteșuguri țărănești. Tema principală a sălii a doua este formarea clasei muncitoare și condițiile de muncă ale muncitorilor ruși. Ca sistem de expunere observăm o alternanță între panouri cu obiecte, unelte, desene și fotografii și diorame de dimensiuni mari. Fenomenele sînt prezentate în succesiune istorică cu sublinierea condițiilor social-economice. Este urmărită problema formării și dezvoltării clasei muncitoare.

În sălile a treia și a patra, sînt ilustrate viața casnică și îmbrăcămintea țăranilor și lucrătorilor ruși. Portul popular este expus pe regiuni. Podoabele pentru femei sînt grupate într-o vitrină centrală. Costumul muncitorilor este prezentat în evoluție, de la costumul țărănesc, la cel de oraș. Aici sînt prezentate și alte genuri ale artei populare — ceramică, obiecte din lemn, mobilă etc. —, precum și exponate care caracterizează datinile și sărbătorile populare (instrumente muzicale, dansuri, creația orală, teatrul popular). Sînt ilustrate și unele obiceiuri.

Unele exponate reliefează tendința poporului spre învățătură și creșterea conștiinței sale revoluționare.

Principiile elaborate în crearea acestei expoziții au fost puse la baza expozițiilor ulterioare : **Ucrainenii** (1959—1960) : „**Kazahii**” (1960) : „**Georgienii**” (1962).

Expoziția „**Ucrainenii**” ocupă două săli mari. După introducerea, unde se expune și o mare hartă cu așezarea ucrainenilor în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, se arată originalitatea așezărilor ucrainene, din acel timp, conacul ucrainean, cu construcțiile lui gospodărești și de locuit, reliefindu-se diferențierea de ciasă în așezările ucrainene și starea de exploatare a păturii sărace de către chia-burime. În aceeași sală, sînt arătate ocupațiile gospodărești ale ucrainenilor : agricultura, creșterea animalelor, meșteșugurile, industria și condițiile de muncă ale lucrătorilor. Sala a doua, pune în relief originalitatea culturii ucrainene, viața de familie, îmbrăcămintea, arta populară, datinile și obiceiurile, arătîndu-se, în același timp, cu material concret, trăsăturile slave comune ale acestei culturi.

Expoziția „**Kazahii**” acordă o mare atenție ocupațiilor acestui popor, la care creșterea animalelor ocupă locul cel mai important. Ea pune în relief diferențierea în relațiile sociale, arată începuturile formării clasei muncitoare în industria extractivă a Kazahstanului, înainte de revoluție, prin materiale adunate în cercetarea specială privind trecutul Karagandei.

Expoziția „**Georgienii**” prezintă cultura și felul de viață al acestui străvechi popor. Sînt ilustrate agricultura, cultura viței de vie, vînătoarea, mijloacele de transport, meșteșugurile, cultura spirituală a popoarelor Gruziei. Printr-o serie de exponate este prezentată viața clasei muncitoare, purtătoarea conștiinței revoluționare.

Ideea centrală a tuturor acestor expoziții constă în ilustrarea procesului dezvoltării sociale la diferitele popoare ale Rusiei, care, înaintea instaurării puterii sovietice, se găseau la un nivel diferit în dezvoltarea lor social-economică și etnică.

În două săli centrale a fost deschisă, de curînd, expoziția „**Arta populară contemporană a U.R.S.S.**” în care este ilustrată bogăția și varietatea creației popoarelor sovietice. Prima sală prezintă „**Arta populară din R.S.F.S.R.**”. O serie de vitrine din centrul sălii arată uneltele, tehnica și condițiile de muncă ale meșterilor populari.

A doua sală ilustrează arta populară din celelalte republici unionale. Prin hărți este prezentată aria de răspândire a artei populare a ucrainenilor, moldovenilor, uzbecilor, estonienilor, tadjikilor și altor popoare.

În anul 1964 s-a încheiat montarea, în vasta sală de marmură a muzeului, a expoziției cu tema : „**U.R.S.S., uniune frățească a popoarelor cu drepturi egale**“. Tematica expoziției a urmărit să pună în relief cele mai importante realizări ale popoarelor din Uniunea Sovietică, victoriile repurtate de aceste popoare, sub conducerea P.C.U.S., în lupta pentru construirea socialismului și comunismului în U.R.S.S.

Expoziția nu cuprinde obiecte sau materiale etnografice. Folosind pe larg panoul de dimensiuni mari, hărțile, graficele, fotomontajele și textele de conținut politic, precum și o imensă hartă în relief, de 200 m², cu semnalizatoare electrice în diferite culori, așezată pe parchetul sălii, expoziția reliefează într-o formă sintetică realizările în domeniul construcției naționale, ca urmare a transpunerii în viață a politicii naționale leniniste, avantajele orînduirii socialiste care asigură tuturor muncitorilor drepturi politice și civile egale, avîntul științei, culturii și artei popoarelor din U.R.S.S., formarea trăsăturilor culturii generale sovietice unice a societății comuniste.

Temele multiple ale expoziției sînt sintetizate în trei grupe distincte :

1. **Viața politică.** Cuprinde cauzele schimbărilor profunde, înregistrate în viața și cultura tuturor popoarelor din U.R.S.S., progresele multilaterale realizate de aceste popoare, — succese care izvorăsc din natura orînduirii sovietice, din aplicarea concepției marxist-leniniste la dezvoltarea societății.

Sala este dominată de un portret și un text al lui Lenin. Documente, hărți, grafice, cărți etc., arată cum s-a format puterea sovietică ; extrase din cele trei programe ale P.C.U.S., pun în relief esența politicii P.C.U.S. etapele istorice ale conducerii de către partid a operei de construire a socialismului și comunismului, scoțînd în evidență elementele principale, caracteristice pentru fiecare etapă.

2. **Viața economică.** Se reliefează și se explică, prin date concrete, unitatea politicii economice pentru toate popoarele. Se marchează deosebirea esențială între economia veche, — diferențiată — și cea actuală, comună pentru toată Uniunea Sovietică, — se aplică principiul comparației demonstrative între trecut și prezent, folosindu-se exemplele cele mai concludente de la toate popoarele. Cîteva documente fotografice și un text succint pun în relief starea de înapoiere, caracteristică pentru trecut în Iacufia, — țara vînătorilor și păstorilor — și se reliefează cu amplexare dezvoltarea prezentă din această parte a țării.

Se scoate în evidență dezvoltarea amplă a industriei și generalizarea operei de electrificare, introducerea automatizării, progresul tehnic, în industrie, în agricultură.

Prin mijloace grafice sînt ilustrate realizările cele mai însemnate, sînt înfățișate diferite categorii de muncitori în procesul muncii, precum și rezultatele concrete ale acestei munci.

Se pun în relief noile condiții de muncă și rezultatele ei, grație tehnicii superioare.

3. **Viața culturală.** La acest capitol se ilustrează patru teme : a) învățămîntul ; b) sănătatea ; c) cultura de masă ; d) arta nouă.

Cu fotografii și exemple concrete, bugete de familie etc., se arată buna stare materială și culturală a populației.

Expoziția se încheie cu cele două probleme mari ale politicii internaționale : raporturile reciproce între țările socialiste ; rolul lagărului socialist în eliberarea popoarelor lumii, în special a celor coloniale, lupta pentru coexistența pașnică și pentru asigurarea păcii în lume.

Pe lîngă această importantă activitate expozițională, muzeul desfășoară o variată muncă științifică și cultural-educativă, contribuind la educarea oamenilor sovietici în spiritul internaționalismului socialist. Se țin conferințe de specialitate însoțite de proiecții de filme în lectoratul muzeului și în exterior (întreprinderi, unități militare, gospodării colective, cluburi muncitorești, case de cultură, școli), lecții cu elevii școlilor medii etc. Se organizează adunări pionierești cu teme etnografice. „Tinerii etnografi“ îndrumează elevii în vacanțele de vară, la colectarea obiectelor.

Concepția tematică și materialele atît de valoroase folosite în expoziții situează acest muzeu nu numai pe primul loc între muzeele etnografice din U.R.S.S., dar și printre cele mai mari și mai importante muzee etnografice din lume.

Prin vechea Elladă : Delfi

Drumul ce duce de la Atena la Delfi străbate o serie de localități bine cunoscute prin trecutul lor istoric : **Teba, Levadia, Arahova.**

În cîmpia Beoțiană, regiune a cărei capitală era în antichitate Teba, se află localitatea **Plateea**, unde la 479 î.e.n. a avut loc marea bătălie în care perșii au fost definitiv învinși de către greci. Orașul Teba, care se află la cca. 72 km de Atena, este legat de legendarele întîmplări ale lui Oedip. Veșnic oponentă a Atenei, Teba, oraș al lui **Pelopida și Epaminonda**, a jucat un rol important în disputele pentru supremație în vechea lume greacă. Din vechea Tebă, azi nu se mai văd decît fragmente ale zidului de incintă, materialele arheologice mai importante păstrîndu-se în micul muzeu al orașului.

De aici, un drum asfaltat care străbate cîmpia fertilă a Beoției, traversează orașelul Levadia (45 km de Teba) în care se mai văd ruinele unui castel feudal, apoi Arahova (38 km de Levadia), un oraș de munte situat la 942 m altitudine pe versantul sudic al munților Parnas. Azi, Arahova este renumit prin producția de artizanat, bazată pe prelucrarea lînei. Strada principală a orașului, flancată de mici magazine care expun mărfurile pînă și pe trotuare, îți dă posibilitatea să arunci o privire edificatoare asupra unei mari varietăți de produse și obiecte de artizanat, care incintă ochiul atît prin coloritul și motivele ornamentale — amintind de stilul geometric din ornamentica ceramicii noastre din epoca bronzului — cît și prin forma și tehnica de lucru. Toate acestea sînt însoțite de ospitalitatea proverbială a arahovenilor și de renumitul „vin de resină“ servit la tot pasul.

La 10 km mai spre vest de această localitate, tot pe versantul sudic al munților Parnas se află cunoscuta așezare sacră, complexul de monumente Delfi, fosta capitală a Focidei, așezare situată la 570 m altitudine. În continuare, spre vest, se află noua așezare modernă Delfi, oraș construit în 1892, de asemenea caracterizat printr-o mare stradă cu magazine de artizanat, de antichități și mixte în care, alături de frumoasele cărți poștale color, reprezentînd diverse monumente ale complexului Delfi, apar obiecte de ceramică antice sau moderne, dar care păstrează forma, tehnica și ornamentul tradițional, sau diverse alte obiecte realizate din metal, lemn sau os.

La intrarea în acest oraș, pe un platou de stîncă ce coboară brusc cca 300-400 m, în valea care desparte munții Parnas de munții Kirfis, a fost construit recent un frumos și confortabil hotel și restaurant pus la dispoziția celor care vin să cunoască bogata și variata gamă arhitecturală a fostului Delfi.

Mediul și peisajul, cu totul deosebite — am putea spune unice prin caracteristicile lor — te copleșesc încă de la sosire. E greu să înțelegi din primul moment unde te afli și ce trebuie să privești mai întîi : incinta sacră (templul) a lui Apollon, tezaurele orașelor, amfiteatrul, stadium-ul, fortăreața lui Filomelas, fîntina Castalia, palestra, Tolosul, să-ți îndrepti privirile spre înălțimile Parnasului (2457 m), în care la 2 ore și jumătate de Delfi se află peștera Coryciană consacrată lui Pan și Nimfelor și renumită ca centru de cult, sau să admiri frumoasa vale a Pleistosului — cîndva navigabilă —, care desparte munții Parnas de munții Kirfis și străbate spre vest pînă la golful Itea unde se află Kirrha, vechiul port al Delfi-ului.

Ceea ce învinge pînă la urmă, este dorința de a face cunoștință cu vechiul Delfi, locul unor evenimente însemnate pentru cunoașterea culturii și vechilor credințe ale anticei Ellade.

Delfi a existat ca centru de cult încă din epoca myceniană, fapt dovedit de numeroasele vestigii de origine myceniană descoperite aici. La început, sanctuarul de aici a fost dedicat divinităților Themis și Poseidon și, tot aici, se găsea și preoteasa Pythia, despre care se spune că prezicea viitorul. Numele vine — după legendă — de la un mare șarpe, Python, care păzea „oracolul“ — și care a fost tăiat de Apollon — delfianul, zeul soarelui și al luminii. Acesta ar fi pus stăpânire pe oracol, a dat numele său Delfi-ului și a fost și inspiratorul „jocurilor pithiace“.

Delfi era cunoscut în antichitate, prin existența aci a trei mari activități : **Oracolul, Amfictionia și Jocurile pithiace.**

Principalul oracol al Greciei, Delfi, era cunoscut prin „profețiile“ pretesei Pythia, care-și avea sanctuarul la extremitatea vestică a subsolului templului lui Apollon.

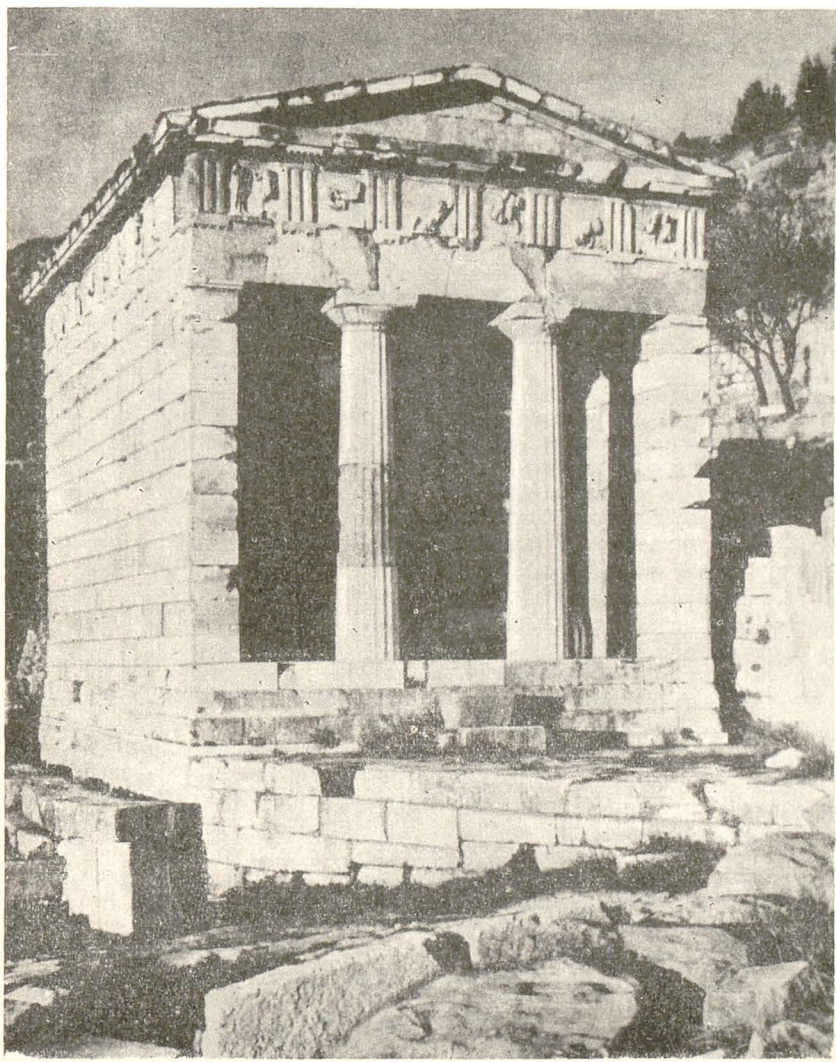
Aici veneau să consulte oracolul oameni din toate colțurile lumii și de toate categoriile sociale, pentru cele mai importante evenimente ale vieții. În nenumărate cazuri, oracolul de la Delfi, era consultat în importante probleme politice sau de stat — participarea sau declanșarea unui război, fondarea unei colonii, viitorul unei dinastii regale ș. a. — și de fiecare dată răspunsurile acestuia, prin echivocul lor, „preziceau“ întâmplările. Bunăoară, în secolul VI î. e. n., Cressus, regele Lydiei, dându-și seama de puterea mereu crescândă a Persiei, se gîndea cum ar putea-o stăvili. Trimise astfel soli la mai multe oracole din Grecia, vestite pe vremea aceea : Abai — din Focida — unde se afla un templu al lui Apollon cu un oracol mai vechi decît Delfi ; Dodona din Epir, se pare preelenic ; Amfiaraos situat pe malurile riului Ismenos în apropiere de Teba, Delfi ș.a.

Solii aveau porunca să-și noteze răspunsurile primite de la fiecare oracol la întrebarea : „Oare ce face în clipa aceasta Cressus al lui Alyattes regele lydienilor ?“, care trebuia pusă la 100 de zile de la plecarea lor din orașul Sardes.

La întoarcerea solilor, plăcîndu-i cel mai mult răspunsul Pythiei, a hotărît să aducă numeroase jertfe zeului din Delfi și să trimită oracolului numeroase daruri în aur și argint. Solii care duceau aceste daruri aveau poruncă să întrebe dacă „Cressus regele lydienilor și al altor neamuri... e cuminte... să lupte împotriva perșilor și dacă ar fi bine să-și ia și ajutoare?“ La această întrebare oracolul a răspuns că „dacă regele va traversa riul Halys (granița Lydiei) el va distruge un mare imperiu... dar care imperiu?... cel lydian sau cel persan?! Oracolul,... va ghici și într-un fel și în altul. După cum se știe, imperiul distrus a fost cel lydian, în urma loviturilor date de armata lui Cyrus.

Celebra statule „Auriga“ (Muzeul din Delfi)

Tezaurul ateniienilor din Delfi

Aici, la Delfi, s-a organizat și prima asociație a orașelor-stațe grecești, cunoscută sub numele de Liga amfictionică. La început această ligă, numită și Liga termopoliană, se întrunea de două ori pe an : o dată la Delfi, primăvara, și o dată lângă Termopile, toamna. Mai târziu, această ligă se întrunea de fiecare dată numai la Delfi, devenind și centrul cel mai important pentru rezolvarea, în consiliul amfictionic, a numeroaselor neînțelegeri ce se iveau între orașele-stațe membre ale ligii.

Tot aici, în cinstea victoriei lui Apollon asupra șarpelui Python, se organizau la început la intervale de opt ani, iar mai apoi la intervale de 4 ani, la sfârșitul verii, „Jocurile pythiace“, la care participau reprezentanți ai tuturor orașelor din Grecia.

La început Jocurile pythiace cuprindeau manifestări rituale, reprezentări teatrale care aminteau de lupta lui Apollon cu dragonul, concursuri muzicale, iar mai târziu, apar și reprezentări de tragedii și comedii și jocurile atletice în stadium. Ceva

mai departe se organizau „cursele de care“ ale căror ciștigători primeau coroane de lauri. Și astăzi, vizitatorul care urcă treptele amfiteatrului sau se oprește un moment în tribunele stadiumului își poartă gândurile înapoi, reconstituind în imaginație întregul puls al marilor sărbători pythiace.

Străbătînd „via sacra“, ce pornește din „agora“ și se oprește în fața templului lui Apollon, vezi de o parte și de alta ceea ce a mai rămas din numeroasele „tezaur“ ale orașelor Sifnos, Atena, Sicion, precum și urmele monumentelor ridicate în cinstea marilor personalități ale antichității grecești, în cinstea generalilor Miltiade eroul de la Maraton, ridicat de orașul Atena în jurul anilor 460 î.e.n., sau Lysandru, ridicat de orașul Sparta în anul 403 î.e.n., în urma victoriei navale raportate în dauna ateniștilor în anul 405 î.e.n. la Aigos-Potamos ș.a.

Templul lui Apollon se află construit pe o terasă săpată în panta muntoasă. Latura sa de sud se sprijină de un zid de cca 83 m lungime, format din blocuri de piatră poligonale, construit în prima jumătate a sec. VI î.e.n. și acoperite în întregime cu peste 800 inscripții cuprinzînd decrete, ane administrative și rezoluții.

Primul templu, construit pe acest soclu, a fost ars în anul 548 î.e.n., iar al doilea, construit între 513 î.e.n.—505 î.e.n., a fost distrus de cutremurul din 373 î.e.n. Ceea ce se vede azi, aparține celui de al treilea templu construit după cutremur.

Templul avea o fațadă formată din șase coloane de calcar, aparținînd ordinului doric, și cîte cincisprezece pe laturile lungi. Pe latura nordică a terasei se află scara ce duce la amfiteatrul construit în prima etapă în sec. IV î.e.n. și reconstruit în sec. II î.e.n., cu o capacitate de 4 000 de locuri. Aici cu ocazia serbărilor ce se organizează și azi sînt reprezentate opere ale dramaturgiei clasice grecești.

La cca 700 m mai sus de această incintă a lui Apollon, pe o altă terasă, se află stadium-ul, reconstruit în epoca romană, avînd o pistă lungă de 178 m și o lățime de 25 m. Tribunele sale, cele de pe latura nordică fiind săpate direct în stîncă muntelui, aveau o capacitate de 7 000 locuri.

Pe stînga drumului ce vine dinspre Atena, la cca 300 m mai jos de incinta lui Apollon, se află „incinta Athena Pronaia“, zeița protectoare a Delfi-ului. În această incintă se află un templu al zeiței care datează din sec. VI î.e.n., aparținînd ordinului doric, și se crede că suprapune o construcție mai veche, din sec. VII î.e.n. Interesant este și „Tholosul“, o construcție de la sfîrșitul sec. V î.e.n. formată din 20 de coloane dispuse în formă de cerc, aparținînd ordinului doric. Acest cerc închide un altul mai mic format din coloane corintiene și decorat cu plăci de marmură albă și neagră. Scopul acestei construcții nu este pînă în prezent cunoscut.

De numele Delfi-ului se leagă nenumărate evenimente istorice încă din a doua jumătate a mileniului II î.e.n. cînd se stabilește aici cultul lui Apollon. Am aminti printre altele „primul război sacru“ (600—590 î.e.n.), în urma căruia Delfi este proclamat oraș independent, iar administrația sanctuarului și jocurile pythiace trec în mîinile Consiliului amfictionic; al doilea război sacru (355—345 î.e.n.), provocat de „sacrilegiul“ focidienilor care au cultivat valea sacră a Krissei; al treilea război sacru (339—338 î.e.n.) provocat dintr-o cauză similară, sau invazia galilor și tracilor. respinși de romani în 109 î.e.n. după ce Roma declarase Delfi-ul oraș independent în 189 î.e.n.

O dată cu răspîndirea creștinismului și întărirea Imperiului roman de răsărit, Delfi-ul se află în plină decădere. După ce Constantin cel Mare (273—337) și apoi Teodosiu I (379—395) aduc o mare parte din obiectele de valoare de la Delfi pentru înfrumusețarea Constantinopolului, Iulian Apostatul încearcă reînvierea vechii religii și trimite ca reprezentant al său la Delfi pe Oribasios, pentru reconstruirea din ruine a templului lui Apollon.

Incomensurabila bogăție istorică și artistică a Delfi-ului a început să fie scoasă la lumină de către cercetătorii „Școlii franceze de arheologie“ din Atena, care au început cercetările în a II-a jumătate a secolului al XIX-lea.

Astăzi, grija față de punerea în valoare a monumentelor, completate ca informație de neprețuitele colecții din muzeul organizat aici, este răsplătită de zecile și sutele de mii de vizitatori din țară și străinătate care-și îndreaptă pașii spre aceste memorabile locuri.

Nessebar, oraș muzeu

Nessebar, oraș cu istorie milenară, este situat pe o mică peninsulă stîncoasă, care se leagă de țărmul bulgăresc al Mării Negre numai printr-o limbă de pămînt lată de 10 metri și lungă de vreo 300 metri.

Locuită cu 3 000—3 200 de ani în urmă de traci, așa cum atestă săpăturile arheologice, așezarea devine colonie greacă în secolul VI î.e.n. cu numele de Mes-sambria întemeiată de dorienei.

Frumusețea și pitorescul micului oraș l-au atras și pe Strabon (sec. I î.e.n.) care menționează orașul în notele sale de călătorie de pe litoralul Mării Negre.

Construcții masive, ziduri de incintă puternice, porți din blocuri de piatră, locuințe din secolele IV—II î.e.n., două basilici (Sf. Fecioară și Vechea Mitropolie) din secolele V—VI și restaurate în evul mediu, fragmente ceramice, obiecte din bronz și monede de argint sînt mărturii incontestabile ale prosperității orașului în epoca clasică și helenică.

Urmînd firul istoriei, în secolele IX—XIV Nessebar-ul a fost succesiv sub dominația bulgarilor și bizantinilor.

Oraș comercial, prin excelență și port de tranzit cu putere economică, poli-tică și militară importantă, a favorizat înflorirea artei construcțiilor. După tradiție, în vechiul oraș Nessebar au fost înălțate patruzeci de monumente religioase, ceea ce înseamnă, pentru suprafața redusă pe care o ocupă, o bogăție neobișnuită. Din-tre acestea s-au păstrat pînă astăzi numai zece.

Cele mai vechi monumente bizantine din Nessebar, datînd din secolele V—VI, sînt amplasate în partea de nord a orașului: „Vechea Episcopie“ (bazilică cu trei nave), lungă de 25,50 m și lată de 22,20 m și fundația bisericii Maica Domnului Eleusa.

În secolele IX—XI dobîndește supremație tradiționalul mod de construcție slav, care înlocuiește treptat influența bizantină. Din acest timp provine biserica Sf. Ioan Botezătorul — în care s-a amenajat actualmente un muzeu arheologic deosebit de original — pe pereții căreia se păstrează o parte din pictura secolelor XIV—XVII și biserica Sf. Ștefan reconstituită în secolele XVI—XVIII.

Cele mai numeroase monumente sînt din secolele XIII—XIV, cînd pitorescul stil de construcție bulgar atinge apogeul înfloririi sale, reducerea proporțiilor clă-dirilor fiind compensată de desăvîrșita execuție a decorației fațadelor. Bisericile Sf. Teodor, Sf. Paraschiva, Arhanghelii Mihail și Gavril, Pantocratorul și Sf. Ioan Botezătorul sînt adevărate bijuterii ale acestei epoci. Dacă biserica Pantocratorului își păstrează aproape intactă decorația exterioară (ceramică policromă tratată în relief), decorația exterioară a bisericii Sf. Ioan Aliturgetos marchează punctul cul-minant al măiestriei artistice din această perioadă.

Bisericile din Nessebar sînt bogate în icoane și altare de lemn sculptat. Toate sînt monumente de artă cărora statul bulgar le acordă o atenție deosebită luînd măsuri speciale pentru conservarea și restaurarea lor.

În afară de monumentele amintite în Nessebar s-au păstrat și multe locuințe din secolele XVIII—XIX, care marchează perioada tîrzie a renașterii bulgare. Carac-teristică pentru arhitectura civilă din această perioadă este casa de lemn, a cărei dezvoltare a fost puternic influențată de modul de viață și de ocupația locuitorilor. Aceste locuințe, în majoritate cu două nivele, au parterul cu pereți din piatră, mici deschideri pentru ferestre și o poartă mare în două canaturi. Parterul era folosit ca pivniță pentru vinuri sau depozit pentru unelte de pescuit. Etajul este construit din lemn și acoperit pe partea exterioară cu șindrila îngustă. Nivelul superior are deobicei foisor închis cu ferestre înalte și obloane din lemn.

Siluețele vechilor case, care își îndreaptă grațios fațada spre marea însorită, contribuie la crearea aspectului pitoresc, caracteristic peninsulei. Ele sînt grupate

în trei părți ale orașului, formînd ulițe înguste, întortochiate, umbrite de acoperișurile mult aplecate în afară.

Prima grupă, de șase case din secolele XVIII—XIX, este în apropierea bisericii Aliturgetos, în port, a doua se găsește nu departe de vechea Episcopie și se compune din cinci locuințe, dintre care una cu o vechime ce depășește 200 de ani, iar a treia este în partea centrală a orașului. În ultima grupă se găsește singura locuință cu trei nivele.

Din complexele amintite, cîteva case sînt de un interes deosebit :

— Casa Muskajoni de la mijlocul sec. al XIX-lea, care se ridică în mijlocul orașului, are un hol mare de 70 m.p. cu un admirabil plafon din lemn, în centrul căruia este o rozetă cu diametrul de 1,30 m. În camere se păstrează frumoase dulapuri în perete, cămine și ornamente din lemn lucrate de meșteri populari ;

— Casa căpitanului Pavel, din aceeași vreme, se înalță pe o stîncă în partea de sud a portului. Ea este cea mai mare casă din Nessebar și are o impozantă poartă de intrare, foisor și streășină largă ce iese mult în afară ;

— Casa Vassiloalu, din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, construită în stil baroc. Privită dinspre mare, are o siluetă masivă, cu foișoare, console, ce se reliefează puternic pe fațadă, și un balcon.

Un decret al Consiliului de Miniștri a pus sub protecția monumentelor istorice 48 de case din Nessebar, datînd din epoca renașterii naționale, toate bisericile și ruinele descoperite în urma săpăturilor arheologice, făcînd în acest fel din Nessebar un adevărat muzeu.

Biserică din Nessebar (sec. IX—XI).

„The conservation of antiquities and works of art”¹

Această carte, scrisă ca și celelalte două lucrări anterioare ale autorului — „The Conservation of Prints, Drawings and Manuscripts” și „The Preservation of Antiquities”, la cererea Asociației muzeelor britanice, tratează pe larg despre conservarea materialelor de natură organică (piele, pergament, hîrtie, textile, lemn, os, ivoriu), a obiectelor de metal (aur, argint, cupru, plumb, cositor, fier, oțel) și a altor materiale (piatră, ceramică, sticlă).

În introducerea, Plenderleith insistă, susținînd cu exemple din propria-i experiență, ca director al laboratorului de cercetări de pe lângă British Museum (Londra), că pentru conservarea unui obiect de artă trebuie ținut seama nu numai de mediul în care a fost și este păstrat acesta, ci și de materialul din care este alcătuit.

În ceea ce privește mediul în care se păstrează obiectul este arătată importanța climatului din încăperile muzeului, limitele inferioare și superioare ale umidității, temperatura optimă și influența

¹) H. J. Plenderleith : Conservarea obiectelor antice și a operelor de artă.

aerului viciat, care conține, mai ales în țările industriale, apreciabile cantități de bioxid de sulf, ce dă naștere acidului sulfuric corosiv.

Un tablou sintetic, care însoțește introducerea, grupează toate deteriorările produse de umiditatea și uscăciunea excesivă, de schimbările dese de umiditate și de temperatură, de aerul contaminat ca și de infestarea colecțiilor de către insecte.

În ceea ce privește păstrarea materialelor de natură organică sînt expuse în mod amănunțit metodele pentru conservarea obiectelor de piele, hîrtie și textile, prin fumigații, impregnare sau uneori prin congelare.

Apoi sînt descrise procedeele pentru suprimarea acidității din hîrtie și pentru îndreptarea foilor prin laminare a ca și cele de apărare a papirusului, pergamentului și hîrtiei de mușcaș, ciuperca sau de insecte, cu ajutorul substanțelor fungicide (formaldehidă, thymol, pentaclorofenol).

Metodele de examinare a hîrtiei, desenelor, stampelor și manuscriselor ca și acelea utilizate pentru curățirea, restaurarea și montajul lor, constituie preocuparea unui alt capitol în care sînt descrise de asemenea, metodele de curățire, uscată și umedă, prin imersiune sau spălare cu săpun, albirea cu soluție de hipoclorit perborat sau hidrosulfid de sodiu ca și măsurile prealabile ce trebuie luate pentru efectuarea acestor operații în condiții optime.

Tot aici se examinează și procedeele pentru ștergerea petelor de grăsime sau ulei, de cafea sau ceai, ca și metodele pentru restaurarea stampelor japoneze și a pasturilorilor.

În al treilea capitol, autorul se ocupă îndeaproape de îngrijirea materialelor textile, de tipurile de țesături, de curățirea lor cu rășini sintetice, pre-

cum și de efectul luminii asupra țesăturilor. Mai departe se prezintă metodele de apărare și de restaurare a obiectelor de lemn, fie prin fumigație cu acid cianhidric, fie prin impregnare cu gamexan sau cloronaftalen.

Tehnica delicată a restaurării sculpturilor în lemn prin impregnarea cu ceară sau cu rășini sintetice, pe bază de bachelită sau acrilat, este descrisă în amănunțime.

Un alt capitol este consacrat conservării supotului tablourilor (lemn, pinză), a pigmentilor și a verniurilor. Munca delicată a restauratorului în aceste operații este călăuzită îndeaproape de autor. Găsim aici observații prețioase asupra pigmentilor și asupra condițiilor în care ei se pot amesteca în pictura în ulei. De asemenea, se studiază modificarea tonalității tablourilor mai vechi care capătă patină de tonuri întunecate.

Pentru conservarea obiectelor de metal sînt descrise metodele prin spălare, uscare, reducere electrochimică sau electrolitică. Se arată că acțiunea solventilor chimici în restaurarea și curățirea obiectelor de metal are mare importanță, deoarece solventii au acțiuni selective, indicîndu-se solventul potrivit pentru fiecare metal. Expunerea începe cu metalele nobile, aur și argint, și termină cu cuprul și plumbul, precum și aliajele lor, arătînd la fiecare tratament convenabil.

Tabele sinoptice indică în același timp, pentru fiecare metal, deteriorările, tratamentul și rezultatele obținute.

Lucrarea expune, în încheiere, formule și rețete, tabele și recomandări practice pentru administrarea procedurilor indicate, în cadrul capitolelor anterioare.

Cartea se impune ca un instrument de lucru util și indispensabil tuturor celor care au în păstrarea lor valori muzeale.

Natalia Iacobescu

**O
lucrare
utilă
despre
conservarea
obiectelor
de fier
și oțel *)**

În această lucrare, autorul se ocupă de problema conservării obiectelor de fier sau oțel după ce au fost în prealabil curățite de rugină și lustruite.

În prima parte a lucrării se trec în revistă metodele de conservare curente prin aplicare de ceară, vaselină, lacuri, uleiuri și altele, arătându-se că toate acestea au o folosință limitată datorită posibilității de străpungere sau a permeabilității lor la apă, gaze, solvenți. Chiar o manipulare și o execuție atentă pot provoca o umflare a lacului și declanșarea procesului de corodare care dislocă pelicula de lac. În continuare se citează metodele de tratare (pulverizare, pensulare, impregnare) cu defectele posibile: formarea bulelor de aer în peliculă, formarea filmelor prea subțiri, îmbătrânirea peliculei etc.

Prin aplicarea altor metode de conservare se pot obține pelicule colorate sau prea groase (oxalizarea, brumarea, fosfatarea cu fosfați cristalini), iar pasivarea (cu nitrit, clorați) are o valoare de protecție mică.

O importanță mare în conservare o are crearea unei pelicule continui de fosfați amorf, rezistentă la coroziune (comparabil cu fosfatarea clasică cu fosfați cristalini) și totoda-

tă acceptabilă ca prezentare. După tratarea cu o peliculă protectoare nu există vreo deosebire aparentă între obiectul fosfatat și nefosfatat.

În baza unei mențiuni a fosfatații amorfă cu hexametafosfat într-un patent britanic, autorul a studiat condițiile de fosfatare, compoziția băii, temperatura, pH și timpul cerut pentru realizarea peliculei dorite.

Concluziile autorului în procesul de fosfatare cu fosfați amorf se bazează pe următoarele fapte:

1) Hexametafosfatul de sodiu formează complexi de chelatare cu o serie de metale; ca atare nu formează nici o peliculă rezistentă la coroziune ci, din contra, curăță metalul de oxizi, activându-l. Sărurile de calciu, magneziu, zinc, plumb și altele sînt capabile de a crea pelicule de protecție, de fosfați amorf pe suprafața fierului.

2) Peliculele de fosfați amorf se formează spontan prin introducerea obiectului de metal în baie. Operația e completă după trei ore. Timpul poate fi scurtat prin utilizarea unor sisteme de polarizare anodică, pînă la cîteva minute. În acest caz obiectul este anod, iar catodul este un electrod auxiliar de cărbune (polarizare „inertă”) sau din plasă de fier pentru polarizarea cu sursă de curent externă.

3) Peliculele amorfă obținute sînt foarte fine și regulate. În stratul subțiri iradiază o nuanță albăstră, iar în strat gros o nuanță cenușie, ce se intensifică prin uscarea obiectelor. Lăcuirea elimină acest efect optic. Pentru încercarea calității peliculelor, autorul recomandă introducerea obiectului pentru 15 minute într-o soluție de 3% clorură de sodiu, spălarea cu apă un minut și expunerea la aer cu o umiditate de 80% pentru 30 minute. O peliculă bună trebuie să rămînă neschimbată 3 minute.

În partea a doua a lucrării autorul se ocupă de partea practică a tratamentelor făcînd următoarele recomandări:

Prepararea băii de fosfatare se face prin dizolvarea a 10 g hexametafosfat de sodiu în 750 ml apă și 3,6 g clorură de calciu ($\text{CaCl}_2 \cdot 2\text{H}_2\text{O}$) în 250 ml apă.

Soluția de clorură de calciu se toarnă apoi încet

în cantități mici în soluția de hexametafosfat amestecînd. Soluția se tulbură la început apoi, prin agitare, turbureala dispăre. Pentru ca soluția să rămînă clară e necesar să se adauge exact cantitatea de clorură de calciu necesară; o cantitate mai mare face ca soluția să rămînă tulbură (să înceapă precipitarea), făcînd-o inu-

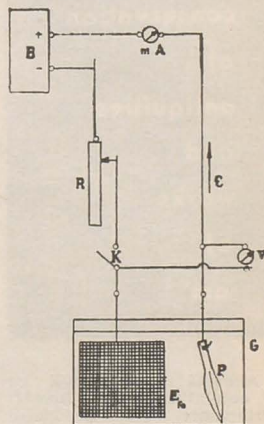

Fig. 1

tilizabilă. Pînă se capătă experiență se poate adăuga un exces de hexametafosfat.

Se va ține seama de higroscopicitatea clorurii de calciu (poate conține mai multă apă, decît dehidra-

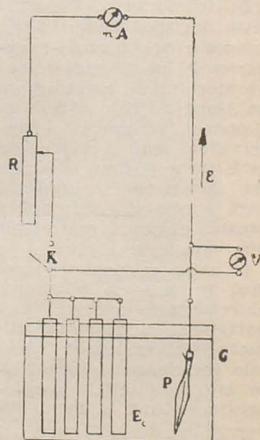

Fig. 2

*) I. B. Pelikan *The use of Poliphosphate Complexes in the Conservation of Iron and Steel Objects*. Etudes de Conservation, Vol. 9, nr. 2, mai 1964.

tul), și, de aceea, cea mai bună preparare a băii este observarea apariției turburării în timpul amestecării soluțiilor.

Se vor utiliza băi proaspăt preparate putându-se trata mai multe obiecte în aceeași baie. Se va evita încălzirea soluției lucrându-se la temperatura ordinară.

Peliculele cu cea mai bună rezistență la coroziune se formează la pH 5,6 care rezultă din compoziția băii de mai sus.

Pentru tratare, obiectele curățite de rugină, lustruite și degresate atent se vor suspenda într-un vas de sticlă sau de lemn (nu de metal). În cazul sistemelor de fosfatizare prin polarizare anodică se va evita contactul băii cu metale ca alama, bronz, cupru, utilizându-se numai fierul.

În tratamentele fără polarizare obiectele sînt ținute 3 ore în baie; prelungirea timpului nu duce la o performanță mai bună ci, din contra, se poate depune o peliculă inegală, pătată.

În polarizarea anodică cu sursă externă de curent (a se vedea fig. 1) curentul va fi reglat (din rezistența R) la 2 mA/cm² de suprafața de tratat. Operația durează cca 10—20 minute, pînă la apariția unui precipitat fin alb ce cade de pe obiect pe fundul vasului.

Aparatura constă din cada G în care se plasează obiectul P și electrozii E, Fe, din plasă de fier care înconjoară obiectul. Sursa de curent B poate fi un acumulator de 6—12 V. Curentul se reglează din rezistența R și se măsoară la miliampermetru mA, iar tensiunea la Voltmetru V. În circuit există și întrerupătorul K.

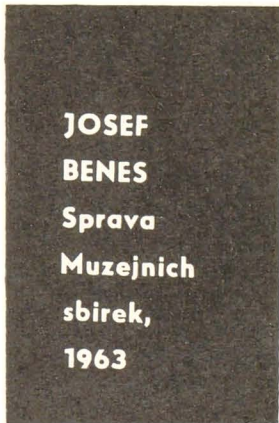
În polarizarea anodică utilizînd electrozi de cărbune se indică instalația din fig. 2, în care Ec sînt electrozi de cărbune sau chiar bucățele de cocs de bună calitate introduse într-un săculeț subțire și lung. În acest ultim caz conectarea în circuit se va face prin intermediul unei vergele de cărbune introdus în săculeț pe 1/3 din lungimea lui. Săculețul se închide la gură în jurul acestei vergele de cărbune. După un timp (cca. o lună de funcționare continuă) săculeții se scot din baie și se spală cu apă de robinet.

Tratamentul final constă în spălarea obiectului cu

apă de robinet la cald, ștergerea cu o cârpă și uscarea imediată la 110°C în etuvă sau cu aer cald. După uscare, obiectul se tratează cald încă cu o soluție protectoare de preferință un lac acrilic sau cu vaselină, ceară microcristalină, ulei etc., după caracterul și funcția obiectului de conservat.

Autorul exemplifică rezultatele obținute prin patru fotografii reprezentînd o lamă de sable înainte și în cursul etapelor de curățire (într-o baie cu acid fosforic, butanol și dibenzilsulfoxid ca inhibitor), lustruire (smirghel fin și disc de cirpă) și fosfatizare prin polarizare anodică cu electrozi de cărbune auxiliari (durată 25 minute) urmat de o lăcuire cu un lac acrilic.

Ing. Ion Istodor

Cabinetul pentru probleme de muzeografie de lângă Muzeul Național din Praga publică periodic studii, materiale metodice și informații tratînd probleme ale activității științifice, cultural-educative și ale practicii muzeografice a muzeelor din Republica Socialistă Cehoslovacă. În această serie se include și *Îndreptarul colecțiilor muzeale* de J. Benes.

Pe baza directivelor din anul 1960, pentru administrarea colecțiilor muzeale și a galeriilor de artă, elaborate de Ministerul Învățămîntului și Culturii al Republicii Socialiste Cehoslovace, autorul expune principiile pentru completarea, evidența și păstra-

rea colecțiilor. În același timp se dau indicații practice și exemple pentru diversele lucrări de evidență și depozit. Lucrarea împlinește o cerință resimțită mai ales în urma precizării sarcinilor științifice și cultural-educative ale muzeelor în societatea nouă socialistă. Dacă pînă de curînd practica muzeală se baza pe experiența cîștigată de fiecare activist muzeal în parte și depindea în cea mai mare măsură de priceperea lui, noile condiții create muzeelor și exigența față de ele impun o muncă organizată și unitară pentru a asigura păstrarea patrimoniului național în cele mai bune condiții și pentru o justă prelucrare a colecțiilor cu scopul de a servi ca material autentic științific și cultural-educativ.

Autorul insistă în special asupra valorii de document a obiectului de muzeu, indiferent dacă face parte dintr-o colecție de științe naturii, istorie, etnografie sau memorială. Tocmai această calitate a obiectului, impune o anumită evidență, documentare și, bineînțeles, conservare.

În capitolul referitor la completarea colecțiilor se expun principiile de bază care trebuie să călăuzească munca unui muzeograf accentuîndu-se importanța unei colecționări sistematice și științifice bazate pe un plan de lucru de perspectivă, elaborat în funcție de profilul muzeului, de nevoile lui. Ca metodă de lucru se preconizează cercetarea în prealabil a bibliografiei existente, cunoașterea colecțiilor similare de la alte muze și, în special, a celor cu o rază mai mare de acțiune și apoi cercetarea de teren. Se recomandă coordonarea planurilor muzeelor locale cu cele ale instituțiilor centrale pentru ca în colaborare să se realizeze colecții cât mai complete. Se precizează că cea mai importantă sursă de creștere a colecțiilor este cercetarea și colecționarea pe teren, fără a se exclude și alte posibilități — donații, transfer, schimb de colecții, împrumuturi etc.

În economia lucrării, spațiul cel mai mare este rezervat evidenței științifice în registre inventar, cataloage și cartoteci. Importanța fișelor științifice și a documentării pentru fiecare obiect în parte

este mare, deoarece prin intermediul lor obiectul devine izvor de cunoaștere în domeniul științific respectiv.

În lucrare se subliniază răspunderea pe care o au activiștii muzeali pentru păstrarea și conservarea colecțiilor. Sint expuse sarcinile muzeale pentru muzeele de orice categorie în organizarea depozitelor și conservarea obiectelor, precum și cerințele față de muzeele cu posibilități mai mari. Se recomandă unele scheme de organizare științifică, dându-se exemple concrete din marile muzee cehoslovace.

Automorul s-a folosit în lucrare atît de experiența muzeelor din R. S. Cehoslovacă cît și a celor din străinătate, după cum rezultă din bogata bibliografie anexată.

Publicația de față, care tratează problemele legate de colecții sistematizate pe repertoriu de probleme, este un îndreptar de lucru foarte util în practica muzeală.

Formagiu Iadviga și Pauncev Milcana

Sedințe ale Comisiei muzeelor științifice

În zilele de 9, 11, 12 și 13 februarie a.c. s-au desfășurat la Casa Științei ședințele Comisiei muzeelor științifice din cadrul C.S.C.A. în care s-au discutat, pe secții, (istorie, etnografie, științele naturii și case memoriale), proiectul planului de cercetare științifică și cel editorial pe anul 1965.

Secția muzeelor memoriale și-a ținut lucrările în ziua de 9 februarie a.c. sub

conducerea tov. acad. D. Panaitescu Perpessicius. Ședința a fost deschisă de dr. M. Băcescu, membru corespondent al Academiei R.P.R., președintele Comisiei muzeelor științifice din C.S.C.A. La discuții au participat: acad. prof. G. Oprescu, R. Drăghici, Angela Popovici, M. Notara, C. Grosu, M. Chiriac, M. Șfirlea, L. Roșu, M. Babeș, I. Săbău și Victor Adrian.

La ședința secției de științele naturii din 11 februarie a.c. prezintă de dr. M. Băcescu, membru corespondent al Academiei R.P.R., au participat la discuții următorii tovarăși: prof. dr. Al. Grosu, dr. V. Marcheș, prof. dr. I. Tar-novschi, P. Dragoman, prof. V. Pușcariu, ing. V. Miron, prof. dr. C. Macarovici, ing. V. Bodea, dr. M. Ieșiștea, I. Firu, prof. dr. I. Radu, ing. M. Stanciu, C. Nagler, ing. I. Spătaru, M. Alexescu, A. Papadopol, prof. Margareta Moșneagă.

Ședința secției de istorie, care a avut loc în ziua de 12 februarie a.c. a fost deschisă de tovarășul Ion Moraru, vice-președinte al C.S.C.A.

La discuții au luat cuvîntul: acad. prof. G. Oprescu acad. prof. E. Condurache, prof. Gr. Ionescu, Dorin Popescu, I. Antonescu, M. Moga, O. Floca, Fl. Georgescu, A. Moldoveanu, N. Simache, V. Condurache, I. Protopopescu, prof. M. Petrescu Dimbovița, prof. I. Ionașcu, N. Lupu, I. Dragomir, prof. Gh. Georgescu-Buzău, Hadrian Dăicoviciu, Ion Firu, Mircea Rusu, Gavrilă Simion și Șt. Ștefănescu.

La ședința secției de etnografie, care a avut loc pe ziua de 13 februarie a.c. au mai fost supuse discuției proiectul planului de muncă al Comisiei muzeelor științifice din C.S.C.A. pe anul 1965 și proiectul de organizare, la București, în 1966, a unui simpozion internațional asupra muzeelor etnografice în aer liber.

La discuții au luat parte: prof. univ. dr. M. Pop, N. Ungureanu, P. H. Stahl, prof. Gr. Ionescu, C. Irimie, N. Mironescu, Marcela Focșa, dr. C. S. Nicolăescu-Plopșor, membru corespondent al Academiei R.P.R., M. Moga, I. Firu, Gh. Focșa, R. Vulcănescu, L. Roșu, I. Vlăduțiu, Gh. Bodor, I. Dragomir, T. Bănășeanu, N. I. Simache, C. Iliescu, N. Pascu, Gh. Di-nuță, I. Dihor.

Simpozion științific al muzeelor la Deva

La 14 martie, la Deva a avut loc un simpozion științific al muzeelor, organizat de Comitetul de cultură și artă din regiunea Hunedoara.

Programul simpozionului a înscris comunicările: *Nicolae Iorga și monumentele istorice* (Liviu Ștefănescu); *Depozitele de bronz de la Zlatna și Aurei Vlaicu* (Al. Popa și I. Berciu — Muzeul regional Alba-Iulia); *Un cimitir din prima epocă a fierului la Simeria* (Beniamin Bassa — profesor la Școala medie-Simeria); *Monumentele menhire de la Baia de Criș* (dr. Octavian Floca); *Stratificarea socială relevantă în inscripțiile epigrafice din Muzeul regional Deva* (Liviu Marghitan — Muzeul regional Deva);

două comunicări de istorie medie și modernă:

Sondaje preliminare de la mitropolia lui Mihai Viteazul, din Alba Iulia (Gh. Anghel și G. Berciu — Muzeul regional Alba Iulia);

Frământări țărănești în fostul județ Alba (noiembrie 1918 — noiembrie 1919) (Mircea Valea — Muzeul regional Deva);

două comunicări de etnografie:

Contribuții la studierea sculpturii populare în lemn (Nicolae Adam — Muzeul raional Orăștie) ;

Colecția de cămăși femeiești a muzeului din Alba Iulia (Olivia Pernicek — Muzeul regional Alba Iulia).

Comunicările au relevat preocupările multilaterale pe tărîmul cercetării științifice în muzeele regiunii Hunedoara ale unor muzeografi începînd de la cei cunoscuți, de prestigiu, pînă la cei mai tineri, a căror activitate în muze este abia la început.

Comunicările au făcut cunoscute prețioase informații asupra colecțiilor bogate ale muzeelor din regiune, constituind în același timp o bază fertilă de discuții, care s-au desfășurat, — atît cu participarea activă a gazdelor, cît și cu aportul prețios al invitaților, — la un înalt nivel științific.

La discuții au luat cuvîntul : Marius Moga, E. Dörner, Iordăchescu Iuliana, Radu Florescu, Iorgovan Constantin, Nicolae Lupu, I. Berciu, Nina Popovski, I. Jivan, N. Ungureanu, Beniamin Bassa, R. Schilling, Pavel Anghel și Liviu Ștefănescu, secretarul Comisiei muzeelor științifice din C.S.C.A.

Din partea Comitetului regional de partid a participat tovarășul Petre Țîrău, care a făcut aprecieri asupra simpozionului și asupra muncii de cercetare științifică din muzeele hunedorene.

În încheiere tovarășul Octavian Floca, președintele Comitetului de cultură și artă a tras concluziile menționînd că simpoziunile științifice, întîlnirile de acest fel, care oferă un mijloc operativ și fructuos de informare științifică și de schimb de observații și opinii, vor trebui să intre în practica muncii muzeografice din regiune.

Apariția lăstunului de stîncă (*Apus melba*) L în sudul Dobrogei

Lăstunul de stîncă (*Apus melba*, L.) are ca centru de răspîndire insulele din Marea Mediterană, dar arealul în care se mai întîlnește începe în apus din nord-vestul Africii (Tunisia, Algeria și Maroc), Spania (Gibraltar și Pirinei), dealungul coastelor sudice ale Franței, Italia (Munții Alpi), răzleț prin peninsula Balcanică (Iugoslavia sub 44° lat. N. și mai ales în Grecia) apoi în sudul Crimei, nordul Caucazului, Asia mică, Palestina, în jurul Mării Arabe, înspre est prin Iran, Turchestan, Belucistan, iar spre nord pînă la Kara-tay și Tianșan, și spre sud în Munții Himalaia, în ai Indiei de sud, pînă în Ceylon.

După Ivanov (5) ajunge în toate aceste regiuni pînă la o altitudine de

1500 m. în timp ce Denes (3) menționează că în Alpi se întîlnește pînă la 2.000 m, iar în Munții Asiei Centrale pînă la 2.500 m.

Buchner (1) menționează că accidental exemplare izolate au făcut incursiuni pînă în Anglia, Germania (Helgoland) și Danemarca, iar Dementiev (2) arată că în U.R.S.S. unele exemplare au ajuns pînă la Dnepropetrovsk.

Încă din anul 1914, Kamner (6) citează în catalogul său asupra colecțiilor ornitologice ale Muzeului din Sibiu, un mascul tînr de *Apus melba* (din colecția lui W. Stetter), împușcat în pădurea Dumbrava din acest oraș în 1853 ; el este amintit și de Molineux¹⁾. Linția (7) menționează că citează aceasta specie în *Păsările din R.P.R.* „numai pe baza unor date citate în literatură, dar pînă azi neverificate pe deplin“ adăugînd: „Nici noi și nici alți cercetători nu au mai observat-o sau colectat-o de pe teritoriul țării noastre“.

De abea la 19 aprilie 1965, în cursul unor cercetări ornitologice întreprinse de noi în sudul Dobrogei, am găsit 6 exemplare de *Apus melba*, din care 2 perechi executînd zboruri nupțiale în fața pereților stîncoși ai „Canaralei Fetei“ situată la

¹⁾ Molineux H. G. K. — *A Catalogue of Birds* — England. Sussex 1930—1931 p. 183.

Canaralea Fetei. Perete calcar de cca. 20 m înălțime, plin de grote și găuri.

sud de Com. Băneasa. Atenția ne-a fost atrasă în primul rând de strigătele pe care le scoteau, urmărindu-se în zbor (Pșșșiu, Sșșșiu), cu totul diferite de cele mult mai stridente ale lăstunului de la noi (Apus apus), iar când s-au apropiat am observat clar abdomenul alb și talia mai mare decât a lui Apus apus, care e complet negru, cu o mică pată albă pe gusă. Dorsal, lăstunul de stîncă are un colorit cafeniu-fumuriu. La mare înălțime zburau și alți lăstuni, nedeterminabili, care au coborît apoi în picaje prelungite, cu aripile strînse, poziție pe care Apus melba o adoptă adesea (9).

Cu toate că Stressemann (10) menționează în 1920 că în Bulgaria acest lăstun nu este cunoscut, Harrison (4) citează un exemplar împușcat încă din 1899 (27 mai), ce se găsește la Muzeul din Lacatnic, ca și alte două observate la Zemen-Kiustendilso (mai) și la Bochovo, menționind tot odată că lăstunii de stîncă cuibăresc pe Rodope. Jordans (8) arată că Heinrich a colectat 11

exemplare între 20—25 mai 1940 în peșterile din canioanele Pisanet, la sud de Ruse. Prezența lui Apus melba în acest punct ne-a fost comunicată (verbal) și de către E. Oundjian de la Muzeul din Russe, care ne-a informat (1963) că acest lăstun ar cuibări și la Balcic. Acest ultim punct este cel mai apropiat de locul unde am observat noi cele șase exemplare. După Ivanov (5) Apus melba sosește la locurile de cuibărit încă din luna martie, iar cercetări ulterioare vor confirma dacă această specie cuibărește la Canaraua Fetei, unde pereții calcaroși cu numeroase găuri constituie un biotop favorabil.

BIBLIOGRAFIE

1. Buchner O., Specht Nau-
man. — Die Vögel Euro-
pas. — Stuttgart 1922 p.
183—184.
2. Dementiev G. P. și colab.
— Ptiți Sovetskogo Soiu-
za. — Tom I, Moskva
1951, p. 632.
3. Denes J. Eine fossile
Vogelfauna aus den

Moustérien — Schichten
der Subalyuk — Höhle
im Bükk — Gebirge
(Nordostungarn). — A-
quila Vol. 67, 1960—1961,
p. 181.

4. Harrison J. M. — A con-
tribution to the Ornitho-
logy of Bulgaria, cu
note suplimentare de
P. Patev. — Ibis Part. I,
1933, p. 597.
5. Ivanov A. I. și colab. —
Ptiți S.S.S.R. — Acad.
de Științe U.R.S.S. vol.
II, Moscova 1953.
6. Kamner A. — Catalogul
sistematic al colecției
ornitologice — Verh. u.
Mitt. d. Siebenb. Ver.
für Naturw. zu Herm.
— an 64, caiet 4-6, p. 133,
Sibiu 1914.
7. Linția D. — Păsările din
R.P.R., vol. II, p. 7,
București 1954.
8. Patev P. — Ptițite v
Bulgaria, Sofia 1950, p.
151.
9. Peterson R., G. Mount-
fort, P. A. Hollom —
Die Vögel Europas, Ham-
burg-Berlin 1961, ed. 4.
10. Stressemann E. — Avi-
fauna Macedonica. —

**Ion I. Cătuneanu
și Matel Tâlpeanu**

Săpăturile arheologice din anul 1963 efectuate în colaborare de către Academia R. P. R. și muzee (II*)

36. **Piatra Craivii.** (r. Alba, reg. Hunedoara). În săpăturile din cursul anului 1963 a fost atins obiectivul principal al cercetărilor, determinarea incintei cetății. Pe vârful masivului stîncos (1080 m) s-a precizat forma de patrulater neregulat a cetății dacice din acest loc, cu o suprafață de 2000 mp. După factura zidurilor și a materialelor descoperite putem deduce că această cetate a fost construită în ultimii ani ai existenței statului dac independent, probabil între cele două războaie dintre daci și romani. (Muzeul din Alba Iulia).

37. **Cîmpuri-Surduc** (com. Gurasada, r. Ilia, reg. Hunedoara). S-a început dezvelirea a două așezări datînd din sec. I î.e.n., la locurile numite „cetățeaua” și „mănăstire”. S-au descoperit urme de construcții cu ziduri de piatră și de lemn, cu lipitură de pămînt, precum și ceramică, obiecte de fier, monede etc. (Muzeul regional Deva).

38. **Teliu** (r. Sf. Gheorghe, reg. Brașov). Au continuat săpăturile începute în 1961 la cetățuia dacică din sec. I î.e.n., situată pe dealul din partea nord-vestică a comunei. S-a găsit ceramică lucrată cu mina și cu roata. Cercetările concentrîndu-se asupra celor trei șanțuri de apărare, au adus noi precizări privitoare la sistemul de fortificare a cetății. (În colaborare cu Muzeul regional Brașov).

39. **Brad** (com. Negri, r. și reg. Bacău). Săpături într-o așezare dacică, situată într-o poziție dominantă, pe malul stîng al Siretului. Stratul dacic este foarte bogat, avînd o grosime de 1,80–2 m. Conține materiale specifice sec. I î.e.n. și sec. I e.n. Tot aici s-a mai constatat un nivel Cucuteni AB, un nivel corespunzînd facies-ului moldovean al culturii Monteoru (faza Ic2-Ia); un nivel hallstattian mijlociu și un cimitir feudal din sec. XIV. (În colaborare cu Muzeul raional Roman).

40. **Văleni** (r. Roman, reg. Bacău). S-au continuat săpăturile în așezarea dacică, datînd din sec. II–III e.n., descoperindu-se patru bordeie și cîteva gropi cu resturi menajere, care conțineau un bogat material ceramic. Tot în acest loc s-a identificat și o așezare de la sfîrșitul epocii bronzului. (Muzeul de istorie a Moldovei și Muzeul raional Roman).

41. **Vetrișoala** (r. Huși, reg. Iași). S-au precizat printr-un sondaj condițiile de descoperire ale unui depozit de amfore romane datînd din secolele II–III e.n. (Muzeul de istorie a Moldovei și Muzeul raional Huși).

42. **Mătăsaru-Mogoșani** (r. Găiești, reg. Argeș). Săpăturile s-au continuat pe malul stîng al pîrîului Tinoasa, în cuprinsul unei așezări și al unei necropole de incinerare, datînd din sec. III e.n. și atribuite dacilor liberi.

Pe malul drept al pîrîului au fost dezvelite circa 60 de morminte datînd din sec. IV e.n. Ele fac parte, împreună cu cele 20 descoperite în 1962, dintr-o mare necropolă birituală de tip Sîntana de Mureș-Cerneahov. (În colaborare cu Muzeul regional Argeș).

43. **Slobozia** (com. Roznov, r. Buhuși, reg. Bacău). S-a săpat în așezarea carpo-dacică din sec. II–IV e.n. (Muzeul raional P. Neamț).

44. **Călugăra** (r. și reg. Bacău). Săpături în continuare în așezarea carpo-dacică, constatîndu-se continuitate de locuire din sec. I–IV e.n. Au fost surprinse și urme din epoca bronzului (Muzeul regional Bacău).

45. **Archiud** (r. Bistrița — reg. Cluj). În continuarea sondajelor din anul 1961, în locul numit „Fundătura” de la marginea de sud-est a satului, s-a descoperit o așezare daco-romana din a doua jumătate a sec. III și din sec. IV, reprezentată prin bordeie și numeroase gropi pentru păstrarea proviziilor. Pe același loc de la „Fundătura”, s-au mai scos la lumină bogate urme ale unor așezări din neolitic, epoca bronzului (cultura Wietenberg), Hallstatt-ul timpuriu și din sec. XI–XII. (Institutul de istorie Cluj și Muzeul raional Bistrița).

* Continuare din numărul 2/1964.

III. EPOCA GRECO-ROMÂNĂ

46. **Constanța** (reg. Dobrogea). 1. La edificiul cu mozaic au continuat săpăturile în partea de nord. A fost descoperit capul de nord al edificiului, constatându-se prezența canalului de scurgere și la această extremitate laterală. A fost degajată și ultima încăpere boltită. S-a constatat că jumătatea dinspre nord a planșeului cu mozaic era așezată nu pe loess ci pe alte încăperi boltite. Aici s-au găsit prăbușite resturi din pavimentul de mozaic. 2. La capul sudic al falezei de vest, pe aceeași linie și pe același nivel cu ultima terasă a complexului cu mozaic, a fost descoperită o basilică cu două nave; s-au obținut liniile întregii ale edificiului și nivelul cu dalaj regulat de piatră. 3. Pe teritoriul orașului au fost cercetate un număr de circa 40 morminte de înhumăție și incinerăție cu inventar sărac în marea lor majoritate și câteva excepțional de bogate și interesante: o mare oglindă cu basorelief în bronz de epocă elenistică tirzie, statuete de bronz cu ochii de sticlă și mărgele, vase de sticlă etc. (Muzeul regional de arheologie Dobrogea).

47. **Telița** (r. Tulcea, reg. Dobrogea). La 3 km de sat, în apropiere de mănăstirea Cilic, în urma unor descoperiri întâmplătoare, s-a efectuat o săpătură de salvare pe locul unui vicus roman. S-a descoperit elemente ornamentale a unui car de luptă și un depozit de țigle precum și resturile cuptorului de ars țigle. (Muzeul regional de arheologie Dobrogea).

48. **Cimpulung-Muşcel** (reg. Argeș). La castrul roman situat în punctul Păscăreasa s-au continuat săpăturile, dezvelindu-se o parte din praetorium, din baracamentele ostașilor, din horreum, precum și trei turnuri. Au ieșit la iveală un mare număr de arme și fragmente ceramice. (În colaborare cu Muzeul raional Cimpulung-Muşcel).

49. **Reșca** (r. Caracal, reg. Oltenia). S-au făcut săpături de salvare în necropola tumulară a vechii colonii Romula, cercetându-se 3 tumuli, deranjați de lucrările agricole. Într-unul s-a descoperit un mormânt cu boltă de cărămidă, în care se aflau două vase și folțe de aur de podoabă. (În colaborare cu Muzeul raional Caracal).

50. **Sighișoara** (r. Sighișoara, reg. Brașov). Pe „Podmoale” a fost dovedită existența unui castru de pământ, având dimensiunile de 160×145 m. Șanțul de apărare măsoară în adâncime 3,50 m iar la gură circa 10 m. (Institutul de Istorie Cluj în colaborare cu Muzeul raional Sighișoara).

51. **Buciumi** (r. Zalău, reg. Cluj). S-a început cercetarea castrului roman situat pe locul numit „Grădiște”. Lucrările s-au limitat la cercetarea incintei castrului. S-au stabilit două faze, una de pământ și una de piatră. Dimensiunile castrului de piatră sînt de 167,80×135,30 m. S-a dezvelit poarta de pe latura de NE, cu turnuri semicirculare ieșind înafară, și turnul din colțul de N, de formă trapezoidală. Țiglele cu ștampilă aparțin cohorții II Nervia Pacensis miliaria Brittonum. (Institutul de Istorie Cluj în colaborare cu Muzeul raional Zalău).

52. **Băile Homorod** (com. Caplînița, r. Odorhei, reg. Mureș—Autonomă Maghiară). Pe platoul numit „Cekend” au fost secționat elemente de apărare ale unui burgus roman. S-au identificat părțile componente obișnuite ale fortificațiilor romane (un singur șanț de apărare, în formă de lc, bermă și val de pământ) cu o singură fază de construcție. Interiorul fortificației a prezentat urme puternice de arsură. Ceramica de culoare portocalie și ceușe lucrate exclusiv cu roata, este de factură romană. (Institutul de istorie Cluj și Muzeul raional Odorhei).

53. **Barboși** (r. și reg. Galați). S-au continuat săpăturile pe înălțimea Tirghina. Cu acest prilej s-au descoperit cele două ziduri de incintă ale castrului roman, precizându-se, de asemenea, două etape de construcție a castrului. S-a descoperit și o așezare dacică și un sanctuar dacic cu tamburi de lemn. (Muzeul de istorie a Moldovei și Muzeul regional Galați).

54. **Slăveni** (r. Caracal, reg. Oltenia). S-a săpat în castrul roman, dezvelindu-se în întregime pretoriul. S-au făcut sondaje în horrea și într-o clădire cu mai multe încăperi. În așezarea civilă s-a continuat dezvelirea unui mare edificiu cu instalație de hipocaust, în care s-au găsit fragmente dintr-o statuie de marmură. (În colaborare cu Muzeul regional Craiova).

55. **Cinciș** (com. Telic, oraș regional Hunedoara). S-au continuat săpăturile pe locul numit „Popeasca”, în necropola situată la oarecare distanță de villa rustica. S-au dezvelit un mormânt din cărămidă și 16 morminte tumulare de formă ovală îngrădite cu pietre fasonate din calcar. Inventarul mormintelor constă din oase carbonizate, piroane, cuie, vase rituale romane de factură provincială și ceramică de factură autohtonă. Necropola aparține populației autohtone legate de exploatarea fierului în timpul stăpînirii romane. (Muzeul regional Deva).

IV. EPOCA FEUDALĂ TIMPURIE ȘI DEZVOLTATĂ

56. **Poiana-Dulcești** (r. Roman, reg. Bacău). Au fost efectuate cercetări în așezarea de tip Poienești de pe Siliște, unde s-a săpat și în 1961. În săpătură s-au mai identificat: un strat de cultură aparținînd epocii tîrzii a bronzului, un cimitir feudal din sec. XVI—XVII și resturi sporadice din sec. VIII—IX e.n.

57. **Tîrșor** (r. și reg. Ploiești). Au continuat săpăturile pe partea dreaptă a pîriului Leaotul, în fața necropolei din sec. III—IV e.n. S-au mai cercetat două așezări din sec. IV—V și V—VI e.n. Paralel au fost executate săpături în incinta voievodală, unde au putut fi identificate complexe de zidărie din sec. XV—XVI și XVII—XVIII. (În colaborare cu Muzeul de istorie din Ploiești).

58. **Arad**. La circa 800 m NNE de capătul cartierului Grădiște, pe locul complexului de sere, cu ocazia săpării unei gropi, au apărut în profilul pereților urmele a cinci gropi funerare. S-au salvat fragmente de vase ceușii, un pieptene de os cu partea superioară semi-

circulară, ornamentat cu cerculețe. Într-un vas distrus s-au găsit oase mici omenești calcinate. Sec. IV e.n. (Muzeul din Arad).

59. Cacaletii (r. Giurgiu, reg. București). S-a executat o săpătură de salvare în necropola din sec. IV, de tip Sintana-Cerneahov, din care au mai fost dezvelite încă 16 morminte de înhumare și unul de incinerare.

În imediată apropiere s-a mai descoperit o nouă necropolă de tip Sultana, din care au fost dezvelite în total 41 morminte de înhumare. Unele au avut și inventar. (În colaborare cu Muzeul raional Giurgiu).

60. Alexandru Odobescu (com. N. Bălcescu, r. Călărași, reg. București). În urma unor lucrări de caracter gospodăresc, s-a descoperit în primăvara anului 1963, un număr de 4 morminte de înhumare. Săpăturile de salvare au dus la sesizarea unei noi necropole din care au fost dezvelite un total de 16 morminte, dintre care 11 au fost de înhumare și 5 de incinerare. Pe baza inventarului care este similar cu cel din necropolele de la Spantov, Independența etc., noul cimitir se integrează în cultura Sintana-Cerneahov și se datează în secolul IV e.n. în colaborează cu Muzeul raional Călărași).

61. Botoșana (r. Gura Humorului, reg. Suceava). S-au continuat săpăturile în așezarea prefeudală din sec. V—VI e.n., descoperindu-se încă trei semibordele, unelte și ceramică. (Muzeul de istorie a Moldovei și Muzeul regional Suceava).

62. Hirsova (r. Hirsova, reg. Dobrogea). În vederea consolidării și amenajării cetății Carsium s-a organizat o săpătură sistematică pe toată lățimea și lungimea cetății. S-a urmărit în mod deosebit stratificația, obținându-se rezultate importante mai ales în stratele feudal-timpurii. (Muzeul regional de arheologie Dobrogea).

63. Fiiș (r. Odorhei, reg. Mureș—Autonomă Maghiară). S-au continuat săpăturile începute în anii 1961 și 1962, la bordelele slave din sec. VII—VIII. (În colaborare cu Muzeul din Sf. Gheorghe și cu Muzeul raional Cristur).

64. Oțeni (com. Feliceni, r. Odorhei, reg. Mureș—Autonomă Maghiară). La punctul numit „Mihaifalău” au fost continuate săpăturile începute în 1962. Au fost dezvelite încă trei locuințe, semibordele de dimensiuni reduse, cu un material foarte sărăcăcios, constând exclusiv din material ceramic de factură slavă din sec. VIII e.n. (Institutul de istorie Cluj și Muzeul raional Odorhei).

65. Vadu Săpat (r. Mizil, reg. Ploiești). S-au făcut săpături de salvare la locul numit „Cotul malului”. Aici au apărut două morminte, orientate vest-est, îngropate în cuprinsul unui bordel. Mormintele se datează pe baza unor cercei în sec. IX—X. Din așezare au fost dezvelite trei bordele. Acestea datează din sec. IX, poate de la sfârșitul sec. VIII e.n. (În colaborare cu Muzeul de istorie Ploiești).

66. Soporul de Cîmple (r. Turda, reg. Cluj). Pe locul zis „Poderei”, unde au apărut în 1962, la arăt și cu prilejul unor construcții, 7 morminte de incinerare cu urnă fără capac, în săpăturile făcute în vara anului 1963 s-au dezvelit alte șase morminte de același tip. Cele 13 morminte de incinerare cunoscute până acum, databile în sec. IX, fac parte dintr-un cimitir plan mal întins, de tip slav, similar celor de la Ocna Sibiului și Mediaș. Adăncimea mormintelor fiind foarte mică, cimitirul a fost distrus în cea mai mare parte în timpul lucrărilor agricole. (Institutul de istorie Cluj și Muzeul raional Turda).

67. Șirioara (com. Chiraleș, r. Bistrița, reg. Cluj). S-a cercetat o cetate de pământ cu două faze de construcție, înregistrându-se interesele observațiilor referitor la sistemul de construire al palisadelor. După cum rezultă din materialul arheologic cercetat, cetatea a fost distrusă în sec. XI. Stâlpii de la cea de-a doua palisadă străpung stratul de chirpic, provenit de la dărâmarea primei palisade, dar încă nu se poate preciza durata ei în timp. Așezarea contemporană este situată în imediată apropiere, iar ceramica provenită din bordele și gropi de provizii se datează în sec. X—XI. (Muzeul raional Bistrița și colaborare cu Institutul de istorie Cluj).

68. Galița (r. Adamclisi, reg. Dobrogea). Săpăturile efectuate în continuare la „Păculul lui Soare” au avut drept scop dezvelirea în întregime a porții și continuarea cercetărilor în zona portului cetății. Poarta era prevăzută cu două uși, una gisantă, iar cealaltă cu două canaturi, blocate în spate cu un drug de lemn. Chelul portuar, flancat de două turnuri, era prevăzut cu trepte de piatră, pentru a ușura ancorarea corăbiilor la diferite niveluri de creștere a apelor. (În colaborare cu Muzeul raional Călărași).

69. Enisala (r. Istria, reg. Dobrogea). S-au reluat săpăturile arheologice la cetatea feudală situată pe botul înalt de deal dintre lacurile Razelm și Babadag. În două secțiuni practicate în interiorul cetății, în porțiuni de teren mai puțin deranjate de săpăturile din 1939, ale căror rezultate nu s-au publicat, au fost identificate, imediat deasupra stîncii, resturile unei așezări de la sfârșitul epocii bronzului și începutul primei epoci a fierului, iar deasupra acestora, depunerile așezării feudale (sec. XIII—XIV), constând din: resturi de locuințe de lemn, unelte, arme, podoabe și fragmente ceramice, îndeosebi din vase bizantine cu smalt. La oarecare distanță, în afara ruinelor înalte ale zidurilor de incintă ce se văd din depărtare, s-au identificat, ascunse în stratul subțire de pământ de pe panta de NE a dealului, resturi din temelie unei a doua incinte de zid necunoscute mai înainte. (În colaborare cu Muzeul regional Galați).

70. Lerești (r. Mușcel, reg. Argeș). S-au făcut cercetări la ruinele unei vechi biserici și săpături pe o înălțime învecinată la o cetățuie de pământ cu șanț și val, datînd din epoca feudală. Nu s-a putut stabili o datare mai precisă. (În colaborare cu Muzeul raionalului Cîmpulung-Mușcel).

71. Tăuții (r. Alba, reg. Hunedoara). Au fost terminate cercetările de la cetatea feudală. Astfel precizându-se planul cetății formată dintr-un nucleu central și două incinte pe

partea de vest, o curte interioară, o cisternă cu boltă, mai multe încăperi și un șanț de apărare. În săpătură s-au descoperit: piese arhitectonice unelte pentru agricultură, meșteșugărești și de uz casnic, arme și numeroase fragmente ceramice specifice secolelor XIII—XVI. (Muzeul din Alba Iulia).

72. **Roman** (r. Roman, reg. Bacău). Au fost continuate cercetările arheologice pe suprafața cetății lui Roman voievod, identificată în 1962, stabilindu-se planul și elementele componente al cetății. De asemenea a fost cercetat unul din turnurile ce străjuluiau intrarea.

S-a stabilit că cetatea a avut o existență de scurtă durată, ea funcționând între 1392 și primii ani ai domniei lui Alexandru cel Bun, când a fost demontată.

Printr-un sondaj efectuat în curtea spitalului de adulți din Roman, a fost identificat un cimitir din sec. XV—XVI. Se pare că este primul cimitir al orașului feudal Roman. (Muzeul regional Bacău și muzeul Militar).

73. **Coconii** (r. Oltenița, reg. București). În așezarea din punctul „La Șanțuri” cercetările, efectuate pe scară largă, au dus la descoperirea unui al treilea cimitir (sec. XV). Au fost interceptate până în prezent 57 de bordeie. Un al doilea cuplor de olar a fost cercetat în partea de nord a așezării. S-a recoltat un bogat material arheologic datind din sec. XIV—XV. (În colaborare cu Muzeul raional Oltenița).

74. **Suceava** (r. și reg. Suceava). În sectorul Șipot s-a continuat cercetarea complexelor slave, dezvelindu-se încă două locuințe de tip bordei, aparținând slavilor din sec. VI—VII. În cuprinsul acestora s-au găsit în deosebi ceramică, pietre de rîșniță, mici obiecte prelucrate din os etc.

Tot pe teritoriul orașului, s-a continuat cercetarea la șanțul de apărare al Sucevei, datind din sec. XV. S-au făcut săpături în cartierul Mihaea Viteazul Vest, obținându-se noi elemente de construcții ale întăriturii de pământ și lemn.

În apropierea sectorului Șipot s-a descoperit o altă întăritură a orașului Suceava, datind dintr-o perioadă anterioară celeia din sec. XV.

Cercetările arheologice privitoare la Cetatea de Scaun a Sucevei au urmărit obținerea de noi date în legătură cu șanțul de apărare al cetății și cu contraescarpa aceluiași șanț.

Au fost reluate cercetările pe platoul din fața Cetății de Scaun, dezvelindu-se un cuplor de ars piatră de var. (În colaborare cu Muzeul de istorie a Moldovei și cu Muzeul regional Suceava).

75. **Cîmpulung-Muşcel, Mănăstirea Negru Vodă** (reg. Argeș). Sondaj la apus de „Casa domnească”. S-a confirmat că această construcție a fost ridicată în vremea lui Matei Basarab (fundațiile tale morminte dintr-un vast cimitir laic (datat prin monede ungare și turcești la mijlocul sec. XVI). S-au găsit și vestigiile altei construcții mai vechi, cu paviment de cărămizi, databilă în sec. XIV—XV. (În colaborare cu Muzeul raional Cîmpulung-Muşcel). La biserica Bărăția săpăturile au dovedit că actuala biserică catolică este rămășița unei catedrale vaste, din care s-a păstrat partea de răsărit. Au fost descoperite zidurile de nord și de sud și o parte din zidul de vest ale navei principale. S-a găsit o monedă din vremea lui Vlad Dracul. Sînt unele indicii de viață mai veche. (În colaborare cu Direcția Monumentelor Istorice). La biserica Marina s-a făcut un sondaj în grădina din jurul bisericii. S-au găsit morminte din sec. XVI—XVII și bogate urme de locuire începînd din sec. XV. (În colaborare cu Muzeul raional Cîmpulung-Muşcel).

76. **București** (Săpături efectuate de Muzeul de istorie a orașului București).

1. **La Căfelu Nou** (rn. 23 August) au fost continuate săpăturile de salvare în stațiunea complexă de pe malul lacului Colentina-Pantelimon, fiind descoperite resturi de locuire din epoca bronzului (culturile Glina și Tel), din prima epocă a fierului, din așezarea geto-dacă (secolele III—I î.e.n.), din așezarea aparținînd culturii Ciurel (secolele VI—VII e.n.).

2. **Băneasa** — „La stejar”. Au fost încheiate săpăturile de salvare în două așezări ale culturii Tei și într-o așezare din secolele VI—VII e.n.

3. **Str. Soldat Chivan Nicolae**. Săpăturile au dat la iveală noi locuințe din secolele VI—VII e.n. (cultura Ciurel) și resturi de cultură materială din secolele XV—XVI.

4. **Băneasa-Sat**. Într-o așezare din secolele X—XI e.n., proprie culturii Dridu, s-au precizat două niveluri de locuire, fiind cercetate bordeiele și locuințe de suprafață.

5. **Străulești-Măicănești**. Au continuat săpăturile de salvare, fiind descoperite resturi de cultură materială din secolele IV—V e.n. și alte locuințe din așezarea feudală (secolele XIV—XVI).

6. **Ținganu** (rn. 23 August). Săpăturile au precizat noi vestigii aparținînd complexului arhitectonic medieval (secolele XV—XVIII). A fost dezvelită în continuare necropola feudală.

7. **Biserica Slobozia**. Săpăturile de salvare reluate au dus la descoperirea unor ateliere metalurgice și cuptoare din secolul al XVIII-lea, fiind dezvelit în continuare și cimitirul bisericii.

DORIN POPESCU
director adjunct al Institutului de arheologie
al Academiei R.P.R.

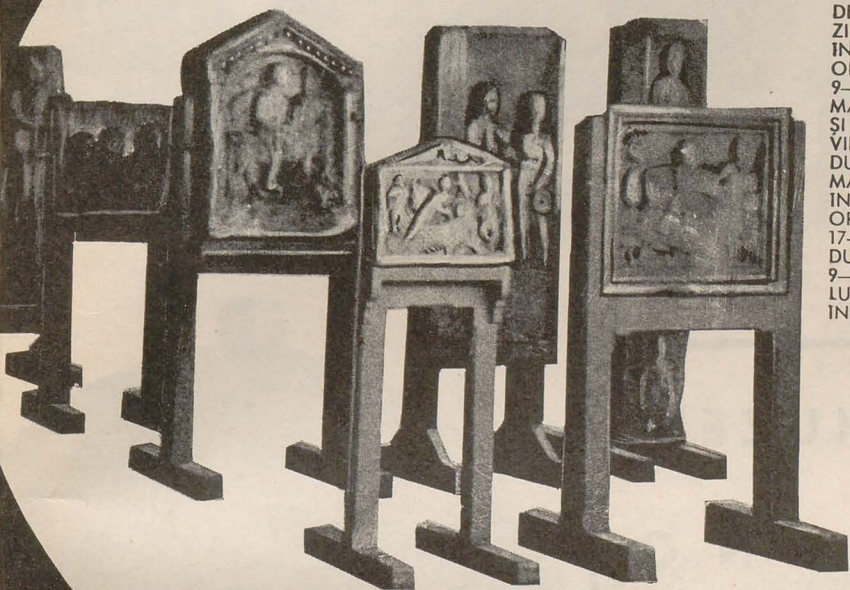
Amintirea tovarăşului Gheorghe Gheorghiu-Dej, veşnic vie în inima Partidului, a clasei muncitoare, a poporului	99
Hotărârea Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român, a Consiliului de Stat şi a Consiliului de Miniştri ale Republicii Populare Române	105
ION FIRU — Din experienţa organizării unei secţii de ştiinţele naturii (principii, metode)	106
RADU FLORESCU — Importanţa cercetărilor şi studiilor de topografie istorică pentru organizarea activităţii muzeelor	113
VASILE DRĂGUŢ — O madonă flamandă la Muzeul regional Crişana	119
VALERIU BUTURĂ — Pivele de ulei din Transilvania	125
IOSIF CĂPUŞE — Un gordiid nou pentru ştiinţă (notă preliminară)	134
MATEI IONESCU — Activitatea expoziţională a lui Ion Ionescu de la Brad	137
MIHAI POCLOŞ — Despre ghidajul elevilor într-un muzeu de artă	141
ROZALIA POLIŞ — Din experienţa organizării unor expoziţii temporare	142
FLORICA VIRJOGHIE — Sericina, folosită la conservarea ţesăturilor de mătase	146
ELENA BAZILESCU şi GALINA PĂDURARU — Date asupra unor colecţii de ştiinţele naturii	149
NICOLAE I. SIMACHE — O veche locuinţă ploieşteană	150
EMIL VIRTOSU — Sigilii cu însemnele dregătoriei (Ţara Românească 1786—1827)	152
RADU GLOGLOVAN — Imprejurările descoperirii fragmentului de tun provenit din tunăria lui Petru Cercei	160
MARIA BITIRI — Săpăturile paleolitice de la Remetea	161
ILEANA DIACONESCU — Cîteva sate de boştinari în Oltenia	165
OCTAVIAN TOROPU — Un topor de aramă cu braţele în „cruce“ descoperit în Oltenia	167
GHEORGHE FOCŞA — Muzeul etnografic de stat al popoarelor din U.R.S.S.	168
LUCIAN ROŞU — Prin vechea Elladă : Delfi	171
GEORGETA STOICA — Nessebar, oraş muzeu	175
NATALIA IACOBESCU — „The conservation of antiquities and works of art“	177
Ing. ION ISTUDOR — O lucrare utilă despre conservarea obiectelor de fier şi oţel	178
IADVIGA FORMAGIU şi MILCANA PAUNCEV — Josef Benes „Sprava Muzejnich sbirek“ 1963	179
* * * — Sedinţe ale Comisiei muzeelor ştiinţifice	180
* * * — Simpozion ştiinţific al muzeelor la Deva	180
ION I. CĂTUNEANU şi MATEI TĂLPEANU — Apariţia lăstunului de stîncă (Apus melba) L.) în sudul Dobrogei	181
DORIN POPESCU — Săpăturile arheologice din anul 1963 efectuate în colaborare de către Academia R. P. R. şi muzee (II)	183

Память товарища Георге Георгиу- Деж будет вечно жить в сердце Партии, рабочего класса, народа	99
Решение Центрального Комитета Румынской Рабочей Партии, Государственного Совета и Совета Министров Румынской Народной Республики	105
НАУЧНЫЕ ТРУДЫ И ИССЛЕДОВАНИЯ	
Ион ФИРУ — Из опыта организации секции естествознания (принципы, методы)	106
Ряду ФЛОРЕСКУ — Значение исследований по исторической топографии для организации деятельности музеев	113
Василе ДРЭГУЦ — Фламандская мадона в областном музее Кришаны	119
Валериу БУТУРА — Маслобойни в Трансильвании	125
Носиф КАПУШЕ — Новый в науке гордиид	134
ИЗ ИСТОРИИ РУМЫНСКОЙ МУЗЕОЛОГИИ	
Матей ИОНЕСКУ — Экспозиционная деятельность Ион Ионеску де ла Брад	137
КУЛЬТУРНО-ПРОСВЕТИТЕЛЬНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ	
Михай ПОКЛОШ — Экскурсоводческая работа с учениками в Музее искусств РНР	141
Розалия ПОЛИЩ — Из опыта организации временных выставок	142
ХРАНЕНИЕ ОБЪЕКТОВ МУЗЕЙНОГО ФОНДА	
Флорияка ВЫРЖОГИЕ — Использование серицина в консервации шелковых тканей	146
МУЗЕИ И КОЛЛЕКЦИИ	
Елена БАЗИЛЕСКУ и Галина ПЭДУРАРУ — Некоторые данные о коллекциях естествознания областного музея Олтении	149
Николае И. СИМАКЕ — Старый дом в Плоешть	150
СООБЩЕНИЯ И ЗАМЕТКИ	
Емил ВЪРТОСУ — Печати с обозначениями государственной службы (Валахия 1786—1827 гг.)	152
Ряду ДЖИНОГЛОВАН — Обстоятельства открытия фрагмента шунки, вылитой в литейной Петру Черчел	160
Мария БИТИРИ — Палеолитические раскопки в Ремети	161
Илиана ДИАКОНЕСКУ — Некоторые деревни в Олтении, выделяющие вошину	165
Октавиан ТОРОЦУ — Медный топор со скрещенными рукоятками найденный в Олтении	167
Георге ФОКША — Государственный музей этнографии народов СССР	168
Лучил РОШУ — По древней Элладе: Дельфи	171
Джорджета СТОЙКА — Нессебар — город-музей	175
ХРОНИКА, РЕЦЕНЗИИ	
Наталия ЯКОВЕСКУ — «Консервации древних предметов и произведений искусства»	177
Инж. Ион ИСТУДОР — Полезный труд по консервации железных и стальных предметов	178
Ядянка ФОРМАДЖИУ и МИЛКАНА ПАУНЧЕВ — Справочник музейных коллекций, составленный И. Венешом	179
* * * — Заседание Комиссии научных музеев	180
* * * — Научная сессия музеев в Деле	180
Ион И. КЭТУНЯНУ и Матей ТЕЛПЕАНУ — Появление утёсой ласточки (Arus melba L) на юге Добруджи	181
Дорин ПОНЕСКУ — Археологические раскопки, произведённые в 1963 г. Академией Наук РНР в сотрудничестве с музеями	183

Le souvenir du camarade Gheorghe Gheorghiu-Dej, vivra éternellement dans le coeur du parti, dans le coeur de la classe ouvrière, dans le coeur du peuple	99
Décision du Comité Central du Parti Ouvrier Roumain, du Conseil d'État et du Conseil des Ministres de la République Populaire Roumaine	105
ÉTUDES ET RECHERCHES	
ION FIRU — L'expérience acquise en organisant une section de sciences naturelles (principes, méthodes)	106
RADU FLORESCO — Importance des recherches et des études de topographie historique dans l'organisation de l'activité des musées	113
VASILE DRAGUŢ — Une Madone flamande au Musée Régional de la Crişana	119
VALERIU BUTURĂ — Presses d'huile en Transylvanie	125
IOSIF CĂPUŞE — Un gorilde nouveau pour la Science	134
HISTOIRE DE LA MUSÉOGRAPHIE ROUMAINE	
MATEI IONESCO — L'activité de Ion Ionesco de la Brad dans l'organisation des expositions	137
ACTIVITÉS CULTURELLES-ÉDUCATIVES	
MIHAI POCOŞ — Le guidage des élèves dans un musée d'Art	141
ROZALIA POLIŞ — Expositions temporaires au Musée Régional de la Crişana	142
CONSERVATION DU PATRIMOINE MUSÉAL	
FLORICA VIRJOGHIE — La séricine utilisée pour la conservation des tissus de soie	146
MUSÉES, COLLECTIONS	
ELENA BAZILESCO et GALINA PĂDURARU — Données sur quelques collections de sciences naturelles du Musée Régional de l'Olténie	149
NICOLAE I. SIMACHE — Une ancienne maison de Ploieşti	150
COMMUNICATIONS ET NOTES	
EMIL VIRTOSU — Seings aux enseignes des fonctions (Valachie, 1786—1827)	152
RADU GIOGLOVAN — Les circonstances de la découverte d'un fragment de canon provenant de la fonderie de Petru Cercel	160
MARIA BITIRI — Les fouilles paléolithiques de Remetea	161
ILEANA DIACONESCO — Quelques villages de „boştinari” d'Olténie	165
OCTAVIAN TOROPU — Une hache en cuivre à bras en croix découverte en Olténie	167
GHEORGHE FOCSĂ — Le Musée ethnographique d'État des peuples de l'U.R.S.S.	168
LUCIAN ROŞU — A travers la Grèce ancienne : Delphes	171
GEORGETA STOICA — Nessebar, une ville musée	175
CHRONIQUE, COMPTES-RENDUS	
NATALIA IACOBESCO — „The conservation of antiquities and works of art”	177
Ing. ION ISTUDOR — Un ouvrage utile sur la conservation des objets en fer et en acier	178
IADVIGA FORMAGIU et MILCANA PAUNCEV — „Guide des collections de musée” par J. Benes	179
* * * — Réunion de la Commission des Musées Scientifiques	180
* * * — Symposium scientifique des musées à Deva	180
ION I. CĂTUNEANU et MATEI TĂLPEANU — Apparition de l'Apus melba L dans le sud de la Dobroudja	181
DORIN POPESCO — Les fouilles archéologiques effectuées en 1963 par l'Académie de la R. P. Roumaine en collaboration avec les musées (II)	183

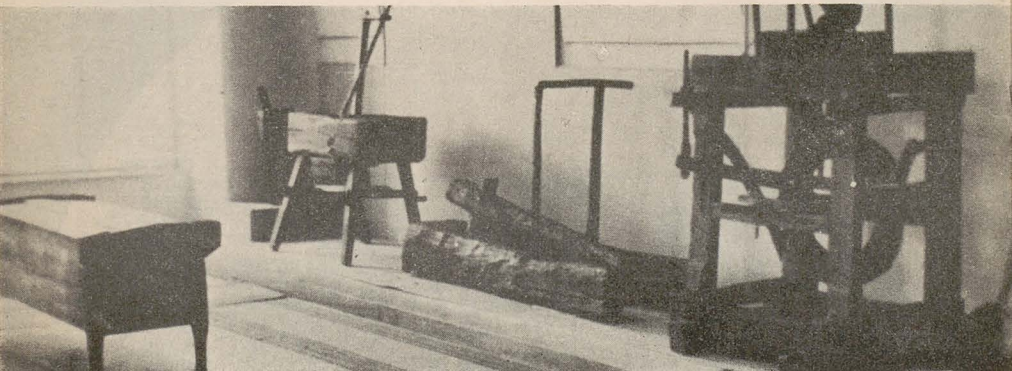
The memory of Comrade Gheorghe Gheorghiu-Dej, forever alive in the heart of the Party, working class and people	99
Decision of the Central Committee of the Rumanian Workers' Party, the State Council and the Council of Ministers of the Rumanian People's Republic	105
STUDIES AND RESEARCH	
ION FIRU — Experience gained in organizing a departament of Natural Sciences (principles and methods)	106
RADU FLORESCU — Importance of research and historical topography studies in organizing museum activities	113
VASILE DRĂGUT — A Flemish Madonna at the Crișana Regional Museum	119
VALERIU BUTURĂ — Oil presses in Transylvania	125
IOSIF CĂPUȘE — A new Gordiid in Science	134
HISTORY OF RUMANIAN MUSEOGRAPHY	
MATEI IONESCU — The activity of Ion Ionescu de la Brad as exhibition organizer	137
CULTURAL AND EDUCATIONAL ACTIVITIES	
MIHAI POCLOȘ — Guiding of students at an Art Museum	141
ROZALIA POLIȘ — Temporary exhibitions at the Crișana Regional Museum	142
PRESERVATION OF MUSEUM PATRIMONY	
FLORICA VIRJOGHIE — The sericine used for the preservation of silk fabrics	146
MUSEUMS, COLLECTIONS	
ELENA BAZILESCU and GALINA PĂDURARU — Data on some natural sciences collections preserved in the Oltenia Regional Museum	149
NICOLAE I. SIMACHE — An ancient house in Ploiești	150
PAPERS AND NOTES	
EMIL VIRTOȘU — Seals of high officials (Wallachia, 1786—1827)	152
RADU GİOGLOVAN — The circumstances of the finding of a fragment of a gun cast in the foundry of Petru Cercei	160
MARIA BITIRI — The Paleolithic Digs at Remetea	161
ILEANA DIACONESCU — Some villages of „boșinari” in Oltenia	165
OCTAVIAN TOROPU — A cross-arm copper axe found in Oltenia	167
GHEORGHE FOCSA — The State Ethnographic Museum of the Peoples of U. S. S. R.	168
LUCIAN ROȘU — Through ancient Greece: Delphi	171
GEORGETA STOICA — Nessebar, the museum town	175
CHRONICLE, REVIEWS	
NATALIA IACOBESCU — „The conservation of antiquities and works of art“	177
Eng. ION ISTUDOR — An useful work on the preservation of iron and steel objects	178
IADVIGA FORMAGIU and MILCANA PAUNCEV — „Guide to Museum collections“ by J. Benes	179
* * * — Meeting of the Commission of Scientific Museums	180
* * * — Scientific symposium of museums in Deva	180
ION CĂTUNEANU and MATEI TĂLPEANU — Occurrence of the Alpine Swift (Apus melba L) in southern Dobroudja	181
DORIN POPESCU — 1963 Archaeological Digs made by the R.P.R. Academy in cooperation with Museums (II)	183

DESCHIS
ZILNIC
INTRE
ORELE
9—13
MARTI
SI
VINERI
DUPA
MASA
INTRE
ORELE
17—19³⁰
DUMINICA
9—14
LUNI
INCHIS

**MUZEUL
DE ISTORIE**
CLUJ *St. Emil Isac Nr. 2*

Visitati

**MUZEUL
ETNO-
GRAFIC
AL
TRANSIL-
VANIEI**

CLUJ str. 30 Decembrie nr. 21

<https://biblioteca-digitala.ro>

43474

Lei 7